

Управління культури і туризму
Вінницької обласної державної адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
ім.К.А.Тімірязєва

Подільський книжник

Альманах

Випуск 4
(2011 р.)

Вінниця
2012

ББК 76.11 (4УКР-4ВІН)я54
П44
УДК 002.2(477.43/44)93/94

*Автор проекту
та відповідальна за випуск Н.І.Морозова,
директор Вінницької ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва*

Укладач Т.Р.Соломонова

П44 **Подільський книжник:** альманах. Вип. 4 (2011 р.) / уклад. Т.Р.Соломонова, ред.: М.Г.Спиця, О.Г.Поліщук, відп. за вип. Н.І.Морозова; Управління культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – 128 с.: іл.

У четвертому випуску альманаху традиційно подаються відомості про фонди відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва, висвітлюється розмаїття книжкового і бібліотечного життя регіону минулого і сьогодення, розкривається особистий внесок наших земляків у розвиток книжкової культури краю.

Видання призначено науковцям, краєзнавцям, бібліотекарям, бібліофілам, студентам, а також усім зацікавленим особам.

ISBN ББК 76.11 (4УКР-4ВІН)я54

Від укладача

Перед читачами – четвертий випуск альманаху «Подільський книжник». Він починається з роздумів «Про книгу і про себе». Т.А.Мрищук, директор Вінницької обласної дитячої бібліотеки ім. І.Я.Франка, подає відомості про минуле і сьогодення закладу.

Книжкові фонди Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім.К.А.Тімірязєва продовжують дивувати своїм наповненням та розмаїттям. Цього разу представлено колекцію прижиттєвих видань польських письменників XIX – початку XX ст., збірку західноєвропейських і російських карт XVII-XVIII ст., зібраних у єдиний книжковий блок під назвою «Атлас Росії», а також фонд періодичних видань, що входили до складу бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії другої половини XIX – початку XX ст.

Бібліофілство та бібліофільські розвідки залишаються у центрі уваги нашої роботи. Польське бібліофілство на Поділлі другої половини XIX – початку XX ст. висвітлено у публікації Т.Р.Соломонової. О.Ю.Шилін присвятив невеличку розвідку Євангелію 1921 року друку українською мовою, яке згідно з вихідними відомостями побачило світ у Вінниці. Своїми роздумами щодо вінницького книжкового життя поділився наш колега, арт-менеджер вінницької «Книгарні “Є”» О.М.Вешелені.

Активно впроваджуючи цифрові технології у роботу бібліотек області, Н.І.Морозова не залишає поза увагою книжкову культуру, зокрема інформаційного суспільства, чому і присвятила окрему статтю.

Як і в попередніх випусках, ми намагаємося долучитися до висвітлення невідомих або маловідомих сторінок нашого минулого. Архівний документ із переліком культурно-освітніх закладів м. Вінниці 1921 року, що зберігається у Державному архіві Вінницької області, підштовхнув до невеличкої фактографічної розвідки про бібліотечні та інші культурні установи міста.

Дві важливі для української історії та культури ювілейні дати – 200-річчя першого російськомовного видання Литовського Статуту та 150-річчя видання О.С.Афанасьєва-Чужбинського «Подорожжю Південну Росію» – сприяли підготовці матеріалів до рубрики «Книжкова полиця». 50-річний ювілей Національної премії України імені Тараса Шевченка став приводом, щоб ще раз зазирнути на вінницьку сторінку її літературної історії. І завершує збірку інформацію про наших земляків, які отримали літературні премії останнього року, та відомості про головні події з життя книги, що відбулися у стінах Бібліотеки.

Сподіваємося, що запропоновані матеріали зацікавлять читачів і викличуть бажання приєднатися до нас зі своїми думками, пропозиціями та публікаціями.

Т.Р.Соломонова

Про книги і про себе (ведуча рубрики П.І.Цимбалюк)

Роль книги в становленні особистості дитини

Т.А.Мрищук

2012 року Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я.Франка відзначає 85-річчя з часу заснування. Нині це сучасний заклад, бібліотечний фонд якого налічує понад 120 тис. документів. Як же все починалося?

Розпочалося все у 1923 році, коли в міській Гоголівській бібліотеці (нині Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім.К.А.Тімірязєва) було організовано дитячий відділ. Його фонд – 100 книг – зберігався в окремії шафі у кутку читального залу, а дітей обслуговували лише тричі на тиждень впродовж однієї години. На той час у школах міста навчалося 4800 дітей, але бібліотечним фондом користувалося всього 454 учні та 101 дошкільник. Лише через чотири роки, у листопаді 1927 року відбулося офіційне відкриття міської дитячої бібліотеки з фондом 1600 книг і трьома працівниками у штаті. Через тісне приміщення робота обмежувалася лише обміном книг і тільки 1930 року було створено читальний зал. З 1932 року Вінницька міська бібліотека набуває статусу обласної бібліотеки для дітей та юнацтва, розширюючи свої обов'язки і можливості. У 1934 році її фонд нараховує вже 14587 книг, відкривається абонемент для молодшого та старшого віку, читальний зал, відділ книг єврейською мовою, а з 1936 року започатковується заочне обслуговування дітей сільської місцевості.

Як пережила сама бібліотека та її фонд воєнне лихоліття?

У роки фашистської окупації в невеличкому приміщенні дитячої читальні гітлерівці облаштували ресторан, і книги довелось вивезти до філії бібліотеки ім. К.А.Тімірязєва, яка розташовувалася в “Мурах” – архітектурній пам'ятці XVII століття. Частина фонду працівники

переховували по домівках. Після звільнення Вінниці 1944 року від фашистських загарбників, бібліотеці було виділено напівзруйноване приміщення по вул. Леніна (нині Соборна), яке зберігається за бібліотекою дотепер. Двоє працівників перенесли сюди залишки майна і фонду та розпочали роботу.

Чи проводилася у післявоєнний період робота з популяризації книги, творчості письменників?

Так. Поряд з облаштуванням приміщення, обслуговуванням читачів, проводилися різноманітні творчі акції. З 1950 року започатковано тижні дитячої та юнацької книги, учасниками яких були видатні українські письменники Ю.Збанацький, Ю.Чеповецький, Г.Бойко, В.Бичко; письменники-земляки К.Гриб, Г.Усач, Є.Гуцало та інші. І до сьогодні у фондї зберігається багато подарованих ними книжок з автографами. До слова, 1956 року, з нагоди 100-річчя від дня народження І.Я.Франка, бібліотеці було присвоєно його ім'я, яке вона з гордістю носить донині.

Це дійсно цікаві сторінки історії. Але заглянемо у нинішній день книгозбірні. Що нового з'явилося в останній період, чим живе бібліотека сьогодні?

Проїшли десятиліття, бібліотека змінила на краще своє "обличчя", збагатився її фонд, змінилася його структура. Окрім традиційної книги, у фондї представлені документи на різних носіях інформації. Головний заклад дитячої літератури області оснащений тепер новітніми засобами телекомунікацій, до послуг читачів – Інтернет. Радує те, що її щорічно відвідують понад 12 тис. юних вінничан та їх наставників, які опрацьовують майже чверть мільйона документів. З 18 наявних комп'ютерів 15 – підключені до мережі Інтернет. Доступ користувачів до всесвітньої інформаційної мережі безкоштовний. До послуг відвідувачів у кожному відділі обслуговування – домашні кінотеатри. Для проведення різноманітних творчих акцій та інших заходів у бібліотеці є комплект мультимедійного обладнання.

Бібліотечну спільноту не лише Вінниччини, але й колег дитячих

бібліотек України, читачів та просто шанувальників книги втішила звістка про те, що обласна бібліотека для дітей отримала реконструйоване приміщення. Як це вплинуло на організацію і збереження бібліотечного фонду та якість обслуговування дитячого населення міста?

Перш за все, разом з колективом бібліотеки ми розробили схему розміщення структурних підрозділів, бібліотечного фонду, вибрали найбільш раціональні пропозиції та проекти. За цим відбулася скрупульозна робота з упорядкування бібліотечного фонду. Було відібрано та вилучено застарілі та зношені видання. Нову літературу передали у відділи обслуговування, всю іншу – у відділ зберігання. У нових приміщеннях на II поверсі розташувалися відділи обслуговування дошкільників та учнів I-IV класів і відділ зберігання.

До переселення ми готувалися заздалегідь. Були придбані нові меблі, серед яких – оригінальні столики-ромашки. За ними дуже люблять працювати з книгою не лише діти, але й дорослі (батьки, вчителі). Тепер власне приміщення має ляльковий гурток “Петрушка”, який працює у бібліотеці уже понад 25 років і користується незмінним успіхом юних читачів.

Як змінилося дитяче читання в умовах розвитку інформаційного суспільства?

Справедливо буде зауважити, що проблема дитячого читання сьогодні досить актуальна. Впровадження в життя сучасних засобів комунікації призвело, звичайно, до змін в читанні дітей та їх дозвіллі взагалі. Ми намагаємося знайти золоту серединку, щоб діти мали право вибору: по-перше, надати вільний доступ до інформації через всесвітню мережу Інтернет і, в той же час, зберегти та поглибити інтерес до книги, друкованого слова. Вагоме місце займає формування у дітей потреби в книзі, бібліотеці, поліпшенні культури їх читання. Адже ні для кого не секрет, що гарна книга та читання розвивають у дітей пам'ять, спонукають до мислення, сприяють образному сприйняттю навколишнього світу, розширюють світогляд, а загалом – допомагають становленню особистості дитини. Якраз сприяння особистісному розвитку, процесу соціалізації

підростаючого покоління і є пріоритетним напрямком діяльності дитячої бібліотеки. Ну і, звичайно, важливу роль у цьому процесі відіграє дитяча книга.

Використовуємо традиційні та нові форми популяризації книги, перевагу надаємо активним, діалоговим, де б юні читачі самі були учасниками всіх заходів, а не сторонніми спостерігачами. Прижилися у нас гуртки, клуби та об'єднання за інтересами. Найбільшою популярністю користуються уже згадуваний ляльковий гурток “Петрушка”, а також клуби “Друзі бібліотеки”, “Палітра”, “Ліра” та інші. Головне свято у бібліотеці – це Тиждень дитячої книги. Проводиться воно щорічно під час березневих канікул. У програмі свята – різноманітні творчі акції, зустрічі з дитячими письменниками, презентації.

Що пропонує нашим дітям сучасна дитяча література? Незважаючи на певні труднощі, не можна не помітити позитивних зрушень за останні роки. На щастя, з'явилася плеяда талановитих дитячих письменників, твори яких користуються незмінним успіхом у читачів-дітей, керівників дитячого читання та батьків. Полюбилися книги Зірки Мензатюк “Казочки-куцехвостики”, “Київські казки”, “Прибулець з країни Нямликів”, “Таємниці пурпурової планети”; Олександра Дерманського “Чудове чудовисько”, “Володар Макуци, або Пригоди вужа Ониська”, “Бабуся оголошує війну”; Ніни Воскресенської “Володар Країни Мрій”, “Руда ворона”; Марини Павленко “Миколчині історії” та трилогія про Русалоньку; Олеся Ільченка “Мандрівка дощинки”, “Як коник співати навчився”; Олександра Гавроша “Пригоди тричі славного розбійника Пинті” та інші. Успішно працюють у галузі дитячої літератури й інші письменники: Іван Андрусак (“Звіряча абетка”, “М'яке й пухнасте”, “Хто боїться зайчиків”), Ірен Роздобудько, Галина Пагутяк, Любо Дереш, Марина та Сергій Дяченки. Продовжують радувати новими творами і корифеї: Володимир Рутківський, Всеволод Нестайко, Євген Білоусов, Анатолій Качан, Ганна Чубач. Втішним є рівень оформлення дитячої книжки, адже художник-ілюстратор – її повноцінний співавтор. Книги цих авторів є у фонді бібліотеки, їх люблять і читають наші користувачі.

Можливо, деякі скептики засумніваються, але останнім часом інтерес до читання у дітей зростає і це нас, бібліотекарів, дуже тішить. Ми вважаємо, що цьому сприяє і творча праця наших співробітників, які, перш за все, люблять дітей і книгу.

Яке місце у становленні Вас особисто як фахівця та людини займає книга, читання?

Читати я любила з раннього дитинства, що і вплинуло згодом на вибір професії всього мого життя. Освіту бібліотекаря здобувала спочатку в Тульчинському культосвітньому училищі, потім – у Київському державному інституті культури ім. О.Корнійчука. Ще з п'ятирічного віку я почала читати, відвідуючи бібліотеку рідного села Вербівки, що на Липовеччині. Протягом шкільних років я тут перечитала майже всі книги. Цю любов до читання я пронесла через усе життя. Незважаючи на зайнятість, я і тепер читаю щоденно. Надаю перевагу українській та світовій класиці, історичній літературі. Зовсім не читаю бульварних романів, детективів, шкодую часу на легке читиво. Найбільше, звичайно, цікавлюся фаховою літературою – книгами та періодичними виданнями. Постійно слідкую за новинками. Як директор дитячої бібліотеки та бабуся чотирьох онуків, чимало читаю дитячої літератури різних жанрів та тематики.

Яке, на Ваш погляд, майбутнє очікує дитячу книгу?

Коли класика дитячої літератури Астрід Ліндгрєн запитали, чи є майбутнє у дитячої книги, письменниця відповіла: “З таким же успіхом можна запитати, чи є майбутнє у хліба, троянди, у дитячої пісеньки, у травневих дощів? Краще запитати, чи є майбутнє у людини? Якщо воно є у людини, то воно є і в книги. Тому що, якщо одного разу ми навчилися черпати радість і втіху в книгах, нам без цього не обійтися. Для багатьох книги так само потрібні, як хліб і сіль”.

Я цілком і повністю розділяю позицію видатної шведської письменниці. Книга може видозмінюватися, але радість спілкування з нею не зрівняти ні з чим.

3 книжкових колекцій бібліотек Поділля

(за фондами ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва)

Старовинний «Atlas de Russie» (колекція карт XVII-XVIII ст.)

О.В. Сафронова

Старовинні картографічні видання займають особливе місце серед різних видів пам'яток історії та культури. Вони містять різноманітні природничі відомості про місцевість і відображають багатовікову історію держав і народів, водночас через особливості виготовлення є творами мистецтва.

У другій половині XV ст. з початком європейського книгодрукування з'являється і картодрукування. Перша друкована карта з «Географії» К. Птолемея побачила світ 1477 року у м. Болонья (Італія). Доволі швидко вони стали звичними для мандрівників і військових. Як правило, для виготовлення карт використовувалися різні техніки гравірування. Картографом-художником створювався малюнок, який майстер-гравер копіював на металеву пластину, потім, за допомогою спеціальних технологій (травлення, відбиток під пресом тощо) зображення переносилося на папір. Такий спосіб створення гравірованої карти дозволяв зробити незначну кількість відбитків, тому лише деякі з них збереглися до наших днів.

При дослідженні фонду відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва нашу увагу привернув «Атлас Росії», самостійно сформований його власником з 28-ми окремо виданих карт. Хоча палітурку атласа можна датувати 70-80-ми роками XIX ст., масив карт, якнайпізніше, формувався у першій половині століття, адже жодної карти поточного століття не виявлено. Більша їх частина присвячена російським губерніям і підготовлена Географічним департаментом Петербурзької Академії наук. До складу конволюту увійшло шість карт іноземного походження, присвячених також територіям Російської імперії. З огляду на особливості формування фонду відділу ми припускаємо, що атлас походить з родової бібліотеки графів Гейденів, відомих російських військових і цивільних діячів, які мали низку маєтків у межах колишнього Вінницького повіту. Побіжно це підтверджує наявність досить значної

кількості морських карт, адже два покоління цієї родини були знаними флотоводцями XIX ст.

Географічний департамент Академії наук опікувався виготовленням російських карт з 1739 року. До кінця XVIII ст. його співробітниками за матеріалами інструментальних зйомок і нових астрономічних спостережень було підготовлено понад 250 карт і планів, у тому числі генеральні карти Російської імперії 1776 і 1786 років. Техніка виготовлення карт, відповідно малий їхній тираж, змушували неодноразово їх перевидавати. Виготовляючи нову матрицю, майстер і свідомо, і поволі вносив зміни, тому абсолютно однакових видань немає.

Серед зібраних карт слід окремо відзначити ті, на яких зображено територію України: Генеральна карта Київської губернії та Генеральна карта Російської імперії. На «Генеральній карті Київської губернії» (*Tabula Geographica Generalis Gubernii Kioviensis in X. Legiones, 1775*) зображено територію Східного Поділля (яке на той час було у складі Речі Посполитої) та міста Бар, Брацлав, Немирів. Особливе місце займає «Генеральна карта Російської імперії» (*Tabula Geographica Generalis Imperii Russici, 1776*). В її основі – матеріали генерального межування. Перше видання карти було присвячено 50-річчю Петербурзької Академії наук. Над нею працювали академічні гравери К.Ф. Фролов, Є.М. Худяков, Л. Сергєєв. Картуші були виконані французьким гравером І.-Ф. Полетнішем (працював в Академії у 1776-1777 роках). Цікаво, що на картуші у правому нижньому кутку алегорично зображений процес приєднання Криму до Росії, незавершений ще на момент першого видання.

Окремо можна виділити карти надруковані за кордоном – це: «*Carte des environs de la Mer Noire оц se trouvent l'Ukraine, la Petite Tartarie, la Circassie...*» Карта походить з Атласу світу, виданого Франсуа Сантіні у Венеції в 1776 році. Відомий італійський видавець використовував карти кращих європейських картографів XVIII ст., у тому числі карти де Ліля, де Вогонді, Жанві. Його атлас містив 123 карти 1775-1780 років друку. Робер де Вогонді, географ короля Людовика XV, у 1753 р. склав «Атлас Росії», в основу якого було покладено карти з «Атласу Російського», підготовленого Російською Академією наук у 1745 році. На карті зображено: басейн Чорного і Азовського морів, територію України (міста Київ, Переяславль, Полтава, Миргород), Поділля (міста Вінниця, Брацлав, Бар, Ладжин та ін.), Молдови, Криму, північно-західного Кавказу (території Черкесії, Абхазії, Мінгрелії, Імеретії). Показано землі запорізьких і донських козаків, ногайських і кубанських татар.

Українські землі на схід від Житомира і на північ від Дніпровських порогів відображено також на двоаркушевій карті Московії («Carte de Moscovie») видатного французького картографа, члена Паризької Академії наук Гійома Г. де Ліля. Вона представляє Гетьманщину із столицею Батурин, Запоріжжя і Слобожанщину. Карту видали в Амстердамі Й. Ковенс та К. Мортъє.

Карта «Theatre de la Guerre entre les Russes 1769 par Tobie Conrad Lotte...» є фрагментом французької карти 1769 року, укладеної Конрадом Лоттером. Повна назва карти: «Carte Geographique representant le Theatre de la Guerre entre les Russes, les Turcs, et les Polonois Confederes; C'est a dire: Les Provinces d'Ukraitie, de Nouvelle Servie, de Moldavie, Valashie, Krimee, les Gouvernement de Woronez et d'Astrachan, comme aussi la Tartarie de Kuban». На карті зображено територію сучасного Поділля.

Всі карти надруковані на папері верже, виготовленого, згідно з філігранями, у Голландії (XVIII ст.). Кожна карта «Атласу» є рідкісним виданням і являє собою неабияку історичну та художню цінність.

Каталог карт з «Атласу Росії»

1. Tabula Geographica Generalis Imperii Russici ad norman novissimarum observationum astronomicarum concinnata a Ioh. Trescotio et Iac. Schmidio 1776 / [І.Ф.Трускотт, Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов, Е.Худяков, Н.Зубков. – [1:7 300 000, приблизно 25 верст у 1 дюймі, близько 73 км у 1 см]. Лінійн. м-б у нім. милях, верстах [милях цісарських, 1 миля = 7420 м]. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1776. – 1 арк. склеєний з 24 арк. ; 65,0 x 142,0 см / не опр. / (67,5 x 144,8 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Генеральна мапа Російської імперії за новітніми спостереженнями та відомостями.

Джерело вих. дан.: Гнучева, В.Ф. Географический департамент Академии наук XVIII века [Электронный ресурс] / под ред. А.И.Андреева ; Академия наук СССР. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1946. – 446 с. : карт., порт., план. – (Труды Архива Академии наук СССР / под общ. ред. Г.А.Князева, Л.Б.Модзалевского ; вып. 6. – Режим доступу: <http://ranar.spb.ru/rus/books1/id/53/>. – Назва з екрану.

Показ.: кордони держав, губерній, населені пункти (9 гр.), фортеці, монастирі, зимівлі, заводи, розселення народів (написами), кочовища;

болото між Верхньою і Підкам'яною Тунгусками, ліси деревцями, степова і тундрова рослинність (одним знаком).

Мал.: зліва внизу на тлі кам'яної скелі обеліск з вензелем Катерини II і лінійкою масштабів. Праворуч внизу на тлі кам'яної скелі сидить жіноча фігура в короні і мантиї, Меркурій з кадуцеем біля ніг і лавровою гілкою в руці, щит з гербом Російської імперії, військова атрибутика, на дальньому плані турецька фортеця, вітрильний корабель, вгорі у хмарах – орел з вінком у дзьобі і символами влади в лапах.

Картуші: заголовок вгорі у центрі на тлі свитка в художньому картуші. У картуші жіноча фігура з квадрантом (алегорія Географії), глобус у верстаті, путті, що підтримують сувій із заголовком, і провідні вимірювання на глобусі.

2. Nova Descriptio Insulae Oseliae ad Observationes Astronomicas et Mensuras Geometricas a Grischovio Anno 1753 institutas exacta / [уклад. І.Трускотт]; виріз. Л.Терський. – [1:250 000, приблизно 6 верст у 1 дюймі, близько 2,5 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1770. – 1 л. ; 43,9 x 55,6 см / 47,2 x 59,1 см / (58,5 x 66,3 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Нова карта острова Езеля...

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: населені пункти (3 гр.), фортеця Аренсбург, маяк, головні дороги; острова, болота (деякі з назвами), млини, ліси деревцями, рельєф штрихами і малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок справа знизу в художньому картуші із зображенням рибальських сіток.

3. Provincia Revaliensis sive Estlandia Quatuor Dioecibus contenta cum Finitimis Insulis Dago Worms etc. Auctore I.F. Schmidio Acad. Petropol. Adjuncto Impressa Petropoli. 1770 / [уклад. Я.Ф.Шмідт]. – [1:350 000, приблизно 8,5 верст у 1 дюймі, приблизно 3,5 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах і нім. милях. – СПб. : Геогр. департамент АН, 1770. – 2 л. в заг. рамці ; 43,7x56,1 см / 47,8x60,5 см / (57,2x68,0 см); 43,7 x 56,4 см / 48,0 x 59,2 см / (58,7 x 67,8 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Ревельська губернія, яка містить в собі Естляндію, розділену на чотири повіти, з приналежними до неї островами Даго і Вормс.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, повітів, населені пункти (8 гр.), фортеця Івангород, монастир Св. Бригіти, заводи; ліси деревцями, рельєф узбе-режжя штрихами.

Картуші: заголовок зліва вгорі першого аркуша в художньому картуші з рослинним орнаментом. Лінійний масштаб справа знизу другого аркуша в художньому полукартуші з рослинним орнаментом.

4. Tabula Geographica Gubernii Rigensis in suos circulos Divisi Auctore I.F.Schmidio A.S.P. Aljuncto 1772 / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. Н.Зубков. – [1:700 000, приблизно 17 верст у 1 дюймі, близько 7 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – СПб. : Геогр. департамент АН, 1772. – 1 арк. ; 44,5 x 56,0 см / 48,0 x 59,5 см / (58,0 x 66,5 см): грав. – Латин.

Переклад назви: Мапа географічна Ризької губернії, розділеної на чотири повіти.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, повітів, населені пункти (4 гр.); болота, ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок в центрі в художньому картуші з рослинним орнаментом.

5. Мappa Gubernii Petropolitani continens Ingriam Necnon Guberniorum Novogorodiensis et Wiburgensis Partem. exhibita a J.F.Schmidio. 1770 / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов. – [1:400 000, приблизно 9 верст у 1 дюймі, близько 4 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1770. – 1 арк. ; 44,1 x 55,8 см / 48,0 x 59,0 см / (59,0 x 67,0 см) : грав. – Латин.

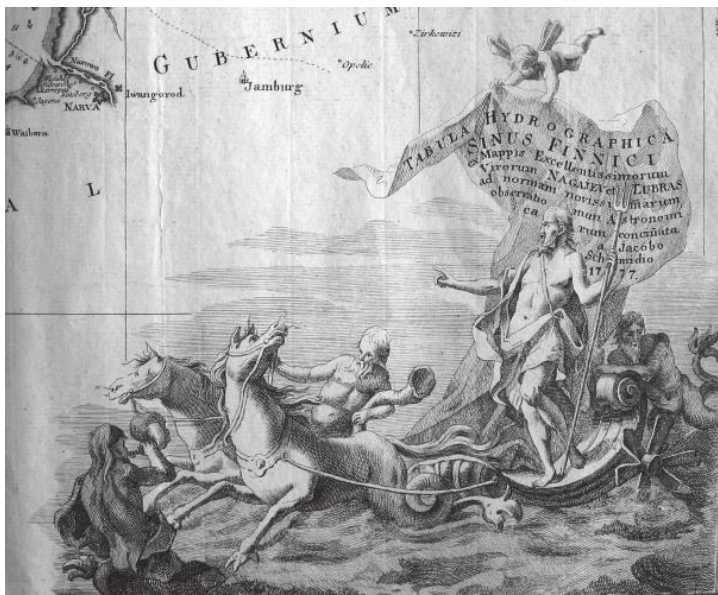
Переклад назви: Карта Санкт-Петербурзької губернії містить Інгерманландію, частину Новгородської та Выборзької губерній.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, повітів, населені пункти (5 гр.), на узбережжі Фінської затоки палаци, «приморські будинки», млини, Санкт-Петербург з квартальною забудовою, заводи, монастирі, дороги (підписані дороги на Москву і Новгород), Ладозький і Ліговський канали; болота, ліси деревцями, вибірково рельєф штрихами.

Картуші: заголовок зліва вгорі у художньому картуші з рослинними гірляндами.

6. Tabula Hydrographica Sinus Finnici ex. Mappis Excellentissimorum Virorum Nagajev et Lubras ad normam novissi marum observationum Astronomicarum concinata a Jacobo Schmidio 1777 / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов, М.Зубков. – [1:630 000, приблизно 15 верст у 1 дюймі, близько 6,3 км в 1 см]. Лінійн. м-б у фр. і англ. морських милях, у нім. і швед. милях, верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1777. – 1 арк.

Картуш до «Карты морської Фінської затоки», 1777

склеєний з 2 арк.; 43,2 x 113,0 см / не опр. / (47,0 x 118,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта морська Фінської затоки, зібрана з карт адмірала Нагаєва і генерала Любераса за новітніми астрономічними спостереженнями.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: населені пункти (6 гр.), фортеці, маяки, навігаційні знаки, якорні стоянки; млини, підводне та надводне каміння, позначки глибин у футах і сажнях, гирла річок.

Картуші: заголовок справа внизу в художньому картуші на тлі полотнища, підтримуваного путті. У картуші хода Нептуна.

7. Magnús Ducatus Finlandiae. – [1:1 400 000, ок. 14 км в 1 см]. – [СПб. : Геогр. департамент АН, 1742]. – 1 арк. ; 48,4 x 55,9 см / не опр. / (53,0 x 64,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта князівства Фінляндського.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: кордони держав, населені пункти (4 гр.), фортеці, Ладозь-

кий канал; на частині території ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок зліва вгорі на тлі стилізованого сувію в художньому картуші. У картуші тризуб Нептуна, весло, якір.

8. Ingrida et Carelia / J.Grimel del [І.-Е.Гріммель]. – [1:600 000, приблизно 14 верст у 1 дюймі, близько 6 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН, близько 1742]. – 1 арк. ; 45,0 x 59,5 см / 46,0 x 60,5 см / (59,0 x 70,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Ингерманландія і Карелія.

Джерело вих. дан.: Ingrida et Carelia [Электронный ресурс] // Электронные каталоги РНБ. – Режим доступа: <http://leb.nlr.ru/edoc/6134/Ingrida-et-Careli>. – Название с экрана.

Показ.: адміністративні кордони, населені пункти (4 гр.), Санкт-Петербург з квартальною забудовою, «приморські будинки» на південному березі Фінської затоки, монастирі, заводи, дорога із Санкт-Петербургу до Москви, дорога з Санкт-Петербургу до мизи Сарської, Ладозький канал; ліси деревцями, болота.

Текст: над зобр. пам'ятника: «Miltum ille terris jactatus et alto Multa quoque et bello passus dum conderet urbem. Aeneid 1» [Коли він будував град, зносив працю у війнах. У землях далеких був і мандрував у морях. Енеїди 1].

Мал.: На картографічному зображенні малюнок вітрильних кораблів і човнів.

Картуші: заголовок зліва вгорі на тлі полотнища з китицями, підтримуваного ангелом в художньому картуші. У картуші пам'ятник Петру I, на постаменті напис: «Petrom Imperat. Instaurat Conservatori» [Петру Імператору, засновнику, зберігачу]. Біля підніжжя пам'ятника фігури полонених воїнів, над пам'ятником крилата Слава, що увінчує Петра I лавровим вінком; на передньому плані на кам'яних постаментах путті, що підтримують стрічку з текстом; на дальньому плані фортеця.

9. Карта Ингерманландии и Карелии печатана при Императорской Академии Наук / J.Grimel del ; [І.-Е.Гріммель]. – [1:600 000, приблизно 14 верст у 1 дюймі, близько 6 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – СПб. : [Геогр. департамент АН, близько 1742]. – 1 арк. ; 60,0 x 46,0 см / 62,0 x 48,5 см / (69,0 x 59,0 см) : грав.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: див. п. 8.

Текст: над зобр. пам'ятника: «Когда он строил град, сносил труды в войнах. В землях далеких был, и странствовал в морях. Энеиды 1».

Картуші: заголовок зліва вгорі на тлі полотнища з китицями, підтримуваного путті в художньому картуші. У картуші пам'ятник Петру I, на постаменті напис: «Петру Великому, імператору, основателю, сохранителю». Біля підніжжя пам'ятника фігури полонених воїнів, над пам'ятником крилата Слава, що увінчує Петра I лавровим вінком; на передньому плані на кам'яних постаментах путті, що підтримують стрічку з текстом; на дальньому плані фортеця.

10. Tabula Geographica Gubernii Wiburgensis in suas Provincias divisi Componente Schmidio Acad. Scient. Petrop. Adj 1772 / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. Л.Терський. – [1:750 000, приблизно 18 верст у 1 дюймі, близько 7,5 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – СПб. : Геогр. департамент АН, 1772. – 1 арк. ; 46,5 x 58,0 см / 48,0 x 60,0 см / (58,0 x 67,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта Выборзької губернії з оточуючими її країнами.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: державний кордон, межі губерній і провінцій, населені пункти (5 гр.), Санкт-Петербург з квартальною забудовою, фортеці, монастирі, пасторат, кірхи, Сестрорецькі заводи, Ладозький канал; болота, ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок зліва вгорі в художньому картуші.

11. Carte de Moscovie Dressee par a Amsterdam chez Jean Covens et Corneille Mortier / [Г.Делиль]. – [1:2 600 000]. Лінійн. м-б у верстах, пол. і укр. милях. – Амстердам : вид. Ковенс Й., Мортъе К., [1720]. – 1 арк. ; 67,0 x 52,0 см / 62,0 x 52,05 см : грав. – Латин.

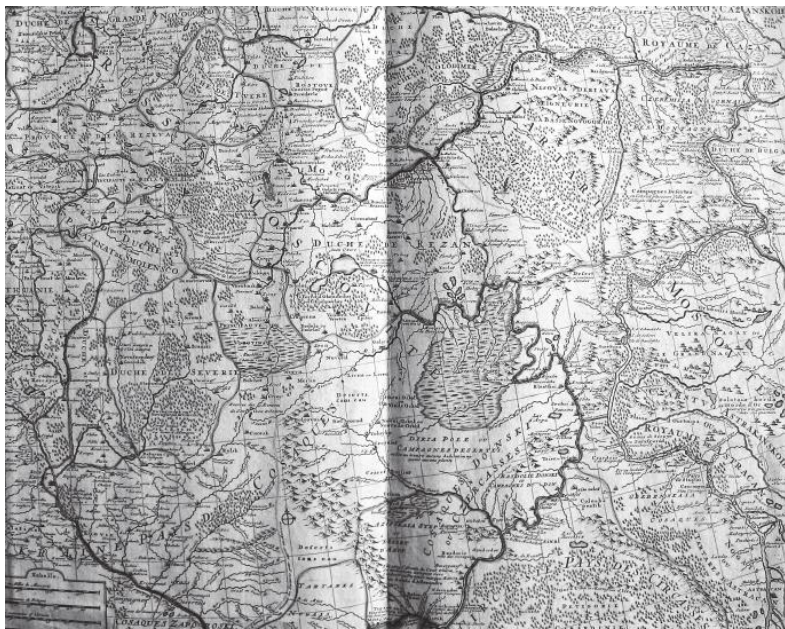
Переклад назви: Карта Московії.

Джерело вих. дан.: Carte de Moscovie dressée par G.De L'Isle [Electronic resource] // Antique Map Price and high resolution image source. – URL: <http://www.swaen.com/antique-map-of.php?id=16637>. – Назва з екрану.

Картуш: Карта Московії. Складена Гійомом де Лілем, академіком королівської Академії наук, для його превосходительства пана Андрія Артамоновича Матвєєва, канцлера Його Величності Імператора Російського, його генерал-лейтенанта Ярославського намісництва і Надзвичайно-повноважного посла при дворі християнського Короля і при Генеральних штатах Об'єднаних провінцій.

12. Partie meridionale de Moscovie. Dressee par G. de L'Isle a Amsterdam, chez J. Covens et C. Mortier. / [Г.Делиль]. – [1:2 600 000]. Лінійн. м-б у верстах, пол. і укр. милях. – Амстердам : изд. Ковенс Й., Мортъє К., [1720]. – 1 арк. ; 67,0 x 52,0 см / 62,0 x 52,05 см : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта центральної частини Російської імперії.
Карта є другою половиною «Carte de Moscovie» (№ 11).

Українські землі на «Карті центральної частини Російської імперії», 1720. Фрагмент.

13. Мапа Gubernii Sibiriensis continens Provincias Toboliensem et Jenisejensem / [уклад. І.Ф.Трускотт] ; виріз. К.Фролов. – [1:8 000 000, при-близно 190 верст у 1 дюйм, близько 80 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1775. – 1 арк. ; 44,2 x 54,6 см / 48,0 x 58,2 см / (58,5 x 68,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта Сибірської губернії, що містить Тобольську і Єнісейську провінції.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: кордони державні, губерній, провінцій, населені пункти (7 гр.), монастирі, фортеці; ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі, назви деяких хребтів.

Картуші: заголовок справа вгорі в художньому картуші.

14. Tabula Geographica Regiones ad Irtysh Fluvium a Fontibus eius inde, vsque ad Omskaja Krepost sitas, et priscas Kalmucorum Sengoricae stirpis sedes, quarum situs antea parum cognitus Fuit, exhibens composuit Ioh. Islenieff / [І.Ісленьєв] ; виріз. Є.Худяков. – [1:4 600 000, приблизно 110 верст у 1 дюймі, близько 46 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1778. – 1 арк. ; 44,5 x 54,0 см / 49,8 x 63,0 см / (54,3 x 74,2 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта річки Іртиш від вершини до Омської фортеці з положенням раніше невідомих давніх поселень зюнгорських калмиків.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: кордон Росії з колишніми володіннями зенгорських (джунгарських) калмиків, населені пункти (8 гр.), фортеці, заводи, розселення киргизів і бурят написами; степи і болота написами, поділ оз. Балхаш смугою рослинності на 2 ч., рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок праворуч унизу на тлі необтесаного кам'яного блоку в художньому картуші. У картуші алегорія зображення р. Іртиш (старий з урною), дерева.

Мапа є копією карти 1777 тих же авторів.

15. Мappa Generalis Gubernii Plescoviensis in quinque Provincias divisi Componente J.F.Schmidio Acad. Sc. Petr. Adjuncto / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов. – [1:840 000, приблизно 20 верст у 1 дюймі, близько 8,4 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – СПб. : [Геогр. департамент АН], 1775. – 1 арк. ; 44,3 x 56,5 см / не опр. / (59,0 x 69,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Генеральна карта Псковської губернії разом з її провінціями.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: кордони держав, провінцій, населені пункти (8 гр.), монастирі; ліси деревцями.

Картуші: заголовок зліва внизу в художньому картуші.

16. Tabula Geographica Partis Septentrionalis Gubernii Novorodensis in suas Provincias et Circulos divisi Auctore J.F.Schmidio

Acad. Petropolit. Adjuncto. 1772 / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов. – [1:1 600 000, приблизно 39 верст у 1 дюймі, близько 16 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1772. – 1 арк. ; 45,5 x 57,5 см / 46,5 x 59,0 см / (59,0 x 68,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта північної частини Новгородської губернії з її провінціями та повітами.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, провінцій і повітів, населені пункти (6 гр.), монастирі; болота, ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок і лінійний масштаб зліва в центрі в художньому картуші з рослинним орнаментом.

17. Tabula Geographica Partis Meridionalis Gubernii Novogorodensis in suas Provincias et Circulos divisi Auctor J.F.Schmidio Acad. Petropolit. Adjuncto / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. Л.Терський ; грід. [картуш] І.Кувакін. – [1:1 600 000, приблизно 39 верст у 1 дюймі, близько 16 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1772. – 1 арк. ; 46,0 x 58,0 см / 47,0 x 59,0 см / (58,0 x 66,5 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта південної частини Новгородської губернії з її провінціями та повітами.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі держав, губерній, провінцій, населені пункти (6 гр.), монастирі, дороги, Ладозький і Тихвинський канали, Сестрорецькі заводи; болота, ліси деревцями.

Картуші: заголовок справа знизу в художньому картуші.

18. Марра Generalis Gubernii Smolenscensis In suos Circulos divisi Componente J.F.Schmidio Acad. Scient. Petrop. Adjuncto / [уклад. Я.Ф.Шмідт] ; виріз. К.Фролов. – [1:650 000, приблизно 15 верст у 1 дюймі, близько 6,5 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах (помилка в оцифрування: замість цифри «5» повинен бути «0»). – СПб. : Геогр. Департамент АН, 1773. – 1 арк. ; 44,0 x 55,8 см / 46,2 x 58,5 см / (58,3 x 67,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Генеральна карта Смоленської губернії на повіті розділена.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, повітів (з назвами), населені пункти (6 гр.), монастирі; болота, ліси деревцями.

Картуші: заголовок справа знизу в художньому картуші з рослинним орнаментом.

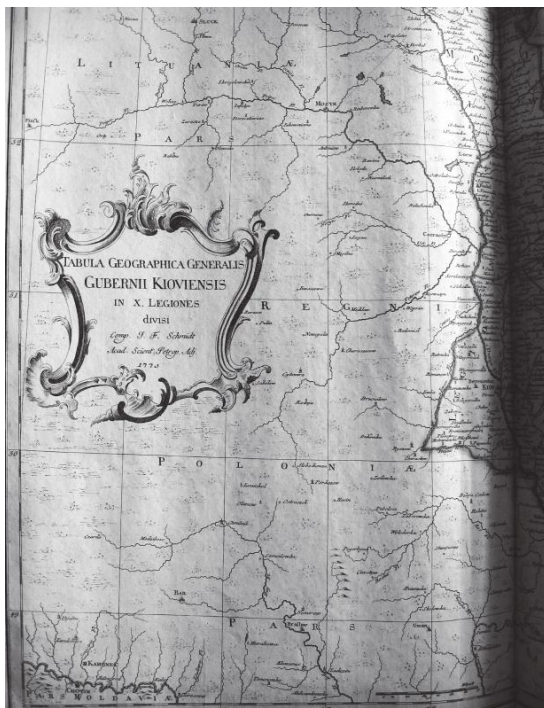
19. Charte von Russisch Litauen, welche die von Polen an Russland abgetretene Woiewodschaften, Liefland, Witepsk, Mscislaw, unde einen Theil der Woiewodschaften Polock und Minsk enthält ... 1775 / [Gussefeld, Franz Ludwig] . – [1:1 300 000]. Лінійн. м-б у верстах і нім. милях. – Нюрнберг : [спадкоємці Гоманна, 1775. – 1 арк. ; 56,0 x 45,0 см : грав. – Нім.

Переклад назви: Карта Російської Литви ...

Джерело вих. дан.: Homann Heirs Belarus [Electronic resource] // Lee Jackson Antique Maps. – URL: <http://www.leejacksonmaps.com/homabela.htm>. – Назва з екрану.

Картуші: заголовок у нижньому лівому кутку в художньому картуші з рослинним орнаментом. Над картушем герб увінчаний короною із зображенням двоголового орла Росії, постамент.

20. Tabula Geographica Generalis Gubernii Kioviensis in X. Legiones divisi comp. T.F.Schmidt Petropoli : Acad. Scient., 1775 / [уклад. Я.Ф.Шмідт]. –

Землі Правобережної України на Генеральній карті Київської губернії, 1775. Фрагмент

[1:1 260 000] ; 30 верст у 1 дюймі ; картогр. сітка. – СПб. : Геогр. департамент АН, 1775. – 1 арк. ; 53,0 x 70,0 см : грав. – Латин.

Переклад назви: Генеральна карта Київської губернії, поділеної на 10 полків.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: на території губернії виділені полки, названі за адміністративними центрами: Стародубський, Чернігівський, Ніжинський, Київський, Прилуцький, Переяславський, Лубенський, Миргородський, Гадяцький, Полтавський. Крім міст – полкових центрів в рамках губернії зазначені міста: Мглин, Почеп, Новгород, Глухів, Кролевець, Батурин, Івангород, Ромни, Глинськ, Пирятин, Лубни, Городище та ін. На карті в складі прикордонних з Київською губернією територіях зображені міста: Кременчук, Вишгород, Чорнобиль, Гомель, Слуцьк, Кам'янець-Подільський, Хотин, Білгород, Путивль, Рильськ, Курськ, Брянськ та інші.

У той час Київська губернія була прикордонною, на захід від неї відразу ж починалася Річ Посполита.

Картуші: заголовок внизу зліва в художньому картуші.

21. Мappa Gubernii Orelensis. Auctore J.Schmidt / [уклад. Я.Ф.Шмідт]. – [1:840 000, приблизно 20 верст у 1 дюймі, близько 8,4 км в 1 см]. Лин. м-б в верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН, 1780]. – 1 арк. ; 46,5 x 58,0 см / 51,0 x 64,5 см / (58,0 x 67,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта Орловського намісництва.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі намісництв, повітів, населені пункти (7 гр.), заводи, дороги; ліси деревами.

Картуші: заголовок праворуч унизу на тлі сувію в художньому картуші. У картуші фрагмент колон на кам'яному п'єдесталі, прапори, лицарський шолом, щит з гербом Російської імперії.

22. Мappa Gubernii Kasanensis ex novissimis informationibus constructa Theodoro Tschernio. Anno 1779 / [уклад. Ф.І.Чорной] ; виріз. І.Кувакін. – [1:2 300 000, приблизно 55 верст у 1 дюймі, близько 23 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1779. – 1 арк. ; 46,5 x 58,0 см / 49,5 x 61,0 см / (58,0 x 68,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Генеральна карта Казанської губернії...

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній та повітів, населені пункти (5 гр.), монастирі,

фортеці, заводи, дороги; ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі.

Картуші: заголовок зліва вгорі в художньому картуші з рослинним орнаментом. У картуші ріг достатку з фруктами та овочами, снопи, сільськогосподарські інструменти і ті, що застосовуються в гірничій справі (граблі, серп, ціп, кирка, лопата, тачка); на дальньому плані краєвида, сцена гірничих робіт.

23. *Mappe Gubernii Astrachanensis*. Comp. J.Trescott 1774 / [уклад. І.Ф.Трускотт] ; виріз. К.Фролов. – [1:2 500 000, приблизно 55 верст у 1 дюймі, близько 25 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [СПб. : Геогр. департамент АН], 1774. – 1 арк. ; 44,0 x 55,0 см / 48,0 x 61,0 см / (58,0 x 67,0 см) : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта Астраханської губернії.

Джерело вих. дан.: Гнучева В.Ф., 1946.

Показ.: межі губерній, населені пункти (6 гр.), фортеці, криниці та копанки, місце видобутку солі в долині Уралу, Велика і Мала Кабарда написами, степ кочових киргиз-кайсаків Малої орди; для деяких озер і річок якість води (солончак, гірка), солончаки, ліси деревцями, рельєф малюнками у перспективі, поодинокі назви гір.

Картуші: заголовок справа внизу в художньому картуші.

24. *Carte des environs de la Mer Noire* où se trouvent l'Ukraine, la Petite Tartarie, la Circassie, la Georgie, et les confins de la Russie Européenne, et de la Turquie.

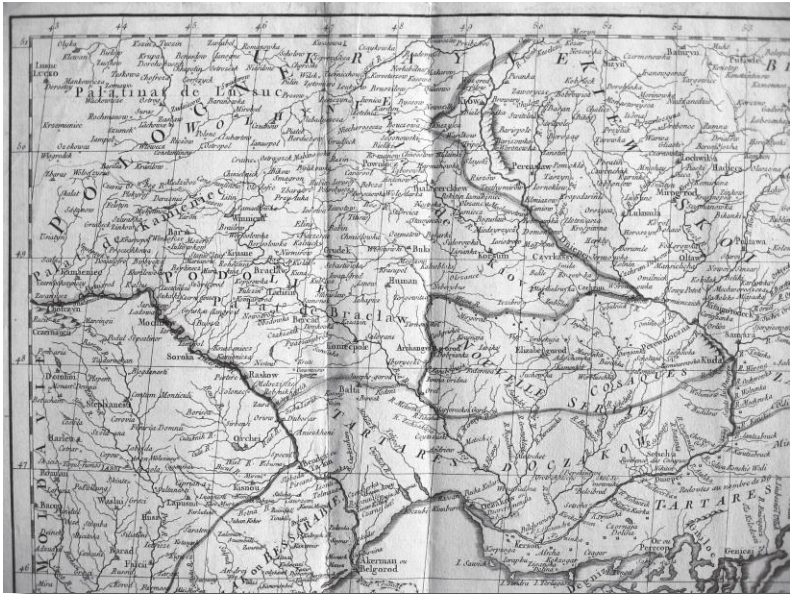
et de la Turquie, d'édifier et présenter à Monseigneur le duc de Choiseul, ... par Robert de Vaugondy / [уклад. Роберт де Вигонді]. – [Венеція : вид. Француа Сатині, 1776]. – 1 арк. ; 49,9 x 65,0 см : грав. – Латин.

Переклад назви: Карта околиць Чорного моря, де знаходяться Україна, Мала Татарія і прикордонні території Європейської Росії і Туреччини.

Джерело вих. дан.:

Картуш до «Карти околиць Чорного моря», 1776

Карте des Environs de la Mer-Noire...[Electronic resource] // Antique Maps of Ukrania. – URL: <http://www.philographikon.com/mapsukrania.html>. – Назва з екрану.

Поділля на «Карті околиць Чорного моря», 1776

Показ.: басейн Чорного і Азовського морів, територія України, Поділля, Молдови, Криму, північно-західного Кавказу (Черкесія, Абхазія, Мінгрелія, Імеретія). Показано землі запорізьких і донських козаків, ногайських і кубанських татар, міста і населені пункти, серед яких: Київ, Переяславль, Полтава, Миргород; Білгород, Чугуїв, Ізюм, Бахмут; Бахчисарай, Мангуп, Балаклава, Херсон, Ялта, Судак, Старий Крим, Каффа, Керч, Казантип. На північно-західному узбережжі Чорного моря зображені Анапа, Адлер, Піцунда, Сочі.

Картуші: заголовок зверху у художньому картуші з рослинним орнаментом.

25. Финский залив от Кронштата до Санктпетербурга с лежащими по берега[м] забавными домами / [М.Сойтер]. – [1:70 000, приблизно 1,7 верст у 1 дюймі, близько 0,7 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. –

[Аугсбург : Вид-во М.Сойтера, після 1740-1750-х]. – 1 арк. ; 49,0 x 56,7 см / 50,0 x 57,8 см / (52,6 x 62,6 см) : грав. – Показч.: «Тлумачення літер, чисел». – Показч. «Знатні місця ...». – Назв. парал. латин.

Джерело вихід. дан.: Финский залив от Кронштата до Санктпетербурга с лежащими по берега[m] забавными домами [Электронный ресурс] // Электронные каталоги РНБ. – Режим доступа: <http://www.nlr.ru/poisk/>. – Назва з екрану.

Показ.: квартална забудова Санкт-Петербурга і Кронштадта, населені пункти (б/гр.), палацові комплекси на узбережжі Фінської затоки, монастирі, заводи, дороги, фортеці, оброблювані землі; ліси деревами, лугова рослинність.

Мал.: під заголовок вид морського каналу з узбережжям, будівлями Кронштадта, зображенням китів, парусних суден, човнів з веслярами.

Картуші: заголовок зліва вгорі на тлі підтримуваного путті полотнища в художньому картуші. «Тлумачення» зліва внизу в овальній рамці в художньому картуші. Показ. «Знатні місця ...» справа вгорі в художній прямокутній рамці. На картуші авторський підпис: Grimel del. На картуші зображена панорама Санкт-Петербурга з боку Неви. Є дві пояснювальні таблиці з тлумаченням місць на мапі, позначених цифрами, і з відомими місцями Кронштадта.

Перегравіровка карти з такою ж назвою І.-Е. Гріммеля.

26. Ладожской Канал = Canalis Ladogenis nova Delineatio secundum exemplar Petropolitanum aeri incidit Matthaeus Seutter, Sac. Caes. Maj. Georg. Aug.V. Cum Priv.Sumi Vicariat in part Rheni, Franc. et Seuv. juris / [М. Сойтер]. – [1:150 000, приблизно 3,5 верст у 1 дюймі, близько 1,5 км в 1 см]. Лінійн. м-б у верстах. – [Аугсбург : Вид-во М.Сойтера, 1740-1750-е]. – 1 арк. ; 48,7 x 56,9 см / 50,0 x 58,0 см / (53,5 x 59,4 см) : грав.

Джерело вих. дан.: Ладожской Канал [Электронный ресурс] // Электронные каталоги РНБ. – Режим доступу: <http://www.nlr.ru/poisk/>. – Название с экрана.

Показ.: кордон Інгерманландії з Новгородською губернією, населені пункти окремими будинками (деякі будови з хрестом), фортеці, в т.ч. Шліссельбург, палац Мініхгоф на березі Ладоги в гирлі р. Кобони, Нікольський монастир, млин, дороги, дві просіки, що відходять від каналу (з написами «Велика Першпектівая» і «Першпектівая»), шлюзи в гирлі р. Кобони, Ладозький канал, оброблювані землі; напрямок течії Неви і Волхова, лугова рослинність.

Картуші: заголовок справа вгорі в художньому картуші. У картуші: Афіна, Марс, вимірювальні прилади, глобус, військова символіка (прапо-ри, ядра), шлюз, дерева, вітрильні човни. Лінійний масштаб в художньо-му картуші із зображенням рослинності. Карта прилеглої до Ладозького каналу території від Шліссельбурга до Нової Ладogi.

27. Carte desdeux regions polaires lusguau 45° Degre de Latitude / [I.К.Берндт]. – Париж, 1778. – 0,5 арк. ; 44,5 x 21,6 см : грав. – Фр.

Переклад назви: Карта обох полярних регіонів...

Джерело вих. дан.: Carte des Deux Regions Polaires...[Electronic resource] // Antique Maps, Globes, Charts, Atlases & Vintage Graphics. – URL: <http://www.oldworldauctions.com/archives/detail/135-038.htm>. – Назва з екрану.

Показ.: маршрути Абель Тасмана, Джеймса Кука, Едмунда Галлея, Фюрне і Маріон в південних полярних регіонах. Карта побудована на результатах французьких досліджень південної частини Тихого океану після 1773 року.

Походження карти: з «Histoire naturelle, gйnйrale et particuliere v. 1-36» [Природна історія, 36 ч.] графа де Бюффона (1749-89).

28. Carte Der Entdeckungen Zwischen Siberien und America bis auf das year 1780 / [I. М.Брюкнер]. – 0,5 арк. ; 13,5 x 41,0 см : грав. – Нім.

Переклад назви: Карта відкриттів між Сибіром та Америкою.

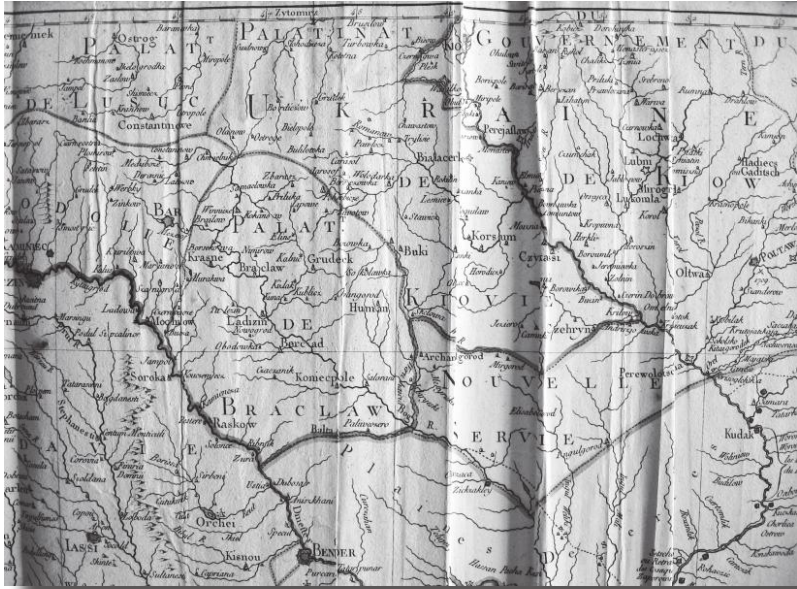
Джерело вих. дан.: Carte Der Entdeckungen Zwischen Siberien und America bis auf das year 1780 [Electronic resource] // Antique Maps of North America. – URL: <http://www.philographikon.com/mapsnorthamerica.html>. – Назва з екрану.

Показ.: Сибір і Аляска, окреслені подорожі Кука, панцюг Алеутських островів, Берінгова протока.

Походження карти: зважаючи на написи (таб. IV) зверху, з книги.

29. Theatre de la Guerre entre les Russes 1769 Par Tobie Conrad Lotter, Geogr. a Augsburg. 1769 / [уклад. Кондрат Лоттер]. – [1:1 800 000]. – [Париж], 1769. – 1 арк. ; 56,0 x 77,0 см : грав. – Фр.

Фрагмент французької карти 1769 року, складеної Конрадом Лоттером. Повна назва карти: «Carte Geographique representant le Theatre de la Guerre entre les Russes, les Turcs, et les Polonois Confederes; C'est a dire: Les Provinces d'Ukraine, de Nouvelle Serbie, de Moldavie, Valachie, Crimée, les Gouvernements de Woronez et d'Astrachan, comme aussi la Tartarie de Kuban. Par Tobie Conrad Lotter, Geogr. a Augsburg. 1769».

Поділля на «Карті військових дій російсько-турецької війни», 1769

Переклад назви: Карта військових дій російсько-турецької війни...

Джерело вих. дан.: Карты русско-турецкой войны 1735-1739 гг. [Электронный ресурс] // Папакома-Картография. – Режим доступа: <http://papakoma.narod.ru/maps/wa-maps-1738-1739.htm>. – Название с экрана.

Показ.: події російсько-турецької війни 1735-1739 рр. і початок війни 1768-1774 рр.

Література:

Гнучева, В.Ф. Географический департамент Академии наук XVIII века [Электронный ресурс] / под ред. А.И.Андреева ; Академия наук СССР. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1946. – 446 с. : карт., порт., план. – (Труды Архива Академии наук СССР / под общ. ред. Г.А.Князева, Л.Б.Модзалевского ; вып. 6). – Режим доступа: <http://ranar.spb.ru/rus/books1/id/53/>. – Название с экрана.

Карты русско-турецкой войны 1735-1739 гг. [Электронный ресурс]

// Папакома-Картографія. – Режим доступу: <http://papacoma.narod.ru/maps/wa-maps-1738-1739.htm>. – Названня з екрана.

Клепиков С.А. Филиграни и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII-XX вв. / [ред. Ю.И.Масанов]. – М. : Изд-во Всесоюз. Книж. палаты, 1959. – 306 с.

Електронні каталоги [Електронний ресурс] // Російська національна бібліотека. – Режим доступу: <http://www.nlr.ru/poisk/>. – Названня з екрана.

Homann Heirs Belarus [Electronic resource] // Lee Jackson Antique Maps. – URL: <http://www.leejacksonmaps.com/homabela.htm>. – Назва з екрану.

Carte de Moscovie dressйе par G.De L'Isle [Electronic resource] // Antique Map Price and high resolution image source. – URL: <http://www.swaen.com/antique-map-of.php?id=16637>. – Назва з екрану.

Carte Der Entdeckungen Zwischen Siberien und America bis auf das year 1780 [Electronic resource] // Antique Maps of North America. – URL: <http://www.philographikon.com/mapsnorthamerica.html>. – Назва з екрану.

Carte des Environs de la Mer-Noire ou se trouvent L'Ukraine... [Electronic resource] // Antique Maps of Ukania. – URL: <http://www.philographikon.com/mapsukrania.html>. – Назва з екрану.

Carte des Deux Regions Polaires...[Electronic resource] // Antique Maps, Globes, Charts, Atlases & Vintage Graphics. – URL: <http://www.oldworldauctions.com/archives/detail/135-038.htm>. – Назва з екрану.

Колекція прижиттєвих видань польських письменників другої половини XVIII – початку XX ст.

Л.Б. Сенік, Т.А. Марчук

«Polonika» відділу рідкісних і цінних видань (далі – РіЦ) Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва хронологічно охоплює книги XVI – початку XXI ст., видані на території Польщі та польською мовою у різних містах Європи. Унікальною частиною цього фонду є прижиттєві видання польських письменників другої половини XVIII – початку XX ст., загальна кількість

яких понад 520 томів. За загальноприйнятою практикою прижиттєвим виданням вважається книга, що видавалася під керівництвом та коректурою самого автора. Для художніх творів це набуває особливого значення, адже автор у такий спосіб продовжує працювати з текстом.

Обраний нами хронологічний період найкраще представлений у фондї нашої бібліотеки, що зумовлено особливостями його формування. Більшість виявлених видань походять з родових бібліотек польської шляхти, яка розширила свої володіння на теренах подільського краю, починаючи з другої половини XVIII ст.

Яскравою зіркою на літературному небосхилі цього періоду був Адам Нарушевич (Adam Naruszewicz, 1733-1796) – один з найвідоміших польських представників епохи Просвітництва, з творчістю якого пов'язане народження польської просвітницької поезії. Презентує творчість письменника прижиттєва двотомна збірка ліричних творів «В. К. S» (т.1-2, Варшава, 1778). Видання в шкіряній оправі XVIII ст. із золотим тисненням на корінці. Текст прикрашений гравійованими заставками та кінцівками. До націоналізації бібліотек книга зберігалася у родовій книгозбірні відомої на Поділлі родини Якубовських з Люлинців (тепер Калинівського р-ну), про що свідчить екслібрис «Biblioteka Luliniecka».

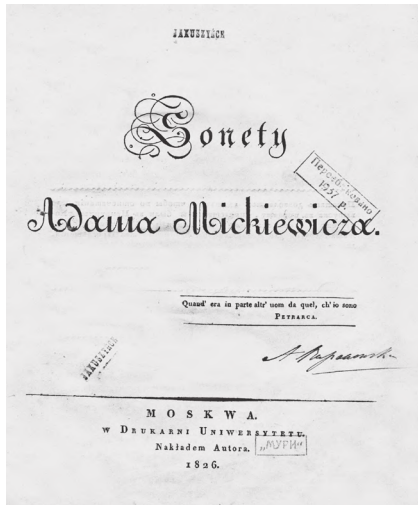
У фондї РіЦ знаходяться два примірники «Poezye» (т. 2, Варшава, 1787) польського поета-сентименталіста Францішека Дионізія Князьніна (Franciszek Dyonizi Kniaźnin, 1750-1807), до якої увійшли його відомі твори «Matka Spartanka» («Мати-спартанка»), «Balon» («Повітряна куля»), «Gala-Wielka» («Великий бенкет»), «Cuganie» («Цигани»). Один з примірників знаходився в приватному книжковому зібранні Генрика Грохольського, про що свідчить його власницький підпис на титульній сторінці. Книга має шкіряну палітурку коричневого кольору з бинтами і тисненням на корінці. Титульний аркуш та текст прикрашені гравійованими сюжетними заставками та кінцівками. На папері проглядаються чисельні водяні знаки, серед яких є і шрифтові, наприклад, «H. Meyrink». На лівій сторінці форзацу розміщено екслібрис «z Biblioteki Krzyw[?]ckiey Jana Ghodzki». Інший примірник має напівшкіряну оправу.

Польський прозаїк і публіцист, граф Генрик Жевуський (Henryk Rzewuski, 1791-1866) у своїх творах створив цілу галерею шляхетських типів. Його твори водночас з іронічним ставленням до зображуваного просякнуті любованням старошляхетським («сарматським») укладом. Протиставлення «сарматизму» західному культурному впливу прояви-

лося в романі «Listopad» («Листопад», 1845-46). За своїми політичними поглядами Жевуський був противником національно-визвольного руху. Родом з Волині, жив у Санкт-Петербурзі, Парижі, Кракові, Варшаві, а також в Україні, зокрема Умані та у родинній садибі в Погребищі (нині Вінницька обл.). У 50-х роках був чиновником при царському наміснику в Варшаві; редагував урядову газету «Dziennik warszawski», що склала епоху в історії польської преси: це було перше польське видання, поставлене за зразком західноєвропейських. Бібліотека має три примірники прижиттєвих видань Жевуського. Дві книги (3 томи) – видання повісті «Zamek Krakowski» («Краківський замок»), яка 1848 року вийшла у видавництві журналу «Tygodnik Petersburgski». У цьому творі автор намагався показати широку панораму політичного життя шляхти за панування Генріха III та Стефана Баторія. Ця повість також була в певному сенсі фабуляцією історичних концепцій Жевуського. Іншим прижиттєвим виданням Г. Жевуського у фонді відділу є «Paź złotowłosy, czyli Wieczory sułtana» («Паж золотоволосий, або Вечори султана»), яке вийшло у Львові 1858 року. На титульній сторінці поряд з прізвиськом автора написано, що він є автором «Листопада» («...przez autora Listopada») як більш відомого твору читачам.

Презентабельно виглядають «Powieści historyczne porzadkiem chronologicznym ułożone» («Історичні романи складені в хронологію», т. 2, Вроцлав, 1833) польської письменниці Клементини Гофман-Таньської (Klementyna Hofmanowa-Tańskich, 1798-1845). Це видання зменшеного формату у напівшкіряній оправі з візерунковим золотим тисненням на корінці. Гравійований фронтиспис з написом «Usłysz głosy! Napełnij myśli człowiecze!» («Почуй голоси! Наповни думки, людино!»), тринадцять історичних повістей прикрашені заставками і кінцівками, емблемна філігрань, посторінкова пагінація знаходиться у верхній частині книжкового блоку. Видання до революції перебувало в приватній колекції, про що свідчить тиснений золотом суперекслібрис власника «J.W.O.».

У фонді відділу РіЦ зберігається понад двадцять томів творів геніального поета польського романтизму Адама Міцкевича (Adam Mickiewicz, 1798-1855), лише два з них – прижиттєвих. «Sonety» (Москва, 1826) – перше видання сонетів поета друкувалося в типографії Московського університету за рахунок самого автора під час його перебування в Росії. До нього увійшли переклади сонетів Ф. Петрарки польською мовою та чудовий своєю віршованою формою цикл «Кримські со-

Міцкевич А. «Сонети» (Москва, 1826)

нети». Книга збільшеного формату в сіро-зеленій «мармуровій» картонній палітурці. У верхньому лівому куті форзацу розміщений сюжетний екслібрис «Aleksandera Russanowskiego» – відомого на Поділлі власника родової бібліотеки в Якушинцях. На титульному аркуші стоїть власницький підпис попереднього власника, Артура Руссановського і два штампи синього кольору «Jakuszynce». На контртитулі – філігрань з літерами «М Ф А Г» (Мединська фабрика Афанасія Гончарова).

Під час паризької еміграції поета за його кошти було видане багатотомне видання «Poezye». До 4-го тому «Poezye» (Париж, 1832), два примірники якого зберігаються у фонді відділу, увійшла лірико-драматична поема «Dziady» («Дзяди»). Один із них походить з бібліотеки Якубовських, інший надійшов до бібліотеки у 80-х роках ХХ ст. з Національної історичної бібліотеки України.

Помітне місце серед представників «української школи» польського романтизму належить Томашу Падуррі (Tomasz Radurra, 1801-1871) – поету-романтику і композитору, який народився в шляхетській родині на Поділлі (с. Іллінці Липовецького повіту). Українське оточення, захоплення українською історією, пісенним фольклором знайшло віддзеркалення у його творчості. Кращий здобуток митця – зібрана і підготовлена до друку самим поетом збірка поетичних творів «Ukrainky z nutoju» («Українки з нотою», Варшава, 1844). Вона містить дванадцять поезій, до яких додаються музичні партитури, виготовлені у варшавській літографії Гірсла. До кожного твору доданий науковий коментар (przypisy) про ті події, які лягли в його основу. Ці «приписи» автор підготував на основі історичних праць польських істориків, архівних та фольклорних матеріалів. Власником збірника поезій був А. Руссановський.

Польським романтиком «української школи» називають Юзефа-Богдана Залеського (Jyzef Bohdan Zaleski, 1802-1886). Народився поет на Поділлі, де провів і всю молодість; перші роки життя прожив у хаті простого українця, під нагляд якого був відданий батьками для підтримки здоров'я. Закінчив курс у Варшавському університеті. Після 1830 року емігрував до Франції, а до кінця 1830-х років осів у Галичині. Лірика Залеського чудова за красою образів і блиску вірша, а в її основі лежить пристрасна любов поета до України, до степу, яка «виховала його під звуки торбан і наспіви дум». Епічні твори Залеського значно поступаються його ліриці; оспівуючи відносини козаків до Польщі, прагнучи примирити дух козацтва з поглядами поляків, Залеський мимоволі відступає від історичної правди; внаслідок цього відмітною рисою його епічної поезії є натягнутість, протиріччя, ідеалізування і прикрашення історії. Два томики прижиттєвих видань поета зберігаються у фондї бібліотеки. Один з них – 2-й том «Роезуе», виданий у Варшаві Гебетнером і Вольфом та накладом львівської книгарні Губруновича і Шмідта у Варшаві у 1877 році. Інший – «Wieszczce oratorium» («Віща ораторія») – паризьке видання 1865 року.

До численного грона визначних поляків XIX ст., чие життя і діяльність пов'язані з Україною, належить постать видатного письменника, критика, історика, українофіла Міхала Грабовського (Michal Grabowski, 1804-1863). Майбутній митець народився в Україні, поглиблено вивчав її історію, стояв біля витоків «української історичної школи» в польській романтичній історіографії 40-60-х років XIX ст. Один з найбільш впливових діячів українського національного Відродження XIX ст. П. Куліш називав М. Грабовського «українським Вальтером Скоттом», «кращим фахівцем з історії України». В основу його літературної діяльності була покладена українська тематика: фольклор та історія народу, серед якого він виріс і прожив більшу частину свого життя. Передусім, це повісті з українського життя, серед яких «Opowiadania kurennego» («Оповідання курінного», Житомир, 1860). Видання, невелике за об'ємом і форматом, надійшло до нашої бібліотеки з Національної історичної бібліотеки України у 80-х роках XX ст.

Александр Гроза (Alexander Groza, 1807-1875) – польський поет епохи романтизму, який народився на подільській землі (с. Закриниччя Оратівського р-ну), належав до «української школи» в польській поезії. Його твори порівнювалися критиками з кращими взірцями літераторів XIX ст., він черпав натхнення у геніальних представників того

часу О. Пушкіна, Т. Шевченка. У відділі РіЦ єдине прижиттєве видання А. Грози – «*Powieści ludu i dumy*» («Народні повісті і думи», т. 1-2, Варшава, 1855), до якого увійшли українські повісті і думи «*O duszach zmarłych*» («Душі мертвих»), «*Martyn*» («Мартин»), «*Soroka*» («Сорока»), «*Starosta kaniowski*» («Староста канівський»), білоруські «*Głuche jezioro*» («Глухе озеро»), «*Maryna*» («Марина»), великопольські «*Jastrzębiec*» («Ястребець»), сербські «*Janko ślepy*» («Сліпий Янко») поетичні твори. Примірник надійшов з Національної історичної бібліотеки України.

Серед прижиттєвих видань, що зберігаються у фонді РіЦ, є книги польського поета, географа, лицаря Ордена Військової чесноти Вінцента Поля (*Wincent Pol*, 1807-1872). Це чотирьохтомне видання у двох книгах «*Poezyje*» (т.1-4, Відень, 1857) та «*Pamiętnik Wincentego Pola*» («Спогади Вінцента Поля», Львів, 1866), які вийшли за власний кошт автора. Останнє видання входило до складу родової бібліотеки Руссановських.

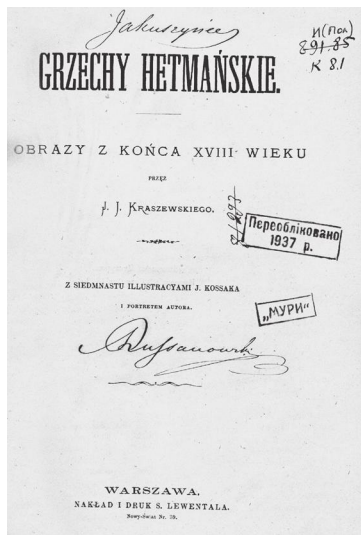
Найпліднішим автором в історії польської класичної літератури був Крашевський Юзеф Ігнаці (*Kraszewski Józef Ignacy*, 1812-1887) – поет і письменник, публіцист, історик, літературний критик, видавець, суспільний і політичний діяч, літературна спадщина якого налічує близько 600 томів романів, повістей, поетичних і драматичних творів, робіт з етнографії, фольклористики, публіцистичних і літературно-критичних статей. Значне зібрання прижиттєвих видань Ю. Крашевського (понад п'ятдесят екземплярів) зберігається у фонді РіЦ.

Творчість Крашевського прийнято ділити на три періоди: «юнацький» (1830-1838), «волинсько-варшавський»(1838-1863) і «дрезденський» (з 1863). Прижиттєві твори «юнацького» періоду письменника відсутні у фонді РіЦ.

Другий, «волинсько-варшавський», представлений 11 виданнями автора, серед яких «*Studia literackie*» («Літературні дослідження», Вільно, 1842), «*Latarnia czarnoxiezska*» («Чарівний ліхтар», Варшава, 1844), «*Litwa: starożytnedziejie, ustawy, język, wiara, obyczaje, pieśni, przysłowia, podania*» («Литва: давня історія, статuti, мова, віра, звичаї, пісні, прислів'я, перекази», т. 1, Варшава, 1847), романи «*Miljon rosagu*» («Мільйон посагу», Варшава, 1847), «*Ostatni z Siekierzynskich*» («Останній з Секежинських», Варшава, 1850) і «*Komedjanci*» («Комедіанти», т. 1, 3, Петербург, 1851, 1855), оповідання «*Typy i charaktery*» («Типи і характери», Вільно, 1854), збірник «*Okruszyny*» («Крихти» Варшава, 1856), «*Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego*» («Щоденники Яна Дукла Охоцького», Вільно, 1857).

Зв'язок і перебування митця в Україні літературно відбиті в спогадах і подорожніх нотатках «Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy» («Спогади про Волинь, Полісся і Литву», т. 1, Вільно, 1840), «Wspomnienia Odessy, Jedyssanu i Budzaku» («Спогади про Одесу, Єдісан і Буджак», т. 1, Вільно, 1845). В останній праці автор залишив цікаві відомості про деякі населені пункти Поділля, через які пролягав його шлях.

«Дрезденський» період Ю. Крашевського найбільший за обсягом написаних творів. Глибокі історичні знання письменника виявили себе в його історичних повістях, передусім у циклі, що в белетризованій формі представляв історію Польщі, починаючи від найдавніших до саксонських часів. Географія друку прижиттєвих видань представлена великими європейськими містами. Передусім, це твори «Bracia zmartwychwstańcy: powieść czasow Chrobrego» («Брати змартвихвстанці: повість часів Хороброго», т. 1-3, Краків, 1876), «Krylewscy synowie» («Королівські сини», т. 1-4, Краків, 1877), «Historia prawdziwa o Petрку Wlascie» («Правдива історія про Петрка Власта», т. 1-2, Краків, 1878), «Kryl chłoruw: czasy Kazimierza Wielkiego» («Король селян: часи Казимира Великого», т. 1-4, Краків, 1880), «Jelita: legenda herbowa z r. 1331» («Єліта: гербова легенда з 1331 р.», т. 1-2, Краків, 1881) та інші. Значна кількість видань окремих творів Ю. Крашевського: «Tomko Prawdzic» («Томко Правдзіц», Варшава, 1873), «Koniuszyc Brzeski» («Бжеський конюший», Львів, 1875), «Wizerunki społeczne z końca XVIII wieku» («Соціальні візерунки з кінця XVIII ст.», Варшава, 1876), «Papiery po Glince» («Документи Глінки», Варшава, 1883), «Grzechy hetmanskie» («Гетьманські гріхи», Варшава, [1879]) з ілюстраціями Юліуша Коссака та інші. Більшість томів походять із зібрання А. Руссановського.

Крашевський Ю. «Гетьманські гріхи» (Варшава, [1879])

Вацлав Шимановський (Wacław Szymanowski, 1821-1886) відомий як письменник, публіцист, перекладач. З 1868 року був редактором «Кур'єра Варшавського», головного друкованого органу позитивістів. «Obrazki z życia znakomitych ludzi, dla młodego wieku» («Розповіді з життя знаменитих людей для молодого віку», Варшава, 1874) видавництва Гебетнера і Вольфа, зібрані та укладені В. Шимановським, були дуже популярними серед польської спільноти. У цій книзі, призначеній насамперед для юнацтва, постають картини з життя Гутенберга, Данте, Сервантеса, Бетховена, Сальватора Рози, папи Сикста V та інших відомих осіб. Видання прикрашене 10-ма чудовими гравюрами.

Серед польських письменників, які народилися на подільській землі, був і Пьотр Якса-Биковський (Piotr Jaksa-Bukowski, 1823-1889) – автор історичних романів, драматичних творів, чисельних оповідань, історичних праць, перекладів тощо. У відділі зберігається «Memoryalik palestranta trybunalskiego» («Щоденничок трибунальського палестранта», Краків–Варшава, 1885) видавництва Гебетнера і Вольфа у двох примірниках та відома праця «Ostatni seymik województwa Braclawskiego» («Останній сеймик Брацлавського воєводства», Санкт-Петербург, 1885), яку автор присвятив громадському діячеві, власнику П'ятничан Станіславу Грохольському. Примірники походять з бібліотек вінницького адвоката Людвіка Клінгера (попередніми власниками був Лукаш Боржевський та Александер Руссановський). П. Якса-Биковський був також перекладачем польською мовою історичної праці російського генерала, військового історика О.К. Пузиревського «Wojna polsko-rossyjska 1831 Roku» («Польсько-русская война 1831 г.», Варшава, 1887, 1888).

Зигмунт Мілковський (Zygmunt Miłkowski, 1824-1915) – активний учасник польського національно-визвольного руху, емісар Демократичного суспільства, в літературі знаний під псевдонімом Теодор Томаш Єж – автор історичних і соціально-побутових романів. У наявності фонду РіЦ ілюстроване художником Юліушем Коссаком видання роману «Pamiętniki starającego się» («Мемуари жениха», Варшава, 1903) видавництва Гебетнера і Вольфа.

Вагому роль у літературі 60-х років XIX століття відігравав польський письменник Ян Захар'яевич (Jan Zachariasiewicz, 1825-1906), який ввійшов у літературу як виразник настроїв дрібної буржуазії. Він – автор багатьох прозових творів, у тому числі й історичних повістей. Проте, у фонді відділу представлений лише одним, прижиттєвим виданням

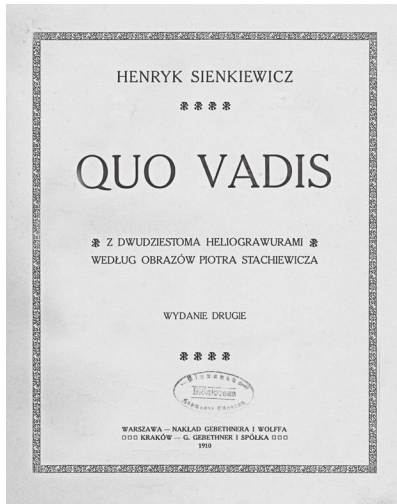
«Nemezys» («Немезіда», Варшава, вид-во Гебетнера і Вольфа, 1887).

Зигмунт Качковський (Zygmunt Kaczkowski, 1825-1896) в польську літературу увійшов як історичний романіст, автор циклу повістей і романів з життя Польщі XVIII ст. Найвідоміші з них «Murdelio» («Мурделіон»), «Wnuczęta» («Онуки»), «Wajronist» («Байроніст»), «Grob Nieczui» («Гроб Нечуї») надруковані у багатотомному виданні «Dziela» («Твори», т. 2, 4-6, 7-10, Варшава, 1874, 1875), переглянutoму і перевіреному самим автором. Вісім томів, на кожному з яких стоїть штамп «Biblioteka Lulinięska», знаходилися раніше у книжковому зібранні родини Якубовських.

Ім'я Елізи Ожешко (Eliza Orzeszkowa, 1841-1910) уособлює початок і розквіт реалізму в історії польської літератури. Саме «символом цілого періоду літератури, цілого періоду польської культури» назвав її літературознавець В. Фельдман. Багата і різноманітна літературна спадщина польської письменниці білоруського походження. Її перу належать велика кількість романів, повістей, оповідань, публіцистичних і літературно-критичних праць, численних листів тощо. Три прижиттєвих видання є у відділі РІЦ: «Patriotyzyzm i kosmopolityzm» («Патріотизм і космополітизм», Вільно, 1880), «List do kobiet niemieckich i O polce – francuzom» («Лист до німецьких жінок і Про польку – французам», Варшава, 1900), «Ad astra: dwugłos» («До зірок: дует», Варшава-Краків, 1904).

Струмінь національного романтизму внесла в польську літературу на рубежі століть поетеса Марія Конопницька (Maria Konopnicka, 1842-1910), віршам якої властивий глибокий драматизм, дивна емоційна насиченість, образна контрастність. Провідними темами її творчості був патріотизм, заклик до служіння народу, співчуття долі польських емігрантів. Саме в збірках «Poezye» (4-е вид, Варшава, 1896), «Poezye w powym układzie: piesni i piosenki» («Поезії в новій композиції: пісні і пісеньки», т.3, Варшава, 1903), які вийшли у видавництві Гебетнера і Вольфа, звучать патріотичні мотиви, тема туги за батьківщиною. Найбільший доробок поетеси – селянська епопея в октавах «Pan Balcer w Brazylії» («Пан Бальцер в Бразилії») (Варшава-Краків, вид-во Гебетнера і Вольфа, 1910), що оповідає про долі польських селян-емігрантів, надала емігрантським поневірянням символічного значення мученицького шляху свого народу.

Одним із найяскравіших польських літераторів залишається Генрик Сенкевич (Henryk Sienkiewicz, 1846-1916), глибоко самобутній

*Сенкевич Г. «Камо грядеши»
(Варшава, 1910)*

письменник, творчість якого по-значена яскравим національним колоритом. Ще за життя він став одним з найвідоміших і найпопулярніших письменників не лише на батьківщині, а й за кордоном.

Літературна спадщина польського письменника-реаліста велика і різноманітна. Читачам усього світу Г.Сенкевич став відомим завдяки своїм романам «Вогнем і мечем», «Потоп», «Пан Володівський», «Хрестоносці». Найяскравішим твором є епопея «Quo vadis» («Камо грядеши», 1894-1896), за яку письменник у 1905 році був визнаний гідним Нобелівської премії.

124 примірники видань письменника польською мовою зберігаються у фонді відділу РІЦ, 87 з них – прижиттєві.

Значну частину їх складає видання «Pisma Henryka Sienkiewicza», яке виходило у Варшаві у 1899-1906 роках накладом редакції «Ілюстрованого тижневика» («Tygodnika Ilustrowanego») – журналу, присвяченого історико-культурному та громадському життю не лише Польщі, а й інших країн. До речі, свого часу «Tygodnik» був найпопулярнішим ілюстрованим журналом у Польщі. У цьому виданні письменник ще при житті побачив друком кращі зі своїх романів та оповідань. Видання має видавничу зеленкувату палітурку та зменшений формат. Багатотомник творів Генрика Сенкевича представлений у фонді 81-м томом (98 примірників), при чому деякі з томів відсутні, а деякі зберігаються у двох примірниках. Книги походять з бібліотек Станіслава Стемповського, Казимира Топчевського, Александра Руссановського.

Неабиякий інтерес представляє перше видання роману «Quo vadis» (т.2, Варшава, вид-во Гебетнера і Вольфа, 1896). Крім цього, є ще два примірники прижиттєвого його видання. Це 2-й на-

клад книги, здійснений Гебетнером і Вольфом (Варшава) разом з краківським філіалом у 1910 році. Розкішне видання великого формату, у чудовій оправі, містить 20 геліографюр, зроблених художником Петром Сташевичем у вигляді вкладних аркушів.

Відомий твір «Ogniem i mieczem» («Вогнем і мечем») представлений не тільки у згаданому багатотомному зібранні, є також у вигляді двох томів видавництва Станіслава Шульця з Варшави 1884 року друку. Інше видання побачило світ 1908 року за сприяння варшавських та краківських видавничих фірм Гебетнера. На книзі вказано, що видання ювілейне.

Психологічний роман Сенкевича «Bez dogmatu» («Без догми») в 3-х томах представлений двома прижиттєвими виданнями, на жаль, не повними, а саме: т. 2 (ч. 2, 4), виданий 1891 року накладом «Słowa» (варшавської газети, у якій пізніше працював сам автор) та першим томом нового видання, 1896 року, Гебетнера і Вольфа. Окремий, третій том повісті «Krzyżacy» («Хрестоносці») 4-томного видання тих же книгарів, є ще одним примірником творів Генрика Сенкевича, які складають чи не найбільшу колекцію серед прижиттєвих видань польських письменників.

«Реалістом найчистішої води» назвав Г. Сенкевич Болеслава Пруса (Bolesław Prus, справжнє ім'я – Олександр Гловацький, 1847-1912). Літературну діяльність Прус почав з гуморесок, статей та фейлетонів у варшавських журналах. Але згодом у його доробку з'явилися оповідання на серйозні теми, соціально-психологічні та історичні романи. Він одним з перших у своїх творах заговорив про польський пролетаріат, що тільки зароджувався. Мабуть одним з найвідоміших творів письменника є історичний роман «Faraon» («Фараон», 1894-1895), де проявилась висока ерудиція письменника і його інтерес до історії. Саме примірник цього роману серед шести прижиттєвих видань письменника зберігається у фонді відділу. Це 3-й том другого видання книги, що вийшла у 1901 році накладом варшавської та краківської видавничих фірм Гебетнера. Іншими прижиттєвими виданнями Пруса є «Emancypantki» («Емансипантки») 2-й (2-е вид., 1903) та 3-й (1894) томи, видані у різні роки, але в тому ж таки видавництві Гебетнера і Вольфа у Варшаві.

Віктор Гомулицький (Wiktor Gomułicki, 1848-1919) як поет і прозаїк дебютував у другій половині XIX ст. Крім чисельних віршованих перекладів О.Пушкіна, М. Некрасова, Я. Врхлицького та інших, йому належать ряд романів і новел, вісім поетичних збірок, декілька окремих поем і прозових творів. У фонді відділу зберігається історичний роман

«Miecz i łokieć» («Меч і лікоть», т.1-2, Варшава-Краків, 1903). Обидва томи видавничої фірми Гебетнера і Вольфа знаходилися в книжковому зібранні А. Руссановського.

«Bluszcz. Historia małżeńska» («Плющ. Історія шлюбу», Варшава, 1895) – єдине з прижиттєвих видань польського публіциста і белетриста Мар'яна Гавалевича (1852-1910) у фондах відділу.

Польський романіст Владислав Станіслав Реймонт (Władysław Stanisław Reymont, 1867-1925) отримав Нобелівську премію з літератури у 1924 році за видатний національний епос – роман «Мужики». Через хворобу письменник не зміг приїхати в Стокгольм, тому церемонія вручення премії не відбулася. Після смерті письменника його популярність на заході впала, його твори відомі головним чином фахівцям. Тим не менш багато дослідників вважають, що в романі «селянський побут зображений неперевершено» і що творчість Реймонта «zasługowuje уважного вивчення за межами Польщі». З романом «Мужики» тематично пов'язана його повість «Sprawiedliwie!» («Справедливо!»), що визнана видатною в селянському циклі автора. Один з примірників саме цього твору, яке вийшло у Варшаві 1899 року ще при житті письменника, зберігається у відділі РІЦ.

Трьома прижиттєвими виданнями представлена у фонді творчість польського та російського етнографа-сибірознавця, письменника, публіциста, учасника польського визвольного руху Вацлава Серошевського (Wacław Sieroszewski, 1858-1945), який у 1933-1939 роках очолював Польську Академію літератури. Дві з наявних книг побачили світ 1898 року у варшавському видавництві Гебетнера і Вольфа та краківському – Гебетнер і Спілка. Це повісті «Na kresach lasuw» («На краю лісів») та «W motni» («У пастці»). Третім є примірник новел «Nowele» (Краків, 1914). Серошевський був одружений з якуткою та мав можливість вільного пересування Сибіром. Його сибірські повісті та оповідання користувалися успіхом у читачів. У далекосхідних оповіданнях письменника любовно зображувалися добропорядність, наївність, гостинність місцевих жителів.

Продовженням традицій критичного реалізму Б. Пруса, М. Ожешко та М. Конопницької у польській літературі по праву вважаються прозові твори Стефана Жеромського (Stefan Żeromski, 1864-1925). Проте від творчості «позитивістів» проза Жеромського відрізняється ідейним змістом і літературними особливостями: скептичне ставлення до соціального прогресу відбивається в сюжетах, в яких герої зазнають

краху при спробах реалізувати свої ідеали. Цікавим є те, що Жеромський працював помічником бібліотекаря у Польському музеї в Рапперсвіль (1892-1896), а потім бібліотекарем Бібліотеки Замойських у Варшаві (1897-1904). Національно-визвольній боротьбі польського народу в ХІХ ст. присвячений його роман «Sułkowski» («Сулковський», Краків, 1910). Ще два прижиттєві видання Жеромського різних років «Duma o hetmanie» («Дума про гетьмана», Варшава, вид-во Гебетнера і Вольфа, 1908) та «Nawracanie Judasza» («Навернення Іуди», Варшава-Краків, 1925). Останнє – третє видання з серії «Твори Стефана Жеромського». У 1924 році він висувався кандидатом на Нобелівську премію з літератури, яку, проте, отримав Владислав Реймонт.

Творчість польської журналістки, письменниці, перекладачки з англійської та французької Євгенії Жмієвської (Eugenia Żmijewska, 1865-1923) представлена у фонді відділу лише одним її прижиттєвим виданням – повістю «Młodzi» («Молоді», Варшава, 1912), до друку підготовленою варшавською та краківською видавничою фірмою Гебетнера. Вона була однією із засновників Товариства польських письменників та журналістів (Towarzystwo Literatów i Dziennikarzy Polskich).

Єжи Жулавського (Jerzy Żuławski, 1874-1915) презентують його прижиттєві видання у фонді відділу, хоча відомість він отримав завдяки своїй фантастичній «Місячній трилогії» («Miesięczny trylogia»). Одна зі збірок його поезій – 2-й том «Poezje» (1900); інша (під такою ж назвою) – 1-й том видання 1900 року побачили світ завдяки спільним зусиллям варшавсько-краківських фірм Гебетнера. Свого часу його декадентські твори були дуже популярними, в даний час вони практично забуті.

Виявлено також десять примірників прижиттєвих видань польського поета-символіста Казимежа Тетмаєра (Kazimierz Tetmajer, 1865-1940). Чотири із них – різні видання 2, 3 та 4-го томів «Poezje» (варшавсько-краківські фірми Гебетнера, 1900-1906). Це, власне, перевидання тих збірок віршів, які були видані вперше у Кракові та Варшаві 1891, 1894 та 1898 років і зробили Тетмаєра популярним. За мотивами фольклору польських горців К. Тетмаєром був створений цикл оповідань «Na skalnem Podhalu» («На скелистому Підгаллі», 1903-1910), у якому відтворений підгальський говір. На сьогоднішній день цей цикл вважається найкращим твором поета. Саме прижиттєві видання цієї збірки, але видані у різний час і в різних видавництвах Варшави, Кракова та Львова зберігаються у бібліотеці.

Ще одне прижиттєве видання К. Тетмаєра – триптих «Opowieść

z dawnych lat» («Оповідання з давніх часів») побачило світ 1912 року у польському місті Велички, відомому своїми соляними копальнями. У бібліотеці зберігається 1-ша частина цього видання, здійсненого накладом Яна Чернецького. Цікавим є те, що Я. Чернецький був родом зі Львова. Переїхавши до Польщі, він став відомим фотографом, книготорговцем та видавцем. Відомий він також своїми чудовими фотографіями соляних шахт м. Велички, які ввійшли до друкованих видань, художніх альбомів та використовуються в експозиціях музеїв. Багато з цих фотографій були ретушовані їх автором і після відповідної корекції видані як художні листівки.

Привертає увагу ошатне, фіолетового кольору трьохтомне видання роману «Huragan» («Ураган» т. 1-3, Львів, 1902) польського літератора Вацлава Гонсьоровського (Wacław Gąsiorowski, 1869-1939) – майстра реалістичної прози історіософського характеру, яка поповнила польську літературу новим змістом і глибокими актуальними ідеями. Це лише одне прижиттєве видання автора у фонді РіЦ.

«Nowele» («Оповідання», Варшава, 1898) – також єдине у нашому відділі прижиттєве видання польського прозаїка, драматурга, поета, публіциста часів «Молодої Польщі» Владислава Оркана (Władysław Orkan, 1875-1930). Десять творів, що увійшли в збірник, присвячені селянській тематиці. Книга видавничої фірми Гебетнера і Вольфа в червоній лідериновій оправі з ініціалами власника на корінці і власницькою печаткою вінницького адвоката Любоміра Длуголенцького на титульному аркуші.

Літературна спадщина талановитого письменника-сатирика і драматурга Адольфа Новачинського (Adolf Nowaczynski, 1876-1944) на прізвисько Neuwert складається з сатиричних афоризмів, драм і комедій, сатири у віршах, літературознавчих і театрознавчих статей тощо. Видання «Siedem dramatow jednoaktowych Adolfa Neuwert-Nowaczynskiego» («Сім одноактових драм Адольфа-Нойверта Новачинського», Львів-Варшава, [1904]) цікаве тим, що містить фотографію автора. Золоте тиснення на корінці ініціалів J.O. свідчить про приналежність книги до бібліотеки вінницького адвоката Яна Олтаржевського, міського голови у 1917-1918 роках.

Серед польських письменників, які народилися у Львові і чий прижиттєвий фонд зберігається у фондах бібліотеки, є Леопольд Стафф (Leopold Staff, 1878-1957) – польський поет, драматург, перекладач. Він робив переклади з античних і сучасних іноземних

мов. Відомі його переклади з латини на польську мову віршів Яна Кохановського, з французької – Зигмунта Красинського. В його перекладах публікувалися твори Епікура, Демокрита, Геракліта, «Квіточки» св. Франциска Ассізького, праці Леонардо да Вінчі, вірші Мікеланджело тощо. Крім лірико-драматичних творів Л. Стафф створив низку казок, а також алегоричних трагедій на основі історичних подій середньовіччя та часів Римської імперії. Легенда про двох братів, будівників церкви Святої Марії у Кракові лягла в основу сюжету драми у трьох актах «Wawrzynu» («Лаври»). Примірник першого прижиттєвого львівсько-варшавського видання цього твору 1912 року – єдина книга, що представляє творчість Леопольда Стаффа у фонді відділу РІЦ.

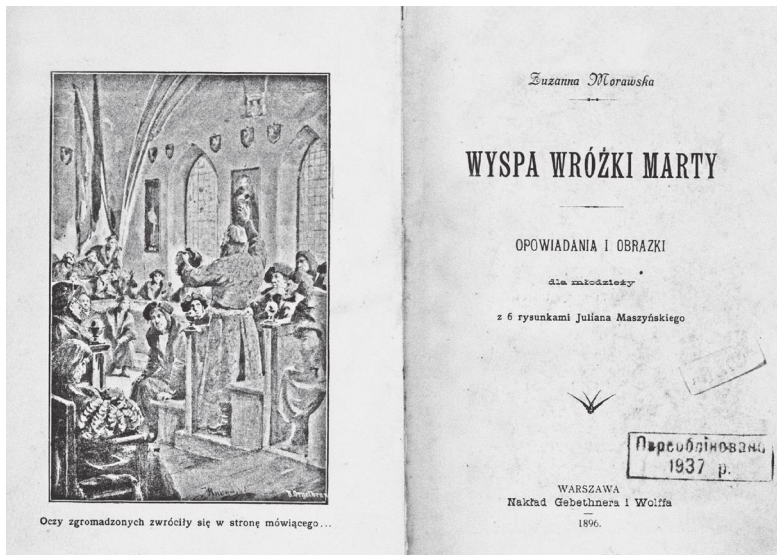
Єдиним виданням Станіслава Бжозовського (Stanisław Brzozowski, 1878-1911) у фонді РІЦ є відомий роман «Plomienie» («Полум'я», т. 1-2, Львів, 1908). В нижній частині корінця книги витіснено ініціали власника «SD», на титульній сторінці стоїть його власницький автограф.

Під псевдонімом Андрія Струга (Andrzej Strug, 1878-1937) у 1912 році вийшов друком твір Тадеуша Галецького «Jutro...» («Завтра»), присвячений революційній боротьбі в Польщі. Автор ще юнаком приєднався до революційного руху. 1897 року був засланий в Архангельську губернію, згодом повернувся до Польщі. Герої письменника – головним чином інтелігенти, які постають перед читачем змученими, втомленими фізично та душевно. Примірник книги «Jutro...» з фонду відділу РІЦ – це друге видання твору, яке побачило світ у Нью-Йорку.

Ім'я Корнеля Макушинського (Kornel Makuszyński, 1884-1953), класика польської дитячої літератури, тісно пов'язане з Україною, адже майбутній польський письменник, поет, публіцист народився, навчався і працював на Львівщині, у Києві був завідувачем літературної частини Польського театру. У літературній діяльності найбільш значимі були твори для дітей та юнацтва, які мали успіх у читачів і принесли велику популярність письменнику. Серед них збірник оповідань «Bardzo dziwne bajki» («Дуже дивні казки», Київ-Варшава, 1917). Книга вийшла у відомому в Російській імперії видавництві Леона Ідзіковського, кольорову палітурку та ілюстрації до тексту виконав художник М. Вішніський. На титульній сторінці стоїть власницький підпис Ванди Дмоховської з дарчим надписом. «Zabawa w szczęście» («Гра в щастя», Львів-Варшава, 1912) – інше прижиттєве видання. Екземпляр у синій коленкорівій обкладинці, золотим тиснення назви на кришці та корінці. Оформив книгу художник

Станіслав Дебіцький, фінансував її видання варшавський книгар Герман Альтенберг.

Свою творчість дітям присвятила і Зузанна Моравська (Zuzanna Morawska, 1840-1922) – авторка казок для дітей та історичних романів для молоді, два видання з яких є у фонді РіЦ. Перше – «Wyspa wroźki Marty» («Острів ворожки Марти», Варшава, 1896). Книга у типографській лідериновій оправі червоно-чорного кольору з рослинним орнаментом, верхня кришка палітурки містить прізвище автора, назву серії, виконану золотим тисненням, а також відомості про видавництво Гебетнера і Вольфа. Ілюстрації до тексту підготовлені художником Юліаном Машинським. Друге – «Szerszeniowie» («Шершені», Варшава, 1902), на авантитулі якого стоїть підпис невідомої особи.

Моравська З. «Острів ворожки Марти» (Варшава, 1896)

Досліджена колекція прижиттєвих видань подає інформацію про бібліофільські та літературні смаки наших земляків ХІХ – початку ХХ ст., є наочною перевіркою їхньої книжкової культури та обізнаності з тодішнім літературним процесом. Вона має чимале історико-книгознавче та історико-літературне значення для характеристики регіональної культури Поділля.

Бібліотеки і бібліофіли

Періодичні видання другої половини XIX – початку XX ст. з бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії

І.М. Валігура

У фонді рідкісних і цінних видань (далі – РіЦ) Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва зберігаються фрагменти бібліотек дореволюційних навчальних закладів Східного Поділля. Серед них вагому частку складають періодичні видання, що входили до складу бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії.

Історія гімназії, яка була заснована політичним діячем, колекціонером та меценатом Вінценти Потоцьким (1746-1825), розпочалася у 1785 році. За зразок він узяв варшавський Корпус кадетів (Рицарську школу) і створив на свої кошти приватний навчальний заклад для нащадків з бідних шляхетних родин. Для фінансової підтримки Потоцький записав закладу фондуш, який приносив щорічний прибуток (1558 руб.) і подарував бібліотеку [1]. Після пожеж 1803 і 1811 років Софія Потоцька (1760-1822), яка на той час володіла Немировом, відновила заклад і відкрила у 1815 році чотирикласне Гайсинсько-Брацлавське повітове училище [2]. Внаслідок польського Листопадового повстання 1831 року училище було закрите. У 1822 році спадкоємцем Немирова стає граф Болєслав Потоцький (1805-1893). Він разом з впливовими міщанами поновлює роботу навчального закладу у 1834 році. Спочатку це було трикласне училище. Згодом для училища на кошти графа було побудовано великий кам'яний будинок у стилі пізнього класицизму. У 1838 році Б. Потоцький домігся, щоб училище отримало офіційну назву – Немирівська гімназія [3]. В другій половині XIX ст. вона стає однією з найбільших у Російській імперії і налічує до 700 учнів. Невеличке подільське містечко стає просвітницьким центром усього південно-західного регіону, його називають «Подільськими Афінами». У 1920 році з радянською реорганізацією системи освіти Немирівська гімназія була ліквідована, а її бібліотека згодом перевезена до Вінниці у філію Всенародної бібліотеки ВУАН (Київ), яку 1930 року приєднують до тодішньої округової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва.

Відділ РіЦ зберігає 86 назв журналів, які бібліотека гімназії отримувала за час свого існування. Їхні хронологічні межі – 1821-1917 роки. За тематикою їх можна класифікувати як офіційні, педагогічні, історичні, природничі, технічні, філологічні, релігійні, літературно-історичні та літературно-політичні журнали.

У 1888 році до 50-річчя гімназії викладачем С.Г. Стрибульським було видано «Историческую записку о Немировской гимназии», де вказувалося, що первинний фонд бібліотеки складався з 410 книг [4]. Через п'ятдесят років показники були значно кращими. Згідно з «Отчетом о состоянии Немировской гимназии за 1888-89 учебный годъ» та «Отчетом о состоянии Немировской гимназии за 1890-91 учебный годъ» заклад мав 2 бібліотеки. Фундаментальною бібліотекою користувалися викладачі, для гімназистів існувала окрема учнівська книгозбірня. Фундаментальна бібліотека мала забезпечувати вчителів науковими виданнями, необхідними для їхньої викладацької діяльності. Її фонд на 1 січня 1888 року складав 3651 назву в 8135 томах, впродовж року було придбано літератури на суму 456 руб. 63 коп., тому на 1 січня 1889 року книгозбірня вже мала 4696 назв у 10117 томах. У звітах повідомлялося також, що фундаментальна бібліотека «вирізняється багатством та розмаїттям творів зі всіх галузей знань; найкраще ж представлено її історичний відділ». Учнівська бібліотека отримувала виключно ті книги та журнали, які були затверджені Міністерством освіти [5]. Станом на 1 січня 1891 року загалом їх було 825 назв у 1432 томах. Окремих посад бібліотекарів у штатному розписі гімназії не передбачалося. Обов'язки бібліотекаря обох бібліотек у 1888-89 навчальному році виконував, наприклад, викладач історії та географії Микола Леонтійович Лятошинський, а у 1890-91 навчальному році фундаментальною бібліотекою опікувався викладач латинської, грецької та російської мов Кирило Олександрович Бачинський, а учнівською – Іван Леонтійович Панаженко [6].

Переглядаючи фонд журнальної періодики *de visu*, можна припустити, що саме у ці роки упорядковувалися бібліотечні фонди гімназійної бібліотеки. Переважна більшість журналів Немирівської гімназії опрацьована у напівшкіряну палітурку. На шкіряному корінці рудого кольору зверху міститься тиснення з назвою примірника, в середній частині – рік друку, порядковий номер тому, внизу – «Ф.Б.Н.Г.», на титульній сторінці кожного примірника штамп «Фундаментальная Библиотека Немировской Гимназии». На форзаці у лівому верхньому кутку є топографічні яри-

ки з бібліотечними шифрами. На титулі журналів учнівської бібліотеки вміщено штамп «Ученическая Библиотека Немировской Гимназии». Видання друковані у 1891-1917 роках вже опрацьовано у лідерінові палітурки світло-сірого кольору.

Періодичні видання з бібліотечних фондів Немирівської гімназії за читацьким призначенням умовно можна розділити на такі групи: офіційні, наукові та науково-популярні (галузеві), літературні універсального (змішаного) змісту та дитячі. З офіційних часописів маємо «Журналъ Министерства Народнаго Просвещенія» (Санкт-Петербург, 1834-1917)* та «Циркуляръ по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ» (Київ, 1862-1910). Перше видання до 1821 року мало назву «Журналъ Департамента Народнаго Просвещенія» (Санкт-Петербург, 1821-1822). Крім офіційного розділу, де вміщувалися імператорські укази, міністерські розпорядження, накази, існували ще розділи з питань історії та літератури. У 1860-65 роках журнал мав виключно педагогічний напрямок, пізніше педагогіка стала окремим розділом, а з 1872 року додався розділ з класичної філології.

Одним із найпотужніших і показових офіційних часописів був «Циркуляръ по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ». Його номери склалися здебільшого з трьох частин: розпоряджень уряду і керівництва (нагороди, надання чинів, призначення, переміщення і звільнення чиновників, видача свідоцтв, відкриття та закриття навчальних закладів); статті педагогічного змісту; оголошення. У виданні публікувалося чимало додатків – офіційні матеріали по навчальному округу, методики викладання окремих предметів та ін.

У фундаментальній бібліотеці були широко представлені педагогічні журнали, що сприяли фаховому забезпеченню викладачів. Часописи знайомили з досвідом зарубіжної та вітчизняної школи, наголошували на необхідності реформування освіти, гостро критикували урядову систему освіти та виховання, висували прогресивні вимоги до якості навчання. Журнальні статті були найбільш оперативним, порівняно широко розповсюджуваним і чи не єдиним на той час джерелом інформації. Майже усі примірники педагогічної та фахової періодики вийшли друком у відомих наукових центрів Російської імперії – Москви, Санкт-Петербургу, Києва.

У фондах РіЦ представлено наступні педагогічні журнали бібліотеки Немирівської гімназії: «Вопросы философии и психологии»

(Москва, 1896-1900), «Воспитание и обучение» (Санкт-Петербург, 1910), «Гимназия» (Равель, 1888-1899), «Журналь для воспитания» (Санкт-Петербург, 1858-1863), «Народная школа» (Санкт-Петербург, 1886), «Образование» (Санкт-Петербург, 1898-1909), «Педагогическая хроника» (Санкт-Петербург, 1873-1882), «Педагогический вестник» (Єлісаветград, 1882), «Педагогический музей» (Санкт-Петербург, 1879), «Педагогический сборникъ» (Санкт-Петербург, 1891-1892, 1896, 1903), «Русский начальный учитель» (Санкт-Петербург, 1881), «Русский педагогический вестникъ» (Санкт-Петербург, 1851, 1861), «Семья и школа» (Санкт-Петербург, 1873-1885), «Учитель» (Санкт-Петербург, 1861, 1866). На сторінках цих часописів друкувалися відомі російські педагоги та вчені: В. Водовозов, С. Булгаков, П. Каптерев, М. Пирогов, П. Струве, К. Ушинський та ін.

Поряд з професійною періодикою бібліотека Немирівської гімназії отримувала у різні часи чималу кількість наукових та науково-популярних журналів з різних галузей знань. Це сприяло підвищенню кваліфікації викладачів.

Немирівська гімназія давала освіту гуманітарного спрямування, відповідно репертуар періодичних видань мав представляти весь спектр легальних ідеологічних поглядів, що існували у тогочасному суспільстві.

Викладачі словесності та літератури мали змогу ознайомитись з каталогами нових книг, історико-літературними, філологічними, бібліографічними матеріалами та рецензіями у часописах: «Библиографъ» (Санкт-Петербург, 1887, 1892), «Гермесъ» (Санкт-Петербург, 1909-1914), «Критическое обозрение» (Москва, 1880), «Русский филологический вестникъ» (Варшава, 1880-1917), «Филологическія записки» (Воронеж, 1864-1917), «Филологическое обозрение» (Москва, 1893-1902).

У середині ХІХ ст. помітно зросла кількість журналів, які висвітлювали історичну тематику. Перший український науково-історичний журнал «Киевская старина» (Київ, 1882-1906) об'єднав навколо себе цвіт національної інтелігенції, заклав підвалини наукового опрацювання багатьох проблем українознавства. Ініціаторам його заснування та редакторам О. Лашкевичу, Ф. Лебединцеву, Є. Кивлицькому, В. Науменку довелося працювати в дуже складних умовах русифікаційного тиску царського уряду, доводячи право українського народу на вільний національно-культурний розвиток. На сторінках часопису репрезентовані праці широкого кола українських істориків, письменників, етнографів, літературознавців В. Антоновича, Д. Багалія, М. Костомарова, П. Житецького, О. Левицько-

го, М. Сумцова, О. Шрамченка та ін. Протягом 25-річної діяльності «Киевская старина» стала своєрідним центром популяризації творів багатьох українських письменників – В. Винниченка, М. Коцюбинського, П. Мирного, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка та ін. Згодом В. Науменко домігся, щоб художні твори друкувалися мовою оригіналів. Впродовж 1883-90 років членом редколегії та автором у часописі був викладач Немирівської гімназії М.К. Чалий. Дебютував він 1883 року з публікацією «Две ревизии (Немировская гимназия въ конце 40-хъ годовъ)» [7].

Серед російських історичних журналів комплектатори фундаментальної бібліотеки надавали перевагу «Древней и новой России» (Санкт-Петербург, 1875-1880), де публікувалися переважно документальні, археологічні, етнографічні матеріали та мемуари. Значна увага приділялася історії культури та побуту. Розділ критики і бібліографії вміщував повідомлення про російські та іноземні книги з російської історії. Подібні матеріали друкувалися у наступних часописах: «Временникъ» (Москва, 1850), «Всемирный вестникъ» (Санкт-Петербург, 1903-1907), «Годъ» (Санкт-Петербург, 1872-1873), «Журналь для чтенія воспитанникамъ военно-учебныхъ заведеній» (Санкт-Петербург, 1850-1853), «Записки Императорскаго Археологическаго общества» (Санкт-Петербург, 1852-1856), «Историческая летопись» (Санкт-Петербург, 1914), «Историческій вестникъ» (Санкт-Петербург, 1880-1917), «Русская старина» (Санкт-Петербург, 1872, 1880, 1890-1891), «Русскій архивъ» (Москва, 1871-1872, 1874, 1879), «Сынъ Отечества» (Санкт-Петербург, 1841).

Популярний часопис «Русская Старина» був заснований 1870 року відомим істориком, публіцистом М. Семеновським. На його сторінках друкувалися маловідомі, раніш неопубліковані, або ті, що колись не пройшли цензуру, матеріали. Редактор прагнув до точного і повного відтворення текстів історичних документів. У різні часи були надруковані щоденник В. Кюхельбекера, записки М. Бестужева, М. Грановського, М. Пирогова та ін.

Російський історик, бібліограф і бібліотекар П. Бартенєв у 1863 році почав видавати «Русскій архивъ». За 54-річний період існування в журналі було опубліковано масу відомчих документів, спогадів, листів, що відображали історію, політичне та культурне життя російського дворянства XVIII-XIX ст. Матеріали інколи були ілюстровані портретами видатних діячів. У часописі друкувалися відомі історики Г. Аммон, Я. Гротт, Д. Пловайський та ін.

Фундаментальна бібліотека володіла повним комплектом «Исторического вестника», заснованого О. Суворінім і С. Шубинським. Редактори історико-літературного часопису намагалися у загальнодоступній і цікавій формі знайомити широке коло читачів із станом тодішньої історичної, етнографічної та археологічної науки. Розділ історичної белетристики друкував твори Г. Данилевського, М. Лескова, Д. Мордовцева та зарубіжних авторів, що теж сприяло популярності журналу.

Гуманітарну сферу представляли також релігійні та мистецтвознавчі журнали: «Искусство» (Санкт-Петербург, 1860), «Православное обозрение» (Москва, 1861, 1863), «Христианское чтение» (Санкт-Петербург, 1892-1917).

У другій половині XIX ст. особливої популярності серед російської інтелігенції набули так звані «товсті» літературно-політичні, літературно-наукові або журнали змішаного типу. Всі видання проходили жорстку цензуру. Найдавніший журнал, який дійшов до нас з Немирівської бібліотеки – «Отечественныя записки» (Санкт-Петербург, 1828, 1839-1883). У різні часи його редакторами були А. Краєвський, М. Некрасов, М. Польовий, П. Свїнїн. Друкувалися твори Є. Гребінки, Д. Григоровича, В. Даля, Г. Квітки-Основ'яненка, Ю. Лермонтова, В. Одоєвського, І. Тургенєва та багато ін. Іноземна белетристика була представлена творами Г. Гейне, О. Дюма, Е. Золя, Ф. Купера. З літературною критикою та рецензіями друкувалися В. Боткін, М. Катков, М. Некрасов. Протягом 1880-1882 років відомий російський економіст М.І. Зібер публікував «Экономическія эскизы», форма друку яких породила назву «колонка», яка використовується до нашого часу [8].

Літературно-науковий часопис «Московскій телеграф» (Москва, 1833), заснований М. Полевим, був цікавий тим, що знайомив російську публіку зі всіма галузями науки і мистецтва не тільки в Росії, а й за кордоном. «Бібліотека для читенія» (Санкт-Петербург, 1837-1885) – перший російський багатотиражний журнал, який вміщував російську та зарубіжну белетристику, наукові та критичні розділи, а також розміщував ілюстровані повідомлення про новинки паризької моди [9].

Інтереси ліберальної інтелігенції представляв журнал М. Стасюлевича «Вестникъ Европы» (Санкт-Петербург, 1866-1917). На сторінках журналу публікувалися такі вчені, як І. Мечніков, І. Сеченов, К. Тімірязєв та ін. Часопис «Народное чтение» (Санкт-Петербург, 1859-1861) друкував твори Марка Вовчка, Л. Мея, С. Максимова, які гарно сприймало освічене

селянство та міщанство. Окремий літературний додаток випускала газета «Гражданинь» (Санкт-Петербург, 1885-1888). У різні часи в ньому друкувалися Ф. Достоєвський (був редактором у 1873-1874 рр.), Я. Полонський, Ф. Тютчев та ін. Хоча редакція журналу «Маяк» (Санкт-Петербург, 1840-1845) була відома негативним ставленням до всього іноземного, вважала поезію О. Пушкіна та Ю. Лермонтова гріховною, але надрукувала оповідання М. Гоголя «Рим» та поему Т. Шевченка «Бесталанный».

Засновником літературно-наукового видання «Московитянинь» (Москва, 1841-1844, 1854) був відомий колекціонер, журналіст, історик, письменник М. Погодін. Вперше у цьому виданні були опубліковані драми М. Островського, романи П. Мельникова-Печерського, О. Писемського та ін. Своє коло читачів мав журнал «Русская беседа» (Москва, 1856-1859), який був заснований громадським діячем (брав участь в підготовці реформ 1861 р.), публіцистом, слов'янофілом О. Кошелевим. У різних розділах видання друкувалися проза, матеріали з історії, економіки, статистики, філософії та ін. На сторінках журналу вийшли неопубліковані вірші Є. Баратинського, В. Жуковського, М. Язикова. Серед авторів були С. Аксаков, Марко Вовчок, П. Куліш, І. Нікітін, О. Толстой, Т. Шевченко.

Часопис «Рускій вестникъ» (Санкт-Петербург, 1841; Москва, 1857-1887; Санкт-Петербург, 1887-1902) спочатку виходив під редакцією М. Греча та М. Полевого, а з 1856 року був заснований під такою ж назвою основоположником російської політичної журналістики М. Катковим і друкувався у Москві. По його смерті, журнал орендували у спадкоємців спочатку публіцист, поет, перекладач Ф. Берг (1887-1895), після нього (до закриття у 1906 році) редактором був історик, філолог, мистецтвознавець В. Грінгмут. Орендарі друкували часопис у Санкт-Петербурзі. За часів М. Каткова журнал був одним із кращих серед літературних і суспільно-політичних видань другої половини ХІХ ст. На його сторінках друкувалися І. Гончаров, М. Лесков, М. Салтиков-Щедрін, Л. Толстой, І. Тургенєв, майже всі твори Ф. Достоєвського, праці відомих істориків та філологів Ф. Буслаєва, Я. Грота, С. Соловійова та ін. [10].

Тривалий час фундаментальна бібліотека отримувала літературний та суспільно-політичний журнал «Современникъ» (Санкт-Петербург, 1840-1862), заснований О. Пушкіним у 1836 році. До 1846 року часопис виходив за редакцією П. Плетньова, а у вересні того ж року був куплений М. Некрасовим та І. Панаєвим. Як ідейного керівника вони залучили до праці В. Белінського, статті якого спрямовували програму видан-

ня: критика сучасної дійсності, пропаганда революційно-демократичних ідей, боротьба за реалістичне мистецтво. До редколегії входили також М. Антонович, О. Герцен, М. Добролюбов, О. Огарьов, О. Пипін, Л. Толстой, О. Толстой, І. Тургенєв, М. Чернишевський та ін. На сторінках часопису друкували російську та зарубіжну прозу, поезію, літературну критику, наукові матеріали з історії, етнографії [11].

Серед літературно-політичних і літературно-наукових журналів була чимала конкуренція, тому деякі із них існували недовго. У бібліотеці Немирівської гімназії такими виданнями є «Время» (Санкт-Петербург, 1862-1863), «Разсветь» (Санкт-Петербург, 1859-1861), «Русское обозрение» (Москва, 1892-1898), «Светочъ» (Санкт-Петербург, 1860-1861), «Финский вестникъ» (Санкт-Петербург, 1846) та журнал, який видавали брати Достоєвські, «Эпоха» (Санкт-Петербург, 1864).

Бібліотека Немирівської гімназії отримувала також чималу кількість природничих, технічних, економічних та сільськогосподарських періодичних видань. Серед них «Астрономическое обозрение» (Миколаїв, 1907-1909), «Вестникъ Императорскаго русскаго географическаго общества» (Санкт-Петербург, 1858), «Вестникъ промышленности» (Москва, 1858), «Вокругъ света» (Санкт-Петербург, 1862-1863), «Всемирный путешественникъ» (Санкт-Петербург, 1872-1899), «Всемирный трудъ» (Санкт-Петербург, 1867), «Журналь общепользньхъ сведеній» (Санкт-Петербург, 1849-1852), «Журналь элементарной математики» (Київ, 1885-1886), «Записки Императорскаго русскаго географическаго общества» (Санкт-Петербург, 1862), «Землевладеніе и земледеліе въ Россіи и другихъ европейскіхъ государствахъ» (Санкт-Петербург, 1876), «Известія Императорскаго русскаго географическаго общества» (Санкт-Петербург, 1881-1901), «Метеорологическій вестникъ» (Санкт-Петербург, 1891-1914), «Природа» (Москва, 1873-1874, 1876), «Природа и земледеніе» (Санкт-Петербург, 1862-1863), «Природа и люди» (Санкт-Петербург, 1878-1880), «Природа и охота» (Москва, 1879-1883), «Сельское благоустройство» (Москва, 1858), «Труды Императорскаго вольнаго экономическаго общества» (Санкт-Петербург, 1850-1915), «Электричество» (Санкт-Петербург, 1886).

Тривалий час фундаментальна бібліотека отримувала академічні видання: «Записки Императорской Академіи наукъ» (Санкт-Петербург, 1862-1891) та «Университетскія Известія» (Київ, 1861-1892). Російське видання містило річні звіти відділень Академії, уривки з протоколів,

засідань, відомості про особовий склад закладу, повідомлення про присудження премій тощо. Друкувалися наукові статті видатних вчених Академії з усіх галузей знань (математика, фізика, хімія, біологія, астрономія, історія, філологія та ін.). «Університетські Известія» – часопис Київського університету Св. Володимира, почав виходити у 1861 р. Спочатку відповідальним за випуск був ректор, пізніше було введено посаду редактора. У різні роки журнал очолювали В. Іконніков, В. Незабітовський, С. Ходецький. В офіційній частині видання друкувалися протоколи, звіти та ін. Неофіційна частина містила наукові статті викладачів та студентів з історії, медицини, права, філології. Існували також окремі розділи критики і бібліографії, наукова хроніка, таблиці метеорологічних спостережень.

З учнівської бібліотеки гімназії походять чотири назви періодичних видань: «Подснежникъ» (Санкт-Петербург, 1859, 1861), «Родникъ» (1886-1917), «Семейные вечера» (1876-1896), «Художественныя новости» (Санкт-Петербург, 1889).

Популярний серед дітей та юнацтва ілюстрований журнал В. Майкова «Подснежникъ» друкував письменників реалістичного напрямку – М. Некрасова, В. Одоєвського, Д. Писарева та ін., не забуваючи про найкращі зразки світової літератури – твори Г. Андерсена, Е. Гофмана, братів Грімм, В. Шекспіра та ін. Цікавими для дітей були науково-популярні статті з історії, географії. В. Майков разом із М. Ростовською був засновником дитячого часопису «Семейные вечера», який 1870 року перейшов до С. Кашпіревої. У журналі друкувалися дитяча поезія та проза, біографії видатних людей, розповіді про побут і традиції різних народів, фольклор, подорожі, повідомлення про цікаві відкриття, винаходи, спостереження. Вченим комітетом Міністерства народної освіти видання було рекомендоване для учнівських бібліотек усіх навчальних закладів [12].

Журнал «Родникъ» належав до числа кращих ілюстрованих дитячих періодичних видань кінця XIX – початку XX ст. (ред. М. Моєв, Є. Сисоєв). Видавнича програма часопису була направлена на виховання у читачів активного ставлення до життя, пояснювала дітям політичний та соціальний устрій суспільства, об'єктивно розповідала про навколишній світ, явища природи, наукові відкриття. На відміну від інших дитячих журналів, цей часопис мав розділ з іграми, задачами та загадками. Тут працювали відома дитяча письменниця К.А. Краснова (друкувала свої твори та переклади світової літератури, які були адаптовані нею для дитячого читання), М. Вагнер, В. Гаршин, Я. Полонський, М. Цебрикова та ін. [13].

На жаль, до нашого часу не збереглися каталоги бібліотеки Немирівської гімназії і нам складно оцінити збереженість фонду періодичних видань. Проте, дослідження того масиву журналів, що знаходиться у фондах РіЦ, дає підставу стверджувати – протягом усього часу існування Немирівської бібліотеки фонд періодики постійно поповнювався, його систематично упорядковували, дбайливо зберігали, що сприяло навчально-виховному процесу та підвищенню загальної освіченості педагогів та гімназистів.

Примітки:

*в дужках вказано місце друку та за який період журнал є в наявності у фондї РіЦ

1. Колесник, В. Відомі поляки в історії Вінниччини: біогр. слов. / В.Колесник. – Вінниця, 2007. – С. 528-531.

2. Там само. – С. 513.

3. Там само. – С. 525.

4. Барнасюк, О.С. Історія Немирівської гімназії (кінець XVIII – початок XX ст.) / О.С. Барнасюк, І.М. Романюк // Вінниччинна. Минуле та сьогодення: красзн. дослідж. – Вінниця, 2005. – С. 79-84.

5. Отчетъ о состояннїи Немировской гимназїи за 1888-89 учебный годъ. – Немировъ, 1889. – С. 9-28.

6. Отчетъ о состояннїи Немировской гимназїи за 1890-91 учебный годъ. – Немировъ, 1892. – С. 5-26.

7. Палієнко, М.Г. «Киевская старина» у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.) / М.Г. Палієнко. – К., 2005. – С. 347.

8. Энциклопедическій словарь / под ред. И.Е. Андреевскаго. – СПб.: Изд. Ф.А. Брокгаузъ (Лейпцигъ) и И.А. Ефронъ С.-Петербургъ), 1892-1907.

Т. 22: Опека - Оутсайдеръ. – С. 414-416.

9. Там само. Т. 12: Жилы - Землепахъ. – С. 66-73.

10. Там само. Т. 27: Розавень - Репа. – С. 324-326.

11. Там само. Т. 30: Слюзъ - Софія Палеологъ. – С. 678-679.

12. Там само. Т. 29: Сахаръ - Семь мудрецовъ. – С. 429-430.

13. Там само. Т. 26: Резонансъ и резонаторы - Роза ди-Тиволи. – С. 917.

Польське бібліофілство на Поділлі другої половини XIX – початку XX ст.

Т.Р. Соломонова

Колекціонування як особливий вид соціальної діяльності відомий з давніх часів. У XIX ст., коли чи не вперше в європейській історії індивід став перед вибором: для ідентифікації себе з певними культурними та соціальним групами треба зробити вибір, тобто самому обрати коло цінностей, співзвучне власній індивідуальності, колекціонування почало набувати масового характеру. Це також зумовлювалося трансформаціями, що відбувалися в соціально-економічному, правовому, політичному та культурному житті Європи, зокрема зростанням економічно забезпечених прошарків населення. Якщо раніше колекціонування мало елітарний характер, було доступним для закритих соціальних груп з високим становищем та (або) економічним положенням, зібрання складалися з предметів високої ринкової вартості, то тепер воно значно демократизувалося. Розширилося коло колекціонерів (в першу чергу за рахунок інтелігенції), чи не головною ознакою яких став рівень освіти. Формувалася інфраструктура ринку колекціонування, що включає аукціони, салони, антикварні та букіністичні магазини, а також спеціалізовані видання. Підхід до збирання і вивчення предметів став більш систематичним, предметно та науково обґрунтованим, спрямованим на збирання національних пам'яток.

Книга як джерело інформації, як особливий матеріальний об'єкт здавна була об'єктом подібного інтересу. За встановленою традицією найвищою формою прихильності до книги, яскравим проявом пієтету до неї розглядалося бібліофілство.

У сучасному розумінні цього поняття бібліофілство на Поділлі почало поширюватися у XVIII ст. Трансформації та зміни в соціально-духовному житті епохи Просвітництва зумовили формування та оцінку національного істеблішмента за рівнем освіченості, начитаності, наявності особистої бібліотеки. Модернізаційні процеси XIX ст. змінили ставлення до книги. Кількісне зростання представників інтелігенції та їхньої фінансової забезпеченості дозволило бібліофілству зайняти поважне місце у структурі книжкової культури, набути рис самостійного явища, яке характеризувало рівень ставлення до книги в регіоні, індивідуальність власника колекції.

Специфічною рисою бібліофільства на Поділлі можна визначити його етнічне забарвлення. Найяскравіше виявило себе польське бібліофільство. У ностальгії за власною державністю збирання та зберігання полоніки набувало особливого значення, адже підтримувало відчуття групової приналежності. Важливим це було також для віддаленого від столичного життя, певною мірою ізольованого у маєтках і цукроварнях населення, для якого ідея славного минулого власного народу, за відсутності державної підтримки, стає особистою справою кожного. У цьому контексті особливого значення набуває зберігання та збирання архівів, не тільки сімейних, а взагалі місцевих, що стає відмінною рисою бібліофільської практики поляків Поділля. Все це підштовхує їх до дослідницької та просвітницької діяльності.

Ще у першій половині XIX ст., коли польське культурне життя було зосереджено виключно у маєтках, бібліотечні зібрання набували особливого значення в інтелектуальному і культурному житті подільян. Наприклад, у родинному маєтку Стеблів Германа Головінського (1785-1855) тривалий час збирався осередок місцевих інтелектуалів, який неодноразово відвідував Адам Міцкевич (1798-1855) [1]. Власник маєтку збирав книги, рукописи, автографи. Особливий інтерес проявляв до продукції місцевих друкарень, зокрема яришівської Валеріана Дзедушицького (1754-1832) та мінковецької Ігнаці Мархоцького (1755-1827). Багаторічні контакти він підтримував з відомим польським бібліофілом Костянтином Свідзінським (1793-1855), з яким обмінювався дублетами. 1844 року він передав свою бібліотеку зятеві Константи Подвисоцькому (1810-1868), який оселився у Рихтах (Рихти-Гумецькі) Кам'янецького повіту (нині Кам'янець-Подільського р-ну) 1845 року [2].

Літературний критик, письменник, історик, колекціонер і бібліофіл Константи Подвисоцький походив зі шляхетського роду герба Остоя (Ostoja), розселеного в Малопольщі та Червоній Русі. Навчався у Вінницькій гімназії, де, зокрема, дружив з відомими в майбутньому колегами по літературному цеху Александер Грозою (1807-1875) та Міхалом Єзерським (1811-1891) [3]. У Рихтах він створив літературний осередок, якій відвідували такі відомі польські творці, як Юзеф Ігнаці Крашевський (1812-1887), Міхал Грабовський (1805-1863), Пляцид Янковський (1810-1872), Діонізія Понятовська (1816-1868), Александер Даровський (1815-1874), Владзімеж Плятер (1831-1906), Міхал Єзерський, Ян Креховецький (?-1885) [4]. Він був автором белетристичних творів, літературних

рецензій, подібних до фейлетонів, збирав історичні матеріали пов'язані передусім з епохою короля Станіслава Лещинського. Переклав і видав зі своїми примітками мемуари генерала Льва Енгельгарда [5], батька своєї сусідки графині Катерини Літти з с. Чорнокозинці Кам'янецького повіту (тепер Кам'янець-Подільського р-ну), – «Pamiętniki jenerala» (Познань, 1873) і щоденник російського генерала Павла Кречетникова (1729-1793) «Radom i Bar 1767–1768» (Познань, 1874) [6]. Для свого друга А. Даровського зібрав багато польських прислів'їв. Не стояв він і осторонь громадського життя. Користувався пошаною у своїх сусідів-поміщиків, котрі довірили йому виконувати обов'язки почесного попечителя Кам'янецької гімназії (1848–1853). А 1861 року, коли народилася ідея створити на Поділлі поміщицьке сільськогосподарське товариство, Подвисоцький увійшов до комісії, яка редагувала його статут [7].

Константи Подвисоцький був відомим колекціонером. Він збирав живопис, графіку, саксонську та японську порцеляну, різні види зброї, східні килими, старі годинники. За допомогою А. Даровського набув багато історичних документів (переважно з XVII і XVIII ст.), у т. ч. і до історії кам'янецького театру, а також архіви (у комплекті або фрагментарно) І. Мархоцького, Свейковських, Ледуховських, Потоцьких з Тульчина, Аксамітовських, Пулаських, Віттів, Шидловських, Шолайських, Хербуртів, Тарлов, Острозьких, Замойських і Вішневецьких. Близько 1865 року отримав збірку Ігнаци Садовського, що містила історичні документи, списки гродських актів, протоколи Тарговицької конфедерації, чисельні рукописи. Активно обмінювався автографами з польським істориком К.Шайнохою [8].

У 1866 році його книгозбірня, за відомостями Юхима Сіцінського [9], налічувала 6 тис. томів, опрацьованих і відзначених особистим екслібрисом власника (хоча Й. Ролле, подає інформацію про майже 12 тис. томів, а А.Побуг-Гурський – про 4 тис. [10]). Подвисоцький скомплектував польські хроніки, раковські та мінські друки, багато видань станіславського періоду. З його збірки походить єдиний відомий сьогодні примірник видання Єжі В'янжевича «Sposob wychowania y edukowania robaczkow jedwabnych» (Тульчин, 1795), що знаходиться у Ягеллонській бібліотеці (Краків). У фонді відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва зберігається книга «Konstytucye seymu extraordinarynego w Warszawie roku MDCCLXVII» (Варшава, 1768), що походить з його колекції. Найціннішою ж у його зібраннях була колекція рукописів, яка містила

кореспонденцію, рукописи, спогади (частково видані), літературні твори й наукові праці, книги універсалів, декрети й інші документи, польські автографи (понад 500). Постійне погіршення фінансового становища, яке не спинив продаж родинних коштовностей, змусило колекціонера під кінець життя шукати покупців на свої зібрання [11].

Після смерті Подвисоцького його друг В. Гурський, теж відомий подільський колекціонер й історик-аматор, опрацював каталог усіх його зібрань, що згодом були розпродані вдовою [12]. Так, серед набувачів бібліотеки були М. Грейм, Й. Ролле і Шидловські (від останніх зібрання потрапило близько 1900 р. до Куліковських з с. Гулівці Вінницького повіту (тепер Калинівського р-ну)). Рукописи, документи у 155 папках і кодексах, а також гравюри (близько 2 тис.) придбав граф Я. Дзялинський для Курницької бібліотеки, понад 500 польських автографів – В. Гурський, цінні друки та архів Свейковських – львівський антиквар Х. Ігель, частину мистецьких зібрань – Залеські із с. Сказинці Проскурівського повіту (тепер Ясенівка Ярмолинецького р-ну) [13].

Книжкове зібрання Владислава Гурського (Побуг-Гурського) (1822-1902), власника маєтків у селах Котужани (тепер Мурованокуріловецького р-ну) і Сліди (тепер Могилів-Подільського р-ну) Могилівського повіту формувалося впродовж всього його життя. 1845 року, закінчивши юридичний факультет Харківського університету, В. Гурський осів у родинному маєтку Сліди. У 1887 році він перебрався в Котужани. Бібліотека (понад 3 тис. томів) містила переважно джерела до історії та літератури Польщі. Колекція рукописів охоплювала кореспонденцію XIX ст., а також матеріали до польської історії XVI-XVIII ст. Колекція гравюр налічувала близько 4 тис. аркушів. Бібліотека мала власний екслібрис, була доступна дослідникам, наприклад відомому польському історику Антоні Петкевичу (псевд. Адам Пług, 1824-1903), етнографу Зігмунду Глогеру (1845-1910). У 1883 році Побуг-Гурський подарував Ягеллонській бібліотеці комплект видань Литовського Статуту, а в 1885 році Народному музею у Кракові – колекцію гравюр. По його смерті, згідно із заповітом, найцінніша частина колекції рукописів (близько 1 000 автографів, серед яких документи з XVI ст.) відійшла до Ягеллонської бібліотеки, а бібліотеці Красінських у Варшаві дісталось понад 500 рукописів щодо Русі.

В. Побуг-Гурський був автором декількох праць. На основі власної бібліотеки, завдяки пошуку джерел і матеріалів у сімейних архівах польських родин краю він написав історію населених місць рідного

повіту. Його книга «Powiat Mohylowski w gubernii Podolskiej» побачила світ лише 1903 року. Як вже згадувалося, йому також належить стаття про наукові збірки, що залишилися по смерті К. Подвисоцького та каталог його бібліотеки у Рихтах.

З початку 70-х років з колекціонером часто контактував подільський лікар Йосип Ролле (1830-1894) [14]. На тлі загального національного піднесення ідеї польської державності Й. Ролле, спостерігаючи як у маєтках гинуть історичні документи, також почав їх збирати. З приватних архівів Дзедушицьких з Яришева та Потоцьких з Тульчина він почав свою бібліофільсько-архівну та краєзнавчу діяльність. Результатом цього захоплення стало зібрання, яке налічувало кілька тисяч томів переважно раритетних книг, стародруків і рукописів, зокрема чимало королівських привілеїв (з 1374 року) щодо Кам'янця-Подільського, досконало упорядкованих сином Міхалом (1865-1932), а також колекції старожитностей, порцеляни, виробів з бронзи, гравюр, цікаве зібрання різних монет, медалей та ін. Цим зібранням радо користувалася інтелігенція Кам'янця-Подільського без різниці національностей і віросповідань. Серед численних друзів і приятелів – поляків були краєзнавці Поділля К. Пуласький, М. Грейм, В. Побуг-Гурський, А. Даровський, вчені Юзеф Калленбах (1861-1929), Владзімеж Спасович (1829-1906), лікарі Казімеж Пшиборовський, Александер Наркевич, письменники Адам Плуг (А. Петкевич), Францішек Ковальський (1799-1862), Владислав Лозінський (1843-1913) та ін. Від заснування Подільського Давньосховища (музею Подільського єпархіального історико-статистичного комітету) Й. Ролле допомагав у формуванні його колекцій історичних документів, рукописів, стародруків й низки книг з власної бібліотеки, що стосувалися минувшини і культури Поділля.

У коло близьких друзів доктора Ролле входив Міхал Грейм (1828-1911) – друкар, фотограф, колекціонер-нумізмат, який володів також неабиякою бібліотекою [15]. Виходець з бідняцької сім'ї Привісленського краю, він 1852 року в пошуках кращої долі переселився назавжди до Кам'янця-Подільського, де два десятиліття працював робітником, потім директором місцевої губернської друкарні. Захопившись художньою фотографією, 1872 року придбав фотоательє і до початку ХХ ст. на високому мистецькому рівні друкував фотоальбоми, путівники, листівки про історико-архітектурні і культурні пам'ятки краю. Водночас М. Грейм активно займався краєзнавством, описом (25 статей) виявлених старо-

житностей для польських наукових видань з археології, антропології та історії. Його подвижництво на ґрунті красзнавства було помічене, і він став дійсним членом Російського географічного товариства (з 1875 року), антропологічної комісії Краківської академії наук (з 1876 року), Товариства любителів природи, антропології і етнографії Московського університету (з 1884 року) та ін.

Основне коло його книжкових інтересів було зосереджено навколо історії та нумізматики. Серед видань знаходилося також чимало стародруків або рідкісних друків, наприклад видання місцевої міньковецької друкарні І. Мархоцького, зокрема перше видання польською мовою «Гамлета» (1805) В. Шекспіра. Книга йому дісталася від тестя Й. Вагнера, останнього директора знаменитої міньковецької друкарні. У 1868 році придбав частину бібліотеки К. Подвисоцького. Цінність його бібліотеки дотично засвідчує той факт, що нумізматичну та фалеристичну колекції збільшував і за рахунок обміну книг. Його бібліотекою нерідко користувався Й. Ролле. Він також певний період виконував функції бібліотекаря в Товаристві подільських лікарів.

Близько 1880 року через матеріальні труднощі Ґрейм вимушений був розпродавати свою книгозбірню. З цією метою він розіслав знайомим науковцям і бібліофілам спеціально складений каталог. Частину рідкісних друків набув К. Болсуновський з Києва, А. Ельський, К. Пуласький із Завадинців Кам'янецького повіту, В. Марковський зі Сказинців Проскурівського повіту, від якого успадкувала донька Я. Залеська. Низку видань закупила Бібліотека Красінських у Варшаві. Найбільшу частину впродовж 1877-1908 років продавав В. Бартиновський з Кракова. 1904 року рештки Ґреймової бібліотеки містили близько 2 000 томів здебільшого з історії та археології Польщі [16]. По смерті власника її розпродали. Відомим подільським бібліографом А. Прусевичем 1911 року було складено аукціонний каталог картин, акварелей та малюнків покійного [17].

У самого Александра Прусевича (1878-1944) у Кам'янці-Подільському також була неабияка бібліотека, присвячена Поділлю та історії мистецтва, її доповнювала чимала колекція гравюр – близько 5 000 аркушів [18].

Цікаву бібліотеку-архів у своєму маєтку Завадинці Кам'янецького повіту (тепер Городоцького р-ну) зібрав Казімеж Пуласький (1846-1926), історик, генеалог. У його бібліотеці нараховувалося близько 10 тис. томів, важливою частиною якої були праці історичної тематики, мемуа-

ри, хроніки, геральдично-генеалогічні видання. Цей фонд доповнювався архівними родовими паперами королеви Бони, Оранських, А. Киселя, автографами тощо. Власник із захопленням працював в архівах Києва, Кам'янця-Подільського, Варшави і Кракова. Вже з кінця 70-х років XIX ст. К. Пуласький почав досліджувати історію відносин Польщі і Кримського ханства у XV-XVI ст., згодом наукові інтереси зосередилися навколо історії Правобережної України XVII-XVIII ст. Усвідомлюючи значення власного наукового доробку, Пуласький об'єднав свої статті, розкидані по багатьох періодичних виданнях, у збірку «Szkice i poszukiwania historyczne» (4 т., 1887-1909). Готовими були також ще два томи, але через військові події вони так і не були надруковані. Відданість генеалогічним студіям відкрила для нього доступ до багатьох родових архівів і колекцій Поділля. Документна база, якою володів і яку збирав К. Пуласький, проковувала на вивчення генеалогії знаних польських родів Правобережної України, й на цій стежі він досяг значних результатів і наукового визнання. Почавши є дослідження родоводу власної сім'ї, результатом багаторічних генеалогічних студій стало створення тритомної праці «Kronika polskich rodow szlacheckich Podola, Wołyńia i Ukrainy», перший том якої побачив світ у 1911 році, а два заключні – через перипетії Першої світової та громадянської воєн в Україні – залишилися на тривалий час у рукописах. Тільки 1991 року їх оприлюднили у повному вигляді. Завдяки використанню документів, практично недоступних загалу дослідників фамільних архівів Правобережжя, ця праця і досі є цінним надбанням для історіографії Польщі та України [19]. Зібрання К. Пуласького активно використовувалися також секретарем Подільського губернського статистичного комітету Вільгельмом Гульдманом (1854-1907), для підготовки книги «Памятники старины в Подолии. Материалы для составления археологической карты Подольской губернии» (1901).

У вирі революційних подій садиба Пуласького в с. Завадинцях була зруйнована. У вогні загинули майже увесь його родинний архів, унікальна бібліотека, чимало старожитностей. Рештки багаторічних зібрань (частина археологічної і нумізматичної колекції) осіли у Варшаві, Кракові і Познані, окремі рукописи й документи – Львові. А сам К. Пуласький з родиною виїхав у Польщу.

Цікаві бібліофільські зібрання формувалися й у складі родових колекцій польської шляхти. З часом у таких зібраннях сукупність ранніх надходжень могла представляти неабияку цінність. Безумовно, власники

розуміли значущість таких фондів, хоча, як правило, спеціально нічого не робили для їхнього зростання. Всього нами на території Подільської губернії нараховано близько 110 подібних зібрань. Серед них можна згадати бібліотеки Грохольських, Маньковських, Собанських, Якубовських, Ярошинських та інших представників заможних польських родин, про що вже згадувалося у низці статей [20].

Особливе місце у цьому переліку займає зібрання Урбановських-Стажинських [21]. Родоначальником цієї бібліотеки слід вважати графа Кшиштофа Урбановського (1769-1820), який у своєму маєтку в Рахнах-Лісових (тепер Шаргородського р-ну) тривалий час накопичував картини, зброю, книги, монети. Його правнук Болеслав Стажинський (1834-1917) перевіз успадковану частину бібліотеки до свого маєтку в Загінці і з'єднав із власним зібранням. 1896 року бібліотека вже налічувала 16 тис. томів, тож для її облаштування було побудовано окреме двоповерхове приміщення. На відміну від попередніх власників, у зібранні яких переважали видання польською, французькою мовами та латиною, за Б. Стажинського бібліотека поповнювалася книгами, друкованими англійською, німецькою та російською мовами (звичайно, польськомовні книги традиційно переважали). Потужними розділами була література з історії, особливо геральдично-генеалогічна, географії, геології, ботаніки, хімії, математики, фармакології, мовознавства. Значний фонд складала періодичні видання, більшість яких передплачувалися впродовж тривалого часу.

Особливу цінність мала рукописна частина бібліотеки. Серед рукописів сучасники згадували якнайдавніші – французький рукопис XIV ст. на пергамені римського історика Валерія Максима з численними мініатюрами, математичний кодекс того ж часу, якийсь арабський рукопис, яким опікувався Вацлав Ржевуський (1785-1831). Серед колекції інкунабул згадували також рідкісний друк на пергамені католицьких гімнів з ксилографіями, Біблію Нюрнберзьку (ймовірно, Німецьку Біблію 1483 року, схожу на рукопис XV ст.), «Catholicon» Яна Балбі друкарні Фуста. Скрупульозно збиралися видання базельської друкарні гуманіста І. Фробена, де активно продукували твори видатних вчених Ренесансу, зокрема одне з перших видань популярної «Moriae epeoniūm» (1515) Еразма Роттердамського. Окрему колекцію склали друки Святого Письма (від Біблії (Париж, 1545) та Псалтиря (Краків, 1539) до найновіших).

Неабияке значення власники бібліотеки приділяли збиранню книж-

кових раритетів, пов'язаних з польською культурою. Це численні стародруки – твори відомих польських діячів культури та науки С.Станіслава, Длугоша, Тухолчика, Статут Ласького, Статут Вроцлава Галлера, а також пізніших авторів Кльоновича, Бельського, Папроцького, Рея. Це продукція друкарні Яна Халлера, засновника постійного книгодрукування у Польщі, його учня, а згодом конкурента Флоріана Унглера, який розпочав постійний випуск книг польською мовою. У цій книгозбірці зберігалося понад 160 стародруків, що побачили світ на території України, 2 з яких – у XVII ст. Окрему колекцію складали книги з автографами видатних польських діячів.

З цією бібліотекою пов'язано ім'я відомого польського письменника, бібліофіла Юзефа Крашевського, який через дружину мав родинні зв'язки з Урбановськими. Він багато працював у цій книгозбірні, часто виступав консультантом і посередником при закупках книг, залишив чимало описів зовнішнього вигляду бібліотеки та її збірок.

1913 року бібліотеку було придбано Браницькими й перевезено у Білу Церкву.

Прикладом іншої мотивації до колекціонування може бути Фелікс Здзеховський (1863-1928) з Черепашинців (тепер Калинівського р-ну). У 80-х роках, за його володарювання, відбулося впорядкування родової бібліотеки, що розміщувалася у палаці в окремому приміщенні. Її основу, за інформацією Р.Афтаназі, складали книги з історії та історії мистецтва польською, французькою та англійською мовами. Всього декілька тисяч томів. Фелікс Здзеховський замовив матрицю книжкового знаку – монограми **F Z** з графською короною, призначену для конгревного тиснення. Як правило, книги цього зібрання містили це зображення у верхньому правому кутку авантитулу.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва зберігається частка цієї родової бібліотеки – 38 назв (62 томи) франко- та 8 назв (9 томів) польськомовних книг. Це книги друковані впродовж 40-х років XIX ст. – початку XX ст., тобто власник займався переважно поточним комплектуванням. Здебільшого представлено видавничу продукцію паризьких видавничих фірм Ашетте, Фірмін-Дідо, Плон тощо, що вважалося гарантією якості видань. Багато книг подарункових, або таких, що випускалися у покращеному виконанні, навіть номерні. Фелікс Здзеховський підтримував тісні стосунки із тогочасними видавцями, які на його прохання і за його коштів створювали

ексклюзивні примірники у шкіряній високохудожній видавничій палітурці, із золотим обрізом, численними гравюрами. Це історичні книги М. Гізо з історії Англії, І. Готьє з історії Великої Французької революції, Р. Пейре про Наполеона I, П. де Нолака про Людовика XV та Марію Лещинську. Тираж останньої книги «Louis XV et Marie Leczinska» (Париж, 1900) складав тисячу примірників. В бібліотеці Здзеховського знаходився примірник № 396. Палітурка видання була розроблена відомим французьким фахівцем Дж. Фау.

Бібліофільські інтереси Фелікса Здзеховського відбилися і в авторських палітурках, виготовлених на його замовлення французькими майстрами Гелді. Для цієї родової бібліотеки характерно уважне ставлення до палітурних робіт. Більшість виявлених нами книг мають два різновиди палітурки. Напівшкіряна палітурка з корінцем зі шкіри червоного кольору характерна для друків кінця 40 – початку 80-х років XIX ст. Ймовірно це були книги (23 томи), що зібрав батько Фелікса Адам Здзеховський. Після 1884 року, коли Фелікс успадкував маєток, було запроваджено нову напівшкіряну палітурку з рудої шкіри, з бинтами та папером «павячий хвіст» на форзаці. Особливо чепурний вигляд цього типу палітурки допомагає їх виокремити із загального фонду відділу рідкісних і цінних видань.

Прикладом бібліофільського зібрання типового представника інтелігенції, не зв'язаного з дослідницькою діяльністю, може бути колекція директора Соболівського цукрового заводу (тепер Теплицького р-ну) Генріха Ольшанського. Серед його колекцій, крім мистецьких предметів, було два книжкових зібрання: старовинні книги XVI – XIX ст. (704 позиції) та наукові книги кінця XIX – початку XX ст. (1032 позиції) [22]. Іншим прикладом може бути бібліотека вінницького присяжного повіреного Антона Станевича, який цікавився історією Польщі, листувався з В. Липинським та М. Грушевським. З його зібрання, наприклад, походить примірник другого доповненого латиномовного видання Алессандро Гваньїні «Sarmatiae Europaeae descriptio» 1581 року у Спирі (Шпеєрі), після якого книга отримала всеєвропейську відомість. Даний примірник цікавий ще й тим, що належав колись Юзефу Анджею Залуському (1702-1774), одному із засновників публічної бібліотеки у Варшаві. Цей друк також сьогодні зберігається у Вінницькій ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва.

Складно встановити навіть приблизну кількість бібліофільських польських зібрань Поділля. У всякому випадку активними бібліофілами,

які орієнтувалися й на російські видання, згідно з довідником московського букініста та антиквара М.Я. Параделова, були 8 осіб. Це вже згадувані, імена колекціонерів М. Грейма, А. Прусевича, К. Пуласького, а також лікарі з Кам'янця-Подільського Е. Фаренгольц, з Могилів-Подільського – Хаританський. Родову шляхту представляли Віктор Скібнєвський з Голозубинців (тепер Дунаєвецького р-ну), Мечислав Орловський з Маліївців (тепер Дунаєвецького р-ну), Альберт Раціборовський з Макова (тепер Кам'янець-Подільського р-ну). Цей перелік представляє тільки клієнтів одного російського букініста, а поляки традиційно більш тяжіли до польських, або навіть французьких, культурних контактів, тобто можна припустити, що кількість бібліофілів була більшою. Якщо аналізувати рівень бібліофілства на Поділлі досліджуваного періоду, то треба звернути увагу, що первинний етап накопичення був пройдений: подоляни перейшли від збирання універсальних зібрань до спеціалізованих, від колекціонування переважно іноземної літератури до вітчизняної (у даному випадку польської). Змінився об'єкт збирання: крім рукописної та стародрукованої книги, почали шукати особливі раритети типу книги з автографами і оригінали книжкової графіки; крім книг, цікавих своїм змістом, – книги, цікаві особливостями друку і навіть окремого примірника. Вже спостерігалися перші спроби формування бібліофільських комунікацій у вигляді контактів з букіністами інших міст, спілкування у дружньому колі інших колекціонерів, а ось клубних форм життя та виставкової роботи, спроб бібліофільського об'єднання або бібліофільської рефлексії (у вигляді періодичного видання, наприклад) нами не виявлено. Поза описом книг, нам залишаються невідомими описи історій з бібліофільського життя, спроб теоретизування бібліофільства, книгознавства, взагалі колекціонування.

Своєрідною рисою польського бібліофільства стало формування бібліотеки-архіву та бібліотеки історичної літератури. Бібліофільська практика поляків Поділля мотивується бажанням власників мати не тільки рідкісні подарункові видання у висококультурному поліграфічному виконанні, а й рідкісні історичні друки меморіального характеру, зв'язаного з минулим польського народу. Бібліофільство розглядається не тільки як різновид культурної практики, а й інтелектуальної, причому в національному річищі. Врешті-решт його можна розглядати як один з проявів формування польської нації досліджуваного періоду, нації, яка ставила перед собою мету – відновлення державної незалежності.

Література:

1. Korzon, K. Hołowiński Herman / K. Korzon // Słownik pracowni­k­y­w książki polskiej. – Warsz., 1972. – S. 338.

2. Korzon, K. Podwysocki Konstanty / K. Korzon // Słownik pracowni­k­y­w książki polskiej. – Warsz., 1972. – S.693-694; *Korzon K. Podwysocki Konstanty* / K. Korzon // Polski słownik biograficzny. – Wrocław ; Kraków, 1982. – T. 27. – S. 196-198.

3. Колесник, В. Подвисоцький Кон­с­т­ан­т­и / В. Колесник // Відомі поляки в історії Вінниччини : біогр. слов. / В. Колесник. – Вінниця, 2007. – С. 489-491.

4. Aftanazy, R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej / R. Aftanazy. – Wyd. drugie przejrzone i uzupełnione. – T. 9: Województwo podolskie. – Wrocław, 1996. – S. 307-310.

5. Engelhardt, L.M. Pamiętniki generała ... / L.M. Engelhardt ; z ros. oryginału przeł. i notami i dokumentami co do rzeczy polskich objaśnił P[odwysocki] K[onstanty] Stolnikowicz-Chełmski. – Poznań 1873. – VIII, 202 s.

6. Kreczetnikow, P. Radom i Bar 1767-1768: dziennik wojennych działań generała-majora... / P. Kreczetnikow ; z ros. oryginału przeł. P[odwysocki] K[onstanty] Stolnikowicz Chełmski. – Poznań, 1874. – 251 s.

7. Bobrowski, T. Pamiętnik mojego życia / T. Bobrowski ; oprac., wstępem i przypisami opatrzył S. Kieniewicz. – Warszawa, 1979. – T. 2. – S. 357.

8. Korzon, K. Podwysocki Konstanty ...

9. Сецинский, Е. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. 1. Каменецкий узд / Е. Сецинский. – Каменец-Подольск, 1895. – С.313.

10. Gyrski, W. O zbiorach naukowych pozostałych po ś. p. Konstantym Podwysockim / W. Gyrski // Rocznik dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Polskich. Rok 1871. – Kraków, 1874. – S. 33-44.

11. Ibid.

12. Darowski, A. [Некролог] // Tygodnik Ilustrowany. – 1869. – № 61. – S. 98; Helenijusz E. [Iwanowski E.] Wspomnienia lat minionych / E. Helenijusz. – Kraków, 1876. – T. I. – S. 403-404; T. II. – S. 315, 317.

13. Ibid.

14. Баженова, С.Е. Юзеф Антоній Ролле: життя, діяльність, творчість / С.Е. Баженова. – Кам'янець-Поділ., 2001. – 364 с.

15. Rukyżo, W. Greim Michal / W. Rukyżo // Słownik pracowniкуy książki polskiej. – Warsz., 1972. – S. 292-293.

16. Адресная книга русских библиофилов и собирателей гравюр, литографий / сост. М.Я. Параделов. – М., 1904. – С. 31.

17. [Prusiewicz, A.] Katalog licytacyjny obrazow, akwarel i rysunkow z kolekcji śp. Michala Greima w Kamiencu Podolski / A. Prusiewicz. – Kamieniec Podolski, 1911.

18. Адресная книга русских библиофилов... – С.95.

19. Баженов, Л.В. Дослідник історії Правобережної України Казімеж Пуласький / Л.В. Баженов, С.Е. Баженова // Національний природний парк «Подільські Товтри» : веб-сайт. – Адреса доступу: <http://www.tovtry.km.ua/ua/history/statti/postati/pulaskyi.html>.

20. Соломонова, Т.Р. Родові бібліотеки польської шляхти XVIII – початку ХХ ст.: вінницька сторінка Т.Р. Соломонова // Вінниччина: минуле та сьогодення: краєзн. дослід. : матеріали ХХ Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф. 27-28 жовт. 2005 р. – Вінниця, 2005. – С. 67-73; *ІІ ж.* Доля бібліотек поміщицьких маєтків Поділля за доби Української революції / Т.Р. Соломонова // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 227-232. – (Історія); *ІІ ж.* Родові бібліотеки на теренах Східного Поділля: книжкові знаки (за матеріалами відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.Тімірязєва) [Електронний ресурс] / Т.Р. Соломонова // Вінницька ОУНБ ім. К.Тімірязєва [web-сайт]. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/publikations/2009/rodovi_bibl.html. – Дата доступу: 21.02.09.

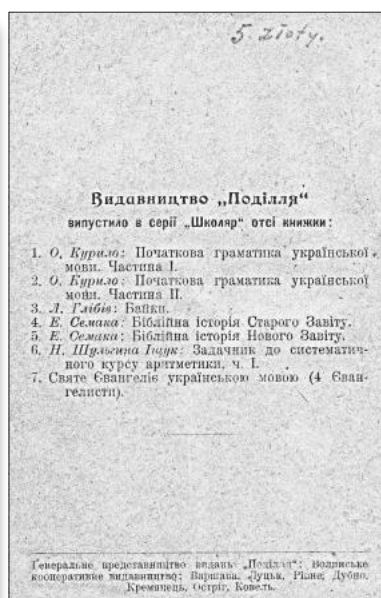
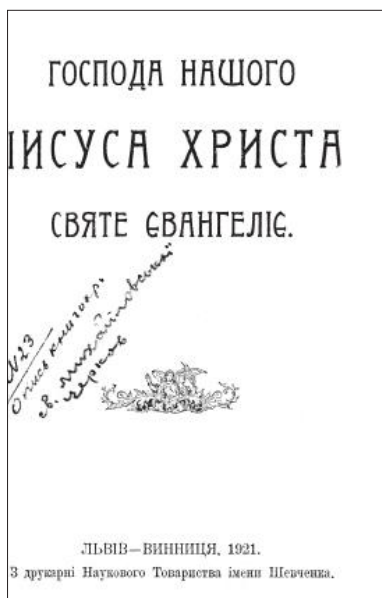
21. Рабчун, О. Загінецька бібліотека Урбановських-Стажинських: до проблем реконструкції / О. Рабчун // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип.13. – С.330-340; *ІІ ж.* Родова книгозбірня Урбановських-Стажинських: перспектива наукового дослідження / О. Рабчун // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2007. – Вип.12. – С. 203-209.

22. Державний архів Вінницької області, ф. Р-925, оп. 2, спр. 4, арк. 144.

Друковане Євангеліє 1921 року українською мовою

Ю.О. Шилін

Для європейської культури кожне видання Святого Письма будь-якою національною мовою є подією. В січні 2012 року мені до рук потрапили два примірники рідкісного на Поділлі «Святого Євангелія українською мовою» 1921 року друку. У вихідних відомостях видання зазначено назву видавництва – «Поділля» з дивною для радянського часу локалізацією Львів – Вінниця. Видання містить всі чотири Євангелія. Розмір сторінок книжкового блоку 17х12 см, папір невисокої якості, жовтуватий, але не зотлілий і еластичний. Зовнішній вигляд примірників свідчить про тривалі їх використання: частково зношений книжковий блок, палітурки за-

Титульний та останній аркуші видання

брудненого, неохайного вигляду, численні плями – в середині книжкового блоку, надірвані сторінки.

Палітурку першого примірника зроблено з картону, верхня та нижня її кришки обклеєні оригінальними верхньою та нижньою обкладинками, корінець з червоної матерії, форзац та нахзац з коричневого обгорткового паперу. Верхня обкладинка жовтуватого кольору оздоблена рослинними орнаментами етнічних мотивів та назвою стилізованим давньоруським шрифтом: «Святе Євангеліє українською мовою». Нижня обкладинка з темно-жовтим мармуровим малюнком. На титульному аркуші повна назва: «Господа нашого Ісуса Христа Святе Євангеліє», нижче рукописний напис голубим чорнилом: «№ 23. Опис книгохран. св. Михайловської церков.», у нижній частині аркуша вихідні відомості: Львів-Вінниця, 1921, 3 друкарні Наукового товариства імені Шевченка». На звороті титульного аркуша: «Дословний передрук з четвертого видання 1907 р. (Москва. Синодальна Типографія), яке було надруковане «по благословенію Святейшого Правительствующаго Синода». На останній 300-й сторінці розміщено рекламу книжкової продукції видавництва «Поділля», яке випустило в серії «Школяр» декілька книжок включно із згадуваним Євангелієм. Нижче поданий перелік представництв цього видавництва: Варшава, Луцьк, Рівне, Дубно, Кременець, Остріг, Ковель. Тобто поширювалася його продукція тільки на теренах нової польської держави. Близько 20% сторінок книги заплямовано краплями свічкового воску та стільки ж мають робочі помітки олівцем. Деякі сторінки надірвані, верхня кришка палітурки та корінець помірно забруднені.

У другого примірника коленкорова палітурка темно-сталевого кольору, прикрашена тисненою рамкою з геометричним орнаментом та кутами з рослинними узорами. У центрі відтиснуто православного хреста та назву «Святе Євангеліє». Корінець реставровано самотужки схожою за кольором тканиною пришитою до обидвох кришок чорною та білою нитками. Форзац білого кольору з рядками навперемінних шестикутних зірочок і хрестиків чорного кольору. Титульний аркуш відсутній. На останній 300-й сторінці напис олівцем: «5 zloty». Близько 5% сторінок заплямовано краплями свічкового воску, близько 90% сторінок з робочими помітками різнокольоровими чорнилами та сучасними пастами. Деякі сторінки надірвані, кришки палітурок помірно потерті.

Українською мовою Старий та Новий Заповіти в різні роки перекладали: П. Куліш, І. Пулюй, О. Левицький, І. Нечуй-Левицький, Ф. Корш, П. Житецький, П. Морачевський та ін.

Порівняння різних перекладів довело те, що в основу Євангелія

львівського друку 1921 року покладено переклад Пилипа Морачевського 1861 року, яке було оприлюднено на початку ХХ ст. у Російській імперії.

1905 року, за ініціативи та під керівництвом єпископа Подільського Парфенія задля друку Четвероєвангелія українською мовою, у Кам'янці-Подільському була створена комісія у складі: єпископа Парфенія, протоієрея Ю. Сіцінського, протоієрея К. Стиранкевича, інспектора класів першого жіночого училища М. Савкевича, викладача духовного училища Н. Бичковського. Метою комісії було адаптування перекладу П. Морачевського до вимог розвинутої української мови початку ХХ ст. Бралися до уваги всі існуючі переклади українською мовою та переклади з інших мов. Це видання мало стати першою друкованою книгою Євангелій українською мовою.

У результаті цієї роботи впродовж 1906-1911 років з московської синодальної типографії вийшли окремими зошитами всі чотири Євангелія. Тиражі видань були різними, але відомо, що останнє Євангеліє від Іоанна було підготовлено до друку лише у 1910 році, а надруковано у 1911. Поза тим у Євангелії видання 1921 року є посилання на синодальне видання 1907 року, хоча на цей час цілком перекладено та надруковано було лише перших три Євангелія, а четверте видано 1907 року у форматі Великоднього, тобто перших 17 віршів першої глави. Отже, якщо існуюча інформація щодо друку всіх Євангелій українською мовою вичерпна, то посилання на четверте синодальне видання 1907 року помилкове.

Ініціатором видання Євангелія 1921 року був В.А. Сочинський, високообдарований ентузіаст української справи, довголітній секретар «другої» подільської «Просвіти» (1908-1914), «нерв» українського життя на Поділлі, засновник видавництва «Дністер», згодом завідуючий видавничим відділом Подільської губернської народної управи 1918-1919 років. Відомий подільський земський діяч Віктор Приходько у своїх спогадах, написаних в еміграції, згадував: «Опинившись на еміграції 1920-1922 років, В.А.Сочинський й тут сидячи без всяких засобів, потрапив розпочати українське видавництво, випустивши у Львові кілька книжок-підручників, під фірмою видавництва «Поділля». Як це не дивно, зазначене українське видавництво було підприємством польським: В.А. зумів переконати кількох знайомих поляків-утікачів з Поділля, людей з деякими українськими симпатіями, що свій капітал вони найліпше «пристроять», коли вкладуть в українське видавництво. Поляки, під враженням української державности, повірили в це, – як вірив у те й сам Со-

чинський, – поки не переконався, що в ті часи 1920-1922 роки в Галичині та на Волині взагалі мало хто потребував книжок, а на Волині, по тих воєнних роках майже ніякого шкільництва не існувало...».

Обидва примірники Євангелія 1921 року друку придбані у 2000-х роках у сім'ї священика с. Грибове Лановецького району Тернопільської області і, змінюючи власників за маршрутом Грибове, Хмельницький, Ладизин, 2012 року опинилися у Вінниці.

За усним повідомленням Т.Р.Соломонової частина накладу цього Євангелія під час Другої світової війни була завезена на Вінниччину. Дотепер відомий лише один примірник, який зберігається у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї, та є надія, що викладена інформація посприяє подальшому пошукові їх у нашому регіоні.

Примітки:

1. Стародуб, А.В. Видання українського перекладу Євангелія (1905-1912): за матеріалами Архіву Московської синодальної друкарні / А.В. Стародуб // Проблеми історії України XIX – поч. XX століття. – К., 2003. – Вип. 6. – С.319-344.

2. Приходько, В. Під сонцем Поділля. Ч. 2. / В. Приходько. – Вінниця, 2011. – С. 97-98.

Екологія книжкової культури

Ще раз про роль книги та книжкової культури у розвитку людського суспільства

Н.І. Морозова

Злам XX-XXI століть характеризується значними метаморфозами, зумовленими переходом до постіндустріального інформаційного суспільства. Будь-який перехід такого масштабу не тільки технологічним та економічним процесом, а й переоцінкою цінностей, формуванням нового культурного простору. Сучасні книгознавці стурбовані проблемами, пов'язаними з поширенням електронних книг, співіснуванням книг і електронних засобів масової інформації, а також майбутнім книги, книжкового читання та видання. На перший погляд, формування екранної культури на тлі інформаційних технологій свідчить про загибель книги та книжкової культури, які впродовж століть були осяяні ореолом святості та перетворилися на символ західної культури. На основі таких настроїв і виник міф про «смерть книги». І сьогодні не зовсім зрозуміло, чим стане книга в інформаційному суспільстві. Цей стан можна виразити словами російського філософа А.В. Ахутіна: «стан після кінця, але до початку», і цей «стан неясності та всеможливості власної назви мати не може і називається простим знаком «пост-»... Сьогодні ми вступили у посткнижкову епоху.

Початок вивчення книги як феномену культури, зазвичай, прив'язують до XVI століття, коли французький філософ і письменник Мішель Монтень (1533-1592) першим сформулював ідею про книгу як продукт культури і найвищу культурну цінність. Хоч дехто вважає його попередником представника італійського Відродження Паоло Верджеріо (1370-1444), який розглядав книгу як головний інструмент збереження родової людської пам'яті, що за своєю ефективністю випереджає інші способи передачі досвіду та досягнень від покоління до покоління. Англійський філософ Френсіс Бекон (1561-1626) визначав книгодрукування, поперед всього, як проект прикладного знання, і вважав, що людину Людиною зробило читання.

З того часу утвердилася традиція розглядати книгу як прогресивне явище в історії людства. Попри це, Жан-Жак Руссо (1712-1778), виступаючи у ролі критика західноєвропейської цивілізації, вказував на суперечливість руху людського суспільства на шляху прогресу і бачив причину розбещуючого впливу на громадські звичаї у розвитку науки та книг, які наче спеціально ставили перед собою завдання навчати пороків і гріховних звичок.

Саме у XVIII ст. закладаються основи комплексної науки про книгу та книжкову справу. Австрійський бібліограф Міхаель Деніс (1729-1800) трактував бібліографію як узагальнюючу філологічну науку, що охоплювала і книгознавство, і бібліотекознавство, і дипломатику, і книгодрукування. Наприкінці XIX ст. під впливом ідей бельгійського вченого Поля Отле (1868-1944) книга стала об'єктом наукового вивчення вже у межах спеціальної науки – книгознавства. Особливий інтерес дослідників викликало розуміння феномена книги у 20-х роках. Український вчений М.Ф. Яновський 1929 року узагальнив тодішні погляди у книзі «О книге: опыт анализа понятия “книга”», а російський книгознавець М.М. Куфаєв спробував окреслити філософію книги у своїй праці «Проблеми філософії книги» (1922).

Тривалий час вивченням книги та книжкової справи займалися лише книгознавці та історики культури, які обмежувалися функціональним підходом, що передбачає перевагу емпіричних студій. Це одна з причин того, що і досі існує велика кількість дефініцій понять «книга» та «книжкова культура», з яких жодне до теперішнього часу не може бути визнаним загальноприйнятим. І досі не сформовано чіткого і повного уявлення про значущість друкарства для розвитку культури. Одні дослідники впевнені, що з його винаходом сталося не просто кількісне множення книг і їх читачів, а й відбувся перехід до змін якісних. А у дослідженнях культурологів і філософів книзі надається неоднозначний статус: від її деконструкції та інституту авторства (Р. Барт, Ж. Дерріда) до визнання книги рушійним елементом культури (Ю.М. Лотман, П.А. Сорокін).

Сучасні вчені дискутують навколо проблем книжкової культури, її природи та історичних меж, трансформації в сучасних умовах, кризових явищ в період «екранної культури», комп'ютеризації та мережевих технологій, переорієнтації читачів з серйозної книги на твори «масової культури». Вони обговорюють такі явища як електронна книга, можли-

вий масштаб її поширення та можливі наслідки масового переходу на електронну книгу; класична книга (книга Гутенберга) як рушійний фактор культури; культура читання книг та особливості її формування в інформаційному суспільстві; інформаційне суспільство та особливості випуску та поширення книг; інформаційне суспільство та можливості розвитку книжкової культури.

Активна участь філософів та культурологів в обговоренні кола проблем книжкової культури свідчить про зростання інтересу до цієї області знань, їхньої актуальності та затребуваності. Зокрема, вони вважають, що у культурі, заснованій на книгодрукуванні, саме сприйняття книги стало безальтернативним і, відповідно, однобічним. Книга (кодекс, книга Гутенберга) – винахід західної культури, перестала сприйматися як одна з основ своєрідності цієї культури. В аксіому перетворилося те, що книга – найважливіший елемент в трансляції знань і нашого досвіду. Між тим культури, які існували до і співіснували з європейською культурою, виробляли свої унікальні форми накопичення, зберігання та трансляції знання. Відома нам специфічна книжкова форма отримала поширення тільки після того, як затвердилася в Європі. При поширенні нових технологій (нетрадиційних засобів збереження інформації та комунікацій) виникла нова хвиля обговорення долі книги.

У свій час утвердження книги також співпало з революцією у формах сприйняття та мислення, соціальної організації та способів життя, що дозволило говорити не просто про книгу, а й про особливу «книжкову культуру» людини індустріальної ери.

Книга, за трактуванням канадського вченого Маршала Мак-Люена (1911-1980), є рушійною силою розвитку суспільства за західним зразком. Він писав, що людина книжкової культури – це людина, яка не тільки вміє читати і писати тексти за допомогою алфавітної системи, а й та, яка володіє особливою конфігурацією чуттєвого апарату, що приводить до переваги візуального способу сприйняття зовнішнього світу над аудіальним. На його погляд, саме через природу книжкової культури відбулися стандартизація та відтворення сприйняття і дій книжкової людини, створення техніки формулювання висновків (формальної логіки), соціального функціонування мови, створення візуальної позиційної граматики. Одночасно відбувся перехід від усного навчання до навчання за допомогою читання.

Наслідуючи його погляди, книжкова культура розглядається як культура, що виникає на основі професійного та особистого спілкування за посередництвом рукописних і друкованих текстів, спосіб створення та сприйняття яких породжує візуалізацію, лінійне сприйняття світу та раціоналістичне мислення, а також гомогенізацію та стандартизацію всього життя.

У сучасному інформаційному суспільстві зростає значення інформації як першооснови його існування. З точки зору швидкості її сприйняття, можливо, перевагу слід віддати аудіовізуальному способу. Інша справа – режим цього сприйняття. Екранна культура не дозволяє побудувати цей процес поступово, відповідно до вікових особливостей та потреб. Засвоєння інформації в аудіовізуальному режимі диктує іншу дисципліну сприйняття, відмінну від книжкової, неагресивної та ненав'язливої. Якщо ви бажаєте зупинитися, над чимось подумати, – ви втрачаєте сюжет, ви змушені дотримуватися того часового режиму, який вам пропонують, незалежно від швидкості вашого мислення та інтелектуальних даних.

Книга – це, насамперед, слова, текст, мова. Це штучно створене знаряддя людини для саморозвитку та розуміння Всесвіту, посередник між нашим уявленням про навколишній світ і внутрішнім індивідуальним світом. В екранній культурі все більше місце займають позамовні посередники, які не менш ефективно постачають інформацію, не звертаючись до таких способів, як комунікація та мова.

Науковці відзначають, що соціокультурні та антропологічні наслідки сучасної кризи книжкової культури можуть бути як негативними (руйнація здатності до понятійного мислення, критичного сприйняття дійсності, творчого мислення та ін.), так і позитивними (перехід до фасетного, плюралістичного світосприйняття та ін.).

Тому сучасну кризу книжкової культури не можна зводити тільки до витіснення книги у вигляді кодексу на периферію культурного життя, тим більш, що ми вже спостерігаємо тенденцію до симбіозу книжкової та екранної культур. А це створює перспективу того, що книжкова культура зможе трансформуватися і «увійти» у нову посткнижкову культуру, зберігаючи свої універсальні можливості.

Література:

1. Ахутин, А.В. Поворотные времена / А.В. Ахутин. – СПб.: Наука, 2005. – 743 с.
2. Книга как культурно-исторический феномен: материалы «круглого стола» в Ин-те славяноведения и балканистики РАН // Славяноведение. – 1997. – № 1. – С. 78-85.
3. Книжность как феномен культуры: материалы «круглого стола» // Вопр. философии. – 1994. – № 7-8. – С. 3-36.
4. Куфаев, М.Н. Проблемы философии книги: избранное / М.Н.Куфаев. – М. : Книга, 1981. – 223 с.
5. Мак-Люен, М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / М. Мак-Люен. – К.: Ніка-Центр, 2001. – 461 с.
6. Общество и книга: от Гутенберга до Интернета: сб. трудов / под ред. А.П. Королевой ; Ин-т философии РАН. – М.: Традиции, 2002. – 280 с.
7. Шартье, Р. Письменная культура и общество / Р. Шартье. – М.: Новое изд-во, 2006. – 272 с.
8. Яновский, М.Ф. О книге: опыт анализа понятия «книга» / М.Ф.Яновский ; предисл. С.И. Маслова. – К.: Культура, 1929. – 186 с.

Чарівний трикутник

Де живуть українські книжки?

О.М. Вешелені

Вперше побувавши у Вінниці 2005 року, я не міг не зайти хоча би в одну місцеву книгарню. Тоді мені здавалося, що у ній був просто неймовірний вибір книжок, які можуть задовольнити душу справжнього на все українське філолога. Пам'ятаю, я придбав кілька книжок, серед яких була щойно видана «Солодка Даруся» Марії Матіос та біографічна книжка про Тодося Осьмачку «Поет із пекла» Михайла Слабошпицького. Згодом, за дивним збігом, обидві книжки одночасно були нагороджені Шевченківською премією. Але тоді, у перший рік «помаранчевого піднесення», ще годі було собі уявити, що полицки з українською літературою займатимуть не один відділ, а цілу книгарню. Більше того, це й зараз важко уявити. Натомість уже легше в цьому переконатися.

Про неринковість україномовного продукту не перестають говорити ось уже 20 років, відколи слово «неринковість» взагалі стало щось важити. Особливо це стосується таких сфер, як кіно та періодика. Звичка вбачати у чужомовному щось «культурніше» і менш затуркане, вочевидь, сформована не сьогодні і не нами. Та все ж маркетингові схеми керуються саме попитом з боку споживачів продукції (як би це неприродно не звучало стосовно інтелектуального «товару»). Найпростіші з них до недавня диктували власникам книжкових крамниць та мережевих книгарень просту ідею – купується те, що розкручене, а розкручене те, що розкручується не нами. Відповідно, за такої моделі українська книжка, випущена накладом у кілька тисяч примірників, аж ніяк не може претендувати на статус розкрученої. Хіба що ця книжка називається «Гаррі Поттер і [хтось або щось]» чи «Готові домашні завдання із [чого-небудь]».

Зрозуміло, що українські книгарні (українські не за пропискою, а за своїм духом), існували і протягом цих років. Та на жаль, про нашу Вінницю тут годі говорити, принаймні, за той період, який доступний для мого осмислення. Можу точно сказати, що з появою нових філій великих і малих мереж книготоргівлі у другій половині 2000-х кількість українських книжок у них зростала, однак часто вони лежали на полицках більше «задля годиться». Паралельно з цим згадується і те, якими були перші

спроби презентувати творчість сучасних авторів у Вінниці. Скажемо відверто, невдалі. Приїзд такого собі Андрія Куркова чи такої собі Галини Вдовиченко мало кому додавав бажання купувати і читати їхні книжки. Ну, пишуть собі щось там, то й що?

Модель «книгарня як культурний центр», з першого погляду, ніби була самоочевидною, адже, поряд із бібліотекою, у ній на першому місці стоїть книжка як артефакт і як цінність, а отже, вона не може існувати лише за принципом товару. Натомість дедалі частіше ми мали і маємо зразки «супермаркетних» книгарень, де навіть милі й привітні консультанти не здатні розвіяти відчуття збування нововиданої макулатури на покупця-споживача. Говорячи про різні підходи формування книжкових крамниць, передусім хочеться наголосити на тому, що до появи філії Книгарні «Є» у Вінниці жоден книгар не прагнув хоча б іноді перетворювати свої торгові зали на місце інтелектуальних розмов. Це сприймалося, вочевидь, як «відхилення від норми», як збій звичного режиму роботи магазину, під час якого налагоджений рух продавців і покупців повз книжкові полиці перетворювався б у невеликий, втім досить непередбачуваний карнавал. Не раз доводилося чути, що прагнення не тільки читати літературу, але й говорити ПРО неї тяжіє до якогось психічного розладу чи то навіть збочення, припустимого лише в лекційних аудиторіях гуманітарних факультетів.

Але спробуймо відійти від меркантильного бажання «продавати книжку», і запитаймо себе – в яку книгарню мені хотілося б піти і що я там шукатиму? Чи важить мені те, як я дивитимуся на книжку і як дивитиметься вона на мене? Чи захочеться мені поговорити з нею, чи то навіть узяти до рук і погортати? І чи тільки заради книжки як джерела знань та емоцій я піду у книгарню? Вочевидь, у стандартній ситуації іншого вибору у вас і не буде. Та не забуваймо, що книжка – це лише місток між думками і переживаннями однієї людини до іншої. Причому не обов'язково за принципом автор-читач. Книжки пов'язують між собою і самих читачів, більше того, тих, хто прочитав книжку, і тих, хто ще ні або взагалі не збирається цього робити. Іншою гранню цих зв'язків може бути те, що в уяві пересічного читача письменник – це особа, не пов'язана з реальним життям, адже побачити улюбленого автора часто буває складніше, ніж зовсім не улюбленого політика (чи то на телеекрані, чи то вживу). Для таких контактів залишалися донедавна хіба що організовані творчими спілками та організаціями літературні вечори та презентації. От тільки ефекту чи то навіть резонансу у місті від них було небагато.

Скажімо відверто – та частина інтелектуальної атмосфери міста, яка була пов'язана з книжками, значною мірою застигла у своїй провінційності та своєрідній ізольованості від інших регіонів. Це тягнуло за собою безкінечне штампування літературних заходів «для звітності» та не менш традиційного дарування квітів по завершенню таких подій зі словами щирого (та чи справді щирого?) захоплення від колег-однодумців і студентів, загнаних з різними обіцянками: чи то добрими (якщо вони прийдуть), чи то поганими (якщо ні).

Чому конче йшлося про зміну формату літературних заходів? Вочевидь, Вінниця аж ніяк не позбавлена талановитих людей, здатних гуртуватися навколо мистецьких проєктів. Та найчастіше йде на етапі задуму вони були орієнтовані на замкнене коло так званих «поціновувачів», у число яких, вочевидь, не входили, скажімо, бізнесмени чи домогосподарки. Про це свідчить і дуже обмежене анонсування таких подій, якщо не сказати більше – про добру частку культурних заходів міста і дотепер стає відомо лише утаємниченим. Існування культури в андеґраунді, звісно ж, часто відіграє позитивну роль, не дозволяючи їй «попсуватися». Але у випадку з літературою мусимо нарешті визнати, що ієрархічний чи цеховий підхід аж ніяк не сприяє її популяризації. Тавруючи не-своїх авторів як «модних», «легких» чи «безідейних», протиставляючи їм «високоестетичні» та «глибокозмістовні» опуси в поезії та прозі, ми консервуємо і без того несвіжий продукт. Саме цією консервацією (називаним чомусь консерватизмом) відзначалася ситуація з літературно-мистецькими вечорами, тусівками, поодинокими слемами та презентаціями. І це при тому, що практика літературних презентацій в Україні вже не перший рік диктує абсолютно інші «правила гри». У центрі уваги повинен бути автор і його текст, і саме про них має йтися найбільше. При цьому роль модератора (якого іноді у нас чомусь любили називати «ведучим» чи навіть «медіатором») полягає в постійному веденні інтелектуального, а не патетично-риторичного дискурсу (даруйте за це модне нині слово). Про реакцію аудиторії годі й згадувати. У найкращому випадку автора могли запитати про творчі плани і про ставлення до матюків у сучасній літературі, але більшість письменників були щасливіші, коли таких питань взагалі не було. Зрештою, презентована книжка чи виступ письменника передусім мають сприйматися як цінність, а не як черговий етап виконання держплану з гуманітарної політики.

З часу появи в Україні мережі Книгарень «Є» ніхто у нашому місті не прагнув хоча би перейняти досвід цієї структури і поступовими кроками спробувати втілити її засади (як це відбувалося, скажімо, у Чернігові, Тернополі чи Чернівцях). Усі, кому було відомо про цю структуру, чекали на те, що менеджмент книжкової мережі сам рано чи пізно розширить географію книгарень ледь не до кожного обласного центру, в т.ч. і Вінниці. Це очікування, здається, було апіорі запрограмоване на те, що ним і залишиться. Першою ластівкою того, що існування Книгарні «Є» цілком можливе у нашому місті, був виступ арт-директора мережі Олени Дворецької на «Святі генерацій», яке проводилося на початку листопада 2010 року. Уже тоді стало зрозуміло, що лише зусиллями тих, хто створив у великих містах України своєрідний феномен цього презентаційного та культурного майданчика, можна змінити ставлення громади до літературних та навкололітературних подій, а також до статусу української книжки в суспільстві.

Як тільки почалися з'являтися помітні ознаки того, що Книгарні «Є» у Вінниці бути, я, зізнаюся, не міг відійти від шоку. Чому тут? Невже це буде той самий формат? Я справді думав, що поява такого об'єкту в місті автоматично означатиме «імпорт» усіх елементів його діяльності, включно з просто неймовірною кількістю чи не щоденних заходів з масою цікавих особистостей – письменників, істориків, культурологів. Як виявилось, для такої інтенсивності потрібно докласти неабиякі зусилля, і робити це має не одна людина, ім'я якій – арт-менеджер.

Перше, з чим зіткнувся я особисто, коли став отією названою вище людиною, було відчуття своєрідного культурного ґетто, пов'язаного із відсутністю Вінниці на літературній мапі України. Багато хто мені заперечить, мовляв, і письменників у нас достатньо (серед них і першокласних), і видається нібито пристойна кількість книжок. Але попри це, жодне із провідних видавництв країни не вбачало у нашому місті потенційну зупинку у строкатому маршруті літераторів та дотичних до письма людей. Отже, початок справи був досить важким. Іще важчою вона стала згодом.

Першим заходом, який провела вінницька Книгарня «Є», стали абсолютно спонтанні дитячі читання до Всесвітнього дня спонтанного прояву доброти. Таким же експериментом став літературний вечір «Леся Українка: інша версія», метою якого було поговорити про нехрестоматійні

твори письменниці і явити альтернативу «двохсотгривневому» образу письменниці. Як не дивно, ці заходи притягнули до себе досить велику і неоднорідну публіку. Саме у цьому, як виявилось, найбільша цінність заходів подібного формату. Ми ніколи не знаємо, для кого із потенційних кількох сотень тисяч вінничан стане цікавою тема або постать, про яку йтиметься на заході. Більше того, на перших же заходах ми мали випадки, коли до нас заходили відвідувачі, які були у Вінниці проїздом по якихось робочих чи навчальних справах. Погодьтеся, це може бути цілком звично для музичного заходу, театральної постановки чи художньої виставки, але тільки не у випадку літератури, яка, на думку багатьох, уже й так витіснена на маргінес нашого життя. Зрештою, це суто розмовний жанр: автор говорить, читає свої тексти, відповідає на запитання – здавалося б, такий собі клуб для тих, кому нема з ким і про що поговорити.

За період з лютого 2011 по лютий 2012 року у книгарні відбулося понад 100 заходів, тобто в середньому – кожні 3-4 дні. Зазвичай на тижні проходить 2-3 заходи, бували випадки, що й 5-6. Щоб не втомлювати читача аналізом найвдаліших з них, хочу просто перелічити імена усіх письменників та науковців, які побували з презентаціями у книгарні (свідомо вказую за хронологією, аби не виокремлювати нікого): Олександр Гаврош, Тарас Прохасько, Олег Коцарев, Дмитро Лазуткін, Олександр Ірванець, Ірина Старовойт, Данило Ільницький, Андрій Бачинський, Олег Баган, Максим Кідрук, Юрій Андрухович, Максим Волохань, Олександр Есаулов, Олександр Стусенко, Віталій Климчук, Ярослав Гадзінський, Наталка Сняданко, Оксамитка Блажевська, Євгенія Кононенко, Міла Іванцова, Наталя Тисовська, Анатолій Секретарьов, Олена Печорна, Вікторія Гранецька, Артем Чапай, Олександр Бойченко, Юрій Рудницький, Богдана Матіяш, Віктор Мельник, Ірен Роздобудько, Тарас Антипович, Антон Кушнір, Вікторія Горбунова, Дара Корній, Віталій та Дмитро Капранови, Василь Карп'юк, Тарас Федюк, Сергій Гридін, Катерина Калитко, Галина Вдовиченко, Володимир Лис, Богдан-Олег Горобчук, Павло Коробчук, Ольга Зайцева, Володимир Даниленко, Володимир В'ятрович, Ірина Славінська. Безумовно, кожному цей перелік буде різною мірою знайомий чи незнайомий, але за потреби кожен міг би виділити ті імена, про які він у нашу телевізійно-мільну епоху хоча б раз чув. Зауважте, що всі вони – українські письменники, накладі творів яких можуть коливатися від 100 до 50000 примірників. А отже, їх читають. Ча-

сто ті, хто раніше міг задовольнитися лише завезеними з Росії книжками тамтешніх авторів.

Проектів та форм проведення заходів існує безліч, і не завжди вони впираються у потребу конче продати щось або когось. Читач виховується зверненнями не тільки до його кишені, а й до його думок. Крім того, читач буває різного віку – від малечі та молоді до сформованих особистостей та літніх людей. Немає єдиного способу, аби зацікавити усіх одразу. Але є можливість безперестанного діалогу, втіленого у різний спосіб. Насправді, я хотів би зупинитися на описі двох форматів, які вже стали традицією у книгарні.

Перший із них – це історичний клуб «ХроноТоп», втілений спільно з молодим краєзнавцем Олександром Федоришеним. Суть дискусій, що проходять в рамках клубу, можна окреслити по-різному. Часто йдеться про події та періоди, пов'язані з Вінницею та Поділлям, згадуються дискусійні постаті минулого, аналізуються феномени різних національних моделей державотворення, і навіть піднімаються філософські питання про можливість існування «умовного способу» в літописанні та сенсу історії. Клуб не є закритим, а тому кожен може відвідати його і послухати цікаву для себе інформацію. Часто бачимо, що батьки приходять зі своїми дітьми. Крім того, помітний інтерес викликають краєзнавчі теми, які дозволяють побачити, наскільки городяни прагнуть пізнати свій міський простір. Більше того – захистити його. Про останнє свідчать кілька зібрань з питань охорони пам'яток і відновлення історичної та культурної спадщини нашого міста.

Другий проект (на перший погляд, суто філологічний) – це щомісячні літературні дискусії «книгОгляд», в яких разом із поетом і критиком Василем Пастушиною намагаємося не просто популяризувати сучасну і класичну літературу, а й робити її актуальною для пересічної людини. Власне, це та форма розмов про літературу, яку багато хто вважає найбільш незатребуваною в суспільстві (зізнайтеся, коли востаннє ви бачили подібні розмови на телебаченні і о котрій годині?). Натомість щоразу, навіть за присутності двох-трьох слухачів, ми не перестаємо вести інтенсивну дискусію про українських та зарубіжних письменників, феномени «романів-біографій» та верлібрів, постатей «Розстріляного Відродження» та претендентів на літературного Нобеля. У цих розмовах часто впливають ті висновки, про які ми не задумалися би в інших

випадках. І ще – таким чином ми «готуємо» вінничан до відкритих розмов із провідними інтелектуалами-гуманітаріями України і, в перспективі, світу. Скажете, що це фантастика? Можливо. Але бажання втілити таку можливість досі не зникло. Більше того – Вінниця і сама має достатній інтелектуальний потенціал, аби регулярно проводити відкриті лекції, дискусії та мистецькі акції. От тільки звичка робити усе для гідиться відбиває бажання виходити за рамки цієї установки.

Існує ще одна сфера, в якій книгарня стала своєрідним лакмусовим папірцем для міста та краю. Цілком очевидно, що модель «автор заплатив за свій наклад і забрав його для самостійного продажу» або ж «видання здійснене коштом державного органу і заборонене для реалізації» не є прийнятною в умовах ринкових відносин. Лише видавництво (читайте – підприємство, що платить податки) як зацікавлена у продажі книжки сторона повинна була би дбати про її реалізацію, зокрема і таким очевидним шляхом, як потрапляння у книжкову мережу, орієнтовану саме на його продукцію. У видавничих колах України повноцінними сучасними видавництвами серед вінницьких прийнято вважати лише «Тезу» та «Нову книгу». Перша спеціалізується на дитячій літературі, друга – на науковій. Також свою продукцію через посередників в Україні представляють «Державна картографічна фабрика» та «Глобус-прес». Усі інші видавництва, випускаючи вдосталь продукції, яка би мала попит не тільки в місті, але й в Україні, не шукають способів вийти за рамки передавання з рук у руки надрукованих книжок. І це при тому, що за рік існування книгарні маємо безліч запитів з боку відвідувачів на краєзнавчу літературу, альбоми та путівники Вінниччиною.

Не хотілося б виступати на цих сторінках у ролі провокатора у тому сенсі, в якому це слово прийнято трактувати зазвичай. Але якщо для зрушення справи книговидання та книжкової промоції у Вінницю потрібно саме це, то все ж назву свою діяльність і міркування своєрідною провокацією, а разом з тим – закликом чітко окреслити розуміння того, навіщо нам література, книжки і ті, хто їх творять. Місце для їхньої консолідації уже існує, сподіваємося, бажання це робити – також.

Сторінками архівних документів

Список культурно-просвітницьких установ м. Вінниці, липень 1921 року

Культпросветучреждения г. Винница, июль 1921 г.

Название учреждений	Адреса:
1. Губполитпросвет	«Савой», 5 этаж, комн[ата] 82
2. Театр имени Ленина	Екатерининская улица
3. Народный дом	Замостье
4. Народная консерватория	Козьмо-Демьяновский переул[ок]
5. Музыкальное училище	улица Петра Могилы
6. I Госкино	улица Богдана Хмельницкого
7. II Госкино	Екатерининская улица
8. Вольная академия художеств	улица Петра Великого, № 20
9. Народный музей	улица Петра Великого, дом Вилинского

Библиотечная секция

10. Гоголевская библиотека	Николаевский проспект, № 69
11. Библиотечн[ое] трудовое товарищество	Николаевский проспект, № 82
12. Библиотека «Факел»	улица 19-го февраля, № 20
13. Товарищество «Просвіта»	Старый город, быв[ший] Банк
14. Библиотека с[ою]за «Металлистов»	Народный дом, Замостье
15. Вокзальная библиотека	бывш[ая] Александровская ул., дом Хуторянского
16. Губпрофсовет	передвижная
17. Детская библиотека	улица Петра Великого (быв[шая] старая почта)

18. Концлагерь	передвижная
19. Допр	передвижная
20. Губмилиция	передвижная
21. 8 автоброневой отряд	передвижная

Джерело: Державний архів Вінницької області, ф. Р-254, оп. 1, стр. 15, арк. 531-531 (зв.)

Примітки:

1. Губернський відділ політико-просвітницької роботи входив до складу губернської інспектури народної освіти, де опікувався просвітницькими закладами, зокрема бібліотеками. Існував до адміністративно-територіальної реформи 1925 року, коли замість губерній було створено округи. Відділ знаходився в одному з номерів дореволюційного готелю “Савой” (тепер будівля, за адресою вул. Козицького, 36, передана Вінницькому апеляційному адміністративному суду).

2. За радянської влади Міський театр з 1919 до 1940 року носив ім'я В.І. Леніна. Знаходився у будівлі театру по сучасній вул. Театральній, 13.

3. Народний дім Вінницького комітету Попечительства про народну тверезість був побудований у 1902 році на Замості. Зруйнований 1944 року. Тепер на цьому місці будівля будівельного технікуму.

4. Народна консерваторія існувала впродовж 1920-1923 років і знаходилася в будинку О. Длуголенцької по сучасній вул. П. Осипенко, 4.

5. Музичне училище було створено 1920 року на базі націоналізованих приватних музичних закладів міста. Спочатку знаходилося у будинку №30 по вул. Петра Могили (сучасна вулиця Свердлова, будинок локалізувати не вдалося), а згодом у будинку № 4 по вул. П.Осипенко, а в 1924 році – будинку № 22 по вул. Козицького.

6. Це був перший сінематограф (ілюзіон “Амбрось”) у місті. 1911 року його відкрили Є.К. Добржанська та К.Ф. Ловицький на території садиби лікаря М.Ф. Недзельського. Після націоналізації 1920 року він називався І Держкіно, сьогодні це кінотеатр “Родина” по вул. Козицького, 47.

7. 1913 року у триповерховому будинку, що знаходиться сьогодні на розі вулиць Соборна та Театральна, 74/16, А. Фігман (власник будинку), А.Хасін та А.Ваксман відкрили на першому поверсі, з боку вул. Театральної, ілюзіон “Експрес”. Після націоналізації 1920 року він називався ІІ Держкіно.

8. Вільну академію художеств під керівництвом С.І. Слободянюка-Подольна організували у серпні 1920 року. Вона знаходилася у будинку лікаря Вілінського (тепер вул. Грушевського, 30) і проіснувала до початку 1922 року.

9. Музей, створений 1919 року і відкритий у квартирі вінницького вчителя В. Коренєва, знаходився на другому поверсі будинку лікаря Віленського. У другій половині 1921 року його перевели у будинок лікаря Топчевського (тепер вул. Архітектора Артинова, 19).

10. Вінницька міська публічна бібліотека ім. М.В. Гоголя, відкрита 1907 року, знаходилася у власному приміщенні. Згодом воно було поглинуто сучасною будівлею “Тімірязєвки” (Вінницької ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва) по вул. Соборній, 73.

11. За вказаною адресою знаходилися Бібліотечне трудове товариство, а також профспілка РОБОСу (робітників освіти). Ця територія локалізується у кварталі, який тепер займає будівля Вінницької облдержадміністрації по вул. Соборній.

12. Бібліотека «Факел» була створена 1919 року на базі націоналізованих комерційних бібліотек міста. Згодом її фонд перейшов до бібліотеки РОБОСу. Сьогодні зберігається у фонді Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. Знаходилася у приватних будинках у верхній частині вул. Архітектора Артинова .

13. Бібліотека товариства «Просвіта» була створена 1917 року, її книжковий фонд спочатку знаходився у Народному домі, згодом у будинку Р.Б. Шерра (сучасна вул. Соборна, 38). Наприкінці 1920 року основний його масив (“україніку”) було передано до складу Вінницької філії ВБУ при УАН. Залишки бібліотеки перевезли на Старе місто, у будинок «Староміського Позичково-Ощадного Товариства» (тепер вул. С.Наливайка, 17).

14. Бібліотека спілки “металістів” формувалася на основі радянської громадсько-політичної літератури. Знаходилася у Народному домі (див. п.3).

15. Відомостей про вокзальну бібліотеку не виявлено.
16. Губпрофспілка також знаходилася у колишньому готелі «Савой» (див. п. 1).
17. Дитяча бібліотека була організована 1919 року. Знаходилася у будинку № 16 по сучасній вул. Грушевського. Тепер тут обласна стоматологічна поліклініка.
18. Радянські концентраційні табори почали створювати у 1919 році. Розміщення вінницького табору (існував до 1922 р.) локалізувати не вдалося.
19. Будинок примусової роботи (існував до 1929 р.) знаходився за адресою вул. Пролетарська, 2 (тепер вул. Островського). Ця територія локалізується як сучасна в'язниця.
20. Губернська міліція у цей період знаходилася за адресою вул. Козицького, 10, що сьогодні локалізується як вежа у сквері Козицького.
21. 8 автоброневий загін, ймовірно, розміщувався у військових казармах по вул. Червоноармійській.

Вінницький «The BEST»

Письменники-земляки – лауреати Шевченківської премії (до 50-річчя Національної премії України імені Тараса Шевченка)

Т.В. Котуз

*Моє Поділля – стежка руса
до богоокої ріки.
Від Коцюбинського до Стуса
стоять у славі козаки.*

М.Каменюк

Цього року виповнилося півстоліття від дня заснування Національної премії України імені Тараса Шевченка. Освячена іменем великого Кобзаря, ця творча нагорода має незаперечний авторитет і в Україні, і в усьому світі. Найвидатніші твори літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики, які є вершинним духовним надбанням українського народу нагороджуються Національною премією України імені Тараса Шевченка (у 1961-1969 роках – Республіканська премія імені Т.Г. Шевченка, у 1970-1999 роках – Державна премія УРСР імені Тараса Шевченка).

Премія присуджується Указом Президента України. Представлення робіт для присудження премії здійснюється з моменту їх публікації протягом останніх п'яти років, але не раніше ніж за півроку до їх висунення. Національна премія України імені Тараса Шевченка присуджується авторові чи виконавцеві один раз протягом життя. Їм вручається диплом лауреата премії та Почесний знак лауреата. Величина грошової премії встановлюється щорічно Указом Президента України. Дипломи і Почесні знаки лауреатам вручає Президент України 9 березня під час урочистого заходу, присвяченого дню народження Тараса Шевченка.

Список Шевченківських лауреатів за всі роки існування премії налічує нині 572 персоналії та колективи. Серед відзначених: письменники – поети, прозаїки, драматурги, літературознавці, публіцисти; діячі образотворчого мистецтва – живописці, графіки, скульптори, майстри народного мистецтва – гончарі, різьбярі, столярі-червонодеревники, вишивальниці, килимарниці та дослідники історії мистецтва; діячі музичного мистецтва – композитори, співаки, диригенти, балетмейстери, хор-

мейстери, артисти балету; архітектори і конструктори проектів, інженери комплексних ландшафтів, історики й краєзнавці, поліграфісти й музейні працівники, агроном-озеленювач, а також державний і партійний діяч М.С. Хрущов.

Особливе місце у плеяді Шевченківських лауреатів займають наші письменники-земляки. Першими її лауреатами з Вінниччини у 1978 році стали В. Земляк (справж. прізвище – Вацик; 1923, с.Конюшівка, Липовецького р-ну Вінницької обл. – 1977, Київ) за роман «Лебедина зграя» та М. Зарудний (1921, с.Оріховець Сквирського р-ну Київської обл. – 1991, Київ) за героїчну поему на дві дії «Тил».

Творчість Василя Земляка практично з перших його кроків у літературі привертала до себе увагу. Проте, саме «Лебедина зграя» визначила його шлях у літературі, характер його літературного стилю. У романі, в образі села Вавилон, втілена історія українського Побужжя, починаючи з пореволюційних подій, коли виникали комуні й точилася смертельна «класова» боротьба, й кінчаючи визволенням краю навесні 1944-го від фашистських окупантів. Елементи умовності, фантастики, гротеску допомагають читачеві помічати в історії й історіях вавилонських не тільки пряме, а й додаткове, друге значення, що асоціюється не просто з ідеєю, а й з її філософічністю.

Микола Зарудний – драматург та прозаїк, працював у редакціях вінницьких обласних газет, був головним редактором Київської кіностудії художніх фільмів ім. О.П. Довженка. Автор кількох десятків п'єс, кращим з яких, як зазначає літературознавець Д. Вакуленко, «власливе реалістичне насичення конкретикою сучасної дійсності, природний гумор і комізм ситуацій поєднуються в них із загостреним драматизмом характерів». Перші вистави за п'єсами М. Зарудного відбувалися у Вінницькому драматичному театрі. Героїчна поема «Тил» – про Велику Вітчизняну війну, про нескореність радянського народу, його могутню моральну силу, духовну перевагу над ворогом. «Тут немає ні замкнутого сюжету, ні якогось певного наскрізного конфлікту, – зауважував український літературознавець Й. Кисельов, – просто «сцени»... Проте ці «сцени» сповнені виразних прикмет грізного часу, великих людських пристрастей, гострих моральних поетичних колізій».

У 1981 році Державну премію УРСР імені Тараса Шевченка за роман «Чотири броди» отримав Михайло Стельмах (1912, с. Дяківці Літинського р-ну Вінницької обл. – 1983, Київ) для якого Вінниччина була першою життєвою і поетичною школою. Його романи об'єднують в єдине

ціле конфлікти й животрепетні проблеми першої половини ХХ століття: людина і земля, боротьба Правди і Кривди, Добра і Зла, крах старого і становлення нового світу, формування людини-колективіста, народження дорогоцінного чуття «великої рідні» тощо. Роман «Чотири броди» – це своєрідний гімн красі та мудрості народу, його відданості рідній землі, лебедина пісня письменника. Слово «бхід» стає символом, що найповніше розшифровується в тексті Сагайдаком: «А от є інші в людини броди: блакитний як досвіт – дитинства, потім наче сон – хмільний бхід кохання, далі – безмірної роботи і турботи, а зрештою – онуків і прощання». Повторені в тексті багато разів броди-символи разом з іншими бродами-козацькими весь час перекликаються із заголовком про чотири броди. Отже, чотири броди як літературний символ означає тернистий, тяжкий життєвий шлях, по якому має пройти кожна людина. І на тому шляху зустрінуться броди боротьби за добро і правду, кохання і пристрасті, біль і розлуку – все, що людина пізнає за життя.

Володимир Яворівський (1942, с. Теклівка Крижопільського р-ну Вінницької обл.) – лауреат Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка 1984 року за повість «Вічні Кортеліси». Відомий як прозаїк, публіцист, громадський та політичний діяч. Його творча спадщина охоплює збірки оповідань «А яблука падають...», «Гроно стиглого винограду», нарисів «Крила, вигострені небом», «Що ж ми за народ такий», повісті «Вічні Кортеліси», «Перед тим як жити», романи «Ланцюгова реакція» «Автопортрет з уяви» та інші. Одним з перших, хто написав про трагедію волинського села Кортеліси, став Володимир Яворівський. 23 вересня 1942 року окупанти розстріляли більше тисячі мешканців волинського села Кортеліси, а всі хати, пограбувавши, спалили.

Євген Гуцало (1937, с. Старий Животів (тепер Новоживотів) Оратівського р-ну Вінницької обл. – 1995, Київ) – письменник надзвичайно багатогранного й самобутнього таланту. З перших оповідань заявив себе як автор лірико-психологічної прози. Тонко розуміти, відчувати прекрасний світ дитинства дано не кожному. Для цього треба мати талант. Його твори для дітей – це чарівний світ, де легко і просто народжується казка, де живуть її добрі герої, де зливається в єдине світ людей і світ звірів, птахів, рослин. У 1985 році він отримав Державну премію УРСР імені Тараса Шевченка за збірку оповідань та повістей «Пролетіли коні». У збірнику містяться оповіді про життя дітей у роки Великої Вітчизняної війни, про повсякденні справи повоєнних підлітків, їхні мрії, прагнення і сподівання.

Взірець чесності та відваги, чистоти й мужності в українському

письменстві другої половини ХХ ст. – Володимир Забаштанський (1940, смт Браїлів, Жмеринського р-ну Вінницької обл. – 2001, Київ). Видатний український поет, перекладач та громадський діяч. Він активно увійшов у літературний процес, тим більше, що його перші досягнення припадають на 60-ті роки ХХ століття, період формування та розквіту «шістдесятницького руху». Молодий поет потрапив до літературного виру, що знаменував собою появу в письменницькому просторі таких видатних імен, як Василь Симоненко, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Дмитро Павличко, Іван Драч та інші. Цей період і наступне десятиліття стали плідними для митця. Одна за одною вийшли збірки «Віра в людину», «Моя вузькоколія», «Криницею рядка» «Треба стояти», «Браїлівські балади» та інші. Школою майстерності Володимира Забаштанського стали також переклади з російської, білоруської та болгарської мов, з-поміж яких вирізняється добірка творів Дам'яна Дам'янова, «Біла борозна» Анатолія Іванова, дві повісті Віктора Астаф'єва, «Син Тихого Дону» Михайла Андріанова, Езопові байки тощо. Сліпий Володимир Забаштанський був провидцем для багатьох зрячих. По ньому залишилися книжки віршів та спогади друзів. Саме в них поет увічнив себе й свій час, щиро привітавши незалежність своєї Вітчизни, яку він самовіддано любив. За збірку «Запах даліни» 1986 року його удостоєно найвищої нагороди – Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка.

Постать Василя Стуса (1938, с. Рахнівка Гайсинського р-ну Вінницької обл. – 1985, табір ВС-389/36-1 біля с. Кучино, Пермської обл., Росія) належить до тієї славної плеяди імен, без яких важко уявити вершинні досягнення української літератури ХХ ст. Він був одним із найактивніших представників українського культурного руху шістдесятників. За переконання в необхідності української культурної автономії творчість Василя Стуса була заборонена радянською владою, а сам поет був на 12 років позбавлений волі. Його вірші вміщують багато з того, чим жив-страждав В. Стус. «Поезія його, – за словами вінницької поетеси Ніни Гнатюк, – вмістила розмаїття рідної мови, усі гіркоти її полинів і пахощі рум'янку та м'яти, всю козацьку бунтівну вдачу і непокору. Саме таким і увійшов співець України в безсмертя». Творчий доробок поета, незважаючи на вкрай несприятливі умови для творчості, дуже великий: «Круговерть», «Зимові дерева», «Веселий цвинтар», «Час творчості», «Палімпсести», «Дорога болю», «Під тягарем хреста», «Вікна в позапростір» тощо. Перша в Україні збірка вибраних поезій В. Стуса – «Дорога болю» вийшла 1990 року, а наступного року за цю збірку поету

присуджено Державну премію УРСР імені Тараса Шевченка (посмертно).

Через два роки лауреатом цієї премії став Степан Колесник (1932, с. Мончинці Калинівського р-ну Вінницької обл.) за публіцистичну повість «Обкрадені села». Український письменник і публіцист. Автор збірок нарисів та оповідань «Мічені крила», «Медозбір», «Яблуневі кордони», «Доброкут» тощо. У публіцистичній повісті «Обкрадені села» йдеться про долю, а точніше, недолю бригадних сіл. Тих сіл, які практично не захищені законом. Бригадне село живе в умовах соціальної нерівності, відчуваючи на своїй шкурі кричущу несправедливість. Вікна забиваються навхрест, хати стоять сліпі, життя з села витікає. Письменник закликає: треба бити в дзвони! Над країною віють вітри довгожданого оновлення...

Михайлина Коцюбинська (1931, Вінниця – 2011, Київ) – була активним учасником руху шістдесятників, нон-конформістської групи української інтелігенції. Досліджувала мову художніх творів, поетику Т.Г.Шевченка, художню індивідуальність М.М. Коцюбинського, специфіку його образного мислення і еволюцію в українській літературі. 2005 року за монографію «Мої обрії» її відзначили Національною премією України імені Тараса Шевченка. У першому томі видання подано статті з раннього наукового доробку авторки, передусім з проблем шевченкознавства, а також представлено дослідження творчості й особистості видатних українських письменників минулого століття – Стефаніка, Коцюбинського, Тичини – на тлі сучасного їм літературного процесу, а також статті із зарубіжної літератури. Центральне місце у другому томі посідають твори присвячені «незабутнім шістдесятим», поколінню, до якого належить М. Коцюбинська. Представлено літературні портрети І. Світличного, Є.Сверстюка, З. Генік-Березовської, Н. Суровцової, Віри Вовк, особливу увагу приділено постаті В. Стуса (розвідки загального характеру, про ранню поезію і епістолярну спадщину поета тощо). Подано рецензії і літературно-критичні нариси, починаючи з 60-х років і до наших днів, – про П. Тичину, А. Горську, Б. Антоненка-Давидовича, Г. Кочура та ін., автобіографічні матеріали.

Петро Перебийніс (1937, с.Слобода-Шаргородська Шаргородського р-ну Вінницької обл.) ввійшов у літературу разом зі своїми ровесниками-шістдесятниками. Перша добірка віршів з'явилася в журналі «Вітчизна» 1965 року. На той час працював у газеті «Вінницька правда», а згодом – у тернопільській газеті «Ровесник». Перебуваючи далеко від столичних ареалів, а отже, на периферії літературного життя, молодий поет пішов своїм шляхом. Він шукав красу в людях, природі, звичайному земному бутті. Тому його лірика символізує поривання до ідеалу і

культури, єдність пам'яті та комплексного знання про людину, історичну і сучасну національну ситуацію. Творчість цього поета дає переконливу відповідь на те, хто він і як його має сприймати суспільство. 2008 року його удостоєно Національної премії України імені Тараса Шевченка за збірку поезій «Пшеничний годинник». Як зазначає вінницький письменник Г. Мовчанюк, книга «Пшеничний годинник» – це чаша сонця, світлиця для хліба й молитви. Ця поезія відбирає, вбирає найголовніше і примножує добро. Із блискавично схоплених, пережитих феноменів буття та осмислень закономірно виростає своєрідний жанр ліричного етюдю.

Однією з важливих форм популяризації творів лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка є випуск серії видань «Бібліотека Шевченківського комітету», започаткованої 2002 року. За цей час світ побачило понад дев'яносто книг. Книги серії допомагають популяризувати спадщину нашого народу у найкращих зразках. Вони традиційно користуються попитом серед читачів нашого краю.

Література:

1. 3-над Божої ріки : літ. біобібліогр. слов. Вінниччини / ред. А.М. Подолинний. – Вінниця, 2001. – 408 с.
2. Олійник, Б. «Мені не соромно за вибір» [про присудж. Нац. премії України імені Тараса Шевченка] / Б. Олійник // День. – 2012. – 7-8 берез.
3. Кисельов, Й. Міра відповідальності / Й. Кисельов // Вітчизна. – 1978. – № 6. – С. 10.
4. Мистецтво України: біогр. довід. / за ред. А.В. Кудрицького. – К., 1997. – С. 261-262.
5. Мовчанюк, Г. У дзеркалі роси [про зб. Петра Перебийноса «Пшеничний годинник»] / Г. Мовчанюк // Уряд. кур'єр. – 2008. – 12 лют. – С. 12.
6. Музика, В. А села знову обкрадають [про публіцист. повість С.Колесника «Обкрадені села»] / В. Музика // Сіл. вісті. – 1989. – 16 квіт.
7. Письменники радянської України : довідник / авт.-упоряд. В.К.Коваль, В.П.Павловська. – К.: Рад.письм., 2001. – 327 с.
8. Сидоренко, В. П'єса Миколи Зарудного «Тил» на уроці поза-класного читання / В. Сидоренко // Укр. мова та л-ра в шк. – 1988. – № 3. – С. 37-43.
9. Шевченківські лауреати. 1962–2001 : енцикл. довід. / авт.-упоряд. М. Лабінський. – К., 2001. – С. 122-124, 169-171, 181-182, 187-189, 247-248, 516-520.

Наші земляки – лауреати літературних премій України 2011 року

Всеукраїнська літературно-мистецька премія ім. Михайла Коцюбинського

Чорногуз, О. Ф. Примхи долі, або Велика гра: сатир. роман / О.Ф. Чорногуз. – К.: КИТ, 2007. – 460 с.

Чорногуз, О. Ф. Золотий скарабей: сатир. роман / О. Ф. Чорногуз. – К.: КИТ, 2007. – 280 с.

Олег Чорногуз народився 15 квітня 1936 року в с. Янів (нині Іванів) Калинівського р-ну Вінницької обл. Український письменник, журналіст, редактор журналів «Перець» та «ВУС», автор численних книжок гумору та сатири. Творчу діяльність він розпочав у редакціях районних газет на Вінниччині. Автор понад 30 книжок, зокрема «Вибраного» у 2-х та 7-ми томах. Серед них 10 романів, з яких 5 – сатиричних. Це – «Аристократ» із Вапнярки», «Претенденти на папаху», «Вавілон на Гудзоні», «Дари пігмеїв», «Примхи долі». Популярними є його книги «Як поводитися у кіно», «Моральна підтримка», «Портрет ідеала», «Сіамський слон», «Веселі поради», «Між нами кажучи», «Сповідь старого холостяка» та інші, сповнені і гострого гумору, і м'якої чутливості. Твори Олега Чорногуза перекладені 22 мовами світу. Останні сатиричні роботи «Примхи долі, або Велика гра», «Золотий скарабей» також знайшли відгук у широкого читача та професійної критики.

Премія імені Олександра Білецького 2011 року в галузі літературної критики

Олександр Стусенко – активний і гострий літературний критик. Його премійовано за рецензії в «ЛітАкценті» – веб-порталі про сучасну українську та зарубіжну літературу. Експертна рада особливо відзначила його рецензії «Його кохана мумія», «Приватна Галина Пагутяк», «Світло і тінь» та «Івакін і ВАК» та гостро полемічну статтю «Про безсмертну покійницю», присвячену проблемам саме літературної критики.

Найбільше боїться, як зазначив, сучасних книжок. Бо гарна зовні книга не завжди така ж ізсередина.

Народився 1981 року в м. Бар Вінницької області. Закінчив літературне відділення Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, тепер аспірант кафедри теорії літератури та компаративістики. Автор збірки гумору та літературних пародій «Перший зуб», поезій «Бунт праху», новел «Голоси із ночі».

Подільська літературно-мистецька премія «Кришталева вишня»

Гончар, А.Г. Коріння, або «Ми – діти України»: іст.-докум., ілюстр.-краєзн. книга-літопис / А.Г. Гончар. – Вінниця: Книга-Вега, 2011. – 448 с. : фото.

Анатолій Гончар – поет, публіцист, краєзнавець, заслужений журналіст України. Першу інформацію в газеті «На боевом посту» опублікував у 1961 році. З того часу і до сьогодні він не уявляє себе без ручки та аркуша паперу. Як військовий журналіст служив у СРСР, Польщі, Чехословаччині, Німеччині, де пройшов шлях від рядового редактора до редактора дивізійної газети. Учасник бойових дій в Афганістані. Писав, пише і обіцяє, що надалі писатиме про матінку-землю, про людей хороших, про «афганців». Автор 7 художньо-документальних книг на тему афганської війни, 8 поетичних збірок.

Народився 23 травня 1941 року в смт Літині. У книзі-літописі «Коріння, або Ми – діти України» автор розповідає про себе та свою родину.

Гарматюк, А.П. Повне зібрання творів: у 10 т. / А.П. Гарматюк ; упоряд. і прим. Н.М. Гарматюк. – Вінниця: Держ. картогр. ф-ка, 2010.

Видавець Ніна Гарматюк вперше отримала відзнаку за роботу по збереженню творів свого чоловіка, поета і сатарика Анатолія Гарматюка (1936-2006). Вона видала зібрання його творів на десять томів. Також підготувала збірку «У серцях людських», що містить всі рецензії на його творчість та статті з газет.

Чепернатий, С.В. Супер-жук: вірші для дітей дошк. та мол. шк. віку / С.В. Чепернатий ; худож. О. Д. Яремчук. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 32 с. : іл.

Збірку дитячих віршів поет та видавець Сергій Чепернатий писав для власних дітей. Книги ілюструвала вінницька художниця Олена Єремчук.

Народився поет 15 травня 1973 року в м. Красноярськ, Російська Федерація. Літературною діяльністю займається з 1989 року. Член районного літературно-мистецького об'єднання «Оберіг» з 1997 року. Депутат Тульчинської міської ради, член постійної комісії з питань освіти, культури, духовності і національного відродження, релігії, спорту і туризму. Працює начальником відділу в справах сім'ї, молоді та спорту Тульчинської райдержадміністрації.

Дмитренко, Ж.В. Дорогі мої земляки: твори: в 5 т. Т. 1 / Ж.В. Дмитренко. – Вінниця: Держ. картогр. ф-ка, 2010. – 232 с.

Дмитренко, Ж.В. Витава / Ж.В. Дмитренко. – Вінниця: Книга-Вега, 2008. – 144 с.

Жанна Дмитренко народилася 25 листопада 1951 року в с. Носівці Гайсинського району. Закінчила філологічний факультет Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Працювала учителем та директором Гніванської школи № 3, методистом кабінету української мови інституту післядипломної освіти учителів, заступником голови Тиврівської райдержадміністрації. Нині – провідний методист Вінницького обласного центру народної творчості. Нагороджена медаллю «За трудову доблесть», значком «Відмінник освіти України». Депутат обласної ради 5-го скликання. Автор поетичних збірок «Берег щастя і надії», «Дорогі мої земляки», «Витава» та «Носовецька левада».

Літературна премія імені Михайла Стельмаха

Блонська, С. Блискавка : [поет. добірка] / С. Блонська // Вінниц. край. – 2011. – № 3. – С. 6-8.

Світлана Блонська народилася 20 червня 1962 року на Прикарпатті. Від батька-архітектора і мамі-вчительки математики успадкувала любов до креслення і точних наук. 1984 року після закінчення Львівського політехнічного інституту приїхала до містечка Гнівань Тиврівського району, пустила тут коріння і полюбила всім серцем подільську землю. Викладає спецдисципліни у Гніванському професійному ліцеї, викладач вищої категорії, відмінник освіти України. Вірші пише з дитячих

років. Авторка поетичних збірок «Береги любові», «Літні дощі», «Пори року», «Осінній вогонь». Друкувалася в ряді поетичних альманахів. Член Національної спілки журналістів України.

Вдовиченко, С. Коли душа в полоні рота: [гуморист. добірка] / С. Вдовиченко // Вінниц. край. – 2011. – № 1. – С. 150-151.

Вдовиченко, С. На ріках вавилонських: [гуморист. добірка] / С. Вдовиченко // Вінниц. край. – 2011. – № 4. – С. 150-151.

Сергій Вдовиченко народився 19 вересня 1939 року в с. Оленівка Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл. Педагог, науковець. Закінчив Українську академію сільськогосподарських наук (1961) і Кременецький педагогічний інститут. Працював агрономом, учителював, навчався в аспірантурі. 1971 року захистив дисертацію. З 1976 року працює у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Наукові інтереси – ентомологія, зоологія. Автор статей, одного монографічного дослідження, трьох навчальних посібників. Видав збірку лірики «За сонцелітами пора для осені» (Вінниця, 2000), що стала підсумком його творчої праці за багато років.

Паламарчук, В. Не біліє наша хата: [нарис] / В. Паламарчук // Вінниц. край. – 2011. – № 3. – С. 86-98.

Василь Паламарчук народився 18 жовтня 1944 року в с. Гончарилла Старосинявського р-ну Хмельницької обл. Журналіст. З шести років жив у с. Митницях Хмельницького р-ну на Вінниччині. Після школи служив у війську, учителював, з 1967 року – на журналістській роботі в редакціях газет «Радянське життя», «Хімік», «Вінницька правда», «Робітничка газета». Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Працював помічником голови Вінницької обласної державної адміністрації, очолював її комітет інформації, редактором газети «Вінниччина». Голова обласної спілки журналістів Вінниччини. Виступає у пресі з новелами, оповіданнями, нарисами. 1996 року видав збірку новел «Снивода», а 2000 – збірку казок «Добрідень».

Підготувала Т.В. Котуз

**Місцеві видання,
що друкувалися за фінансової підтримки
Вінницької облдержадміністрації
та обласної ради 2011 року**

Бібліотека літератури Вінниччини

1. Звірик А. «Біла жінка на чорному небі» (повісті)
2. Пастушенко Л. «Час п'єдесталів», «Стражгород», «Точка Архімеда» (романи)
3. Подолинний А. «Зеленеє жито...» (вибрані твори)
4. Рябий М. «Ave vita» (романи)
5. Тимчук В. «Чортові пальці» (вибрані твори)

Проза

6. Коцюбинський М. «Дорогою ціною» (оповідання)
7. Волошенюк І. «Печалі несвячених могил» (повісті, оповідання, нариси)
8. Каменюк М. «Анкета для Господа Бога» (документальна проза, поезія)
9. Паламарчук В. «Йшла колона городом» (оповідання)
10. Сторожук В. «Чорна черешня» (роман)
11. Колесник Л. «Привиди пустельного кварталу» (новели, оповідання)

Історичні твори

12. «Подвиг землі подільської» (вид. Вінницький обласний краєзнавчий музей)
13. Чорнокожа І. «Вервольф»: легенди та дійсність
14. Пам'ятки історії та культури Вінницької області: словникова частина
15. «Вінницькі мури. Погляд крізь віки» (матеріали міжнародної наукової конференції) (вид. Вінницький обласний краєзнавчий музей)
16. Нагребецький А. «Шаргород – єврейское местечко»

Поезія

17. Костін М. «Николай Иванович Пирогов» (поема)

Сатира і гумор

18. Сегеда Ю. «Вибране з кумедного»

Література для дітей

15. «Подільське перевеслечко»

Альбоми художніх робіт

16. «Вінниччина історична в образотворчому мистецтві» (вид. Вінницька обласна організація Національної Спілки художників України)
17. Безбах І., живопис
18. Козюк В. «Краса твоя, Вінниччино»
19. Фотоальбом «Барвінок»
20. Фотоальбом «Вінниччина»

Серія «Митці Вінниччини»:

21. Грищук І.
22. Павлюк А.
23. Рожков О.
24. Синєпольський І.
25. Сорока А.

Інша література

19. «Блискавка з темряви. В. Забаштанський очима сучасників» (упорядник і редактор Рабенчук В.)
20. «І в смерті з рідним краєм поріднюсь. В.Стус і Вінниччина» (упорядник Гнатюк Н.)
21. Любацька Л. «Ласкава зірка України» (життя і творчість М.Коцюбинського в спогадах сучасників)
22. «Родина Косачів і Поділля» (підготували Завальнюк К., Журавлівський І., Стецюк Т.)
23. Даценко В. «Чорнобиль – біль України» (медико-соціальні аспекти)
24. «Полинові шляхи вінничанок» (вид. Союз Чорнобиль Україна)
25. «Подільський книжник» (3-й випуск) (вид. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К.А.Тімірязєва)
26. Реформування місцевого самоврядування

Книжкова полиця

Подорож з О.С. Афанасьєвим-Чужбинським у минуле Придніпров'я та Придністрів'я

(до 150-річчя книги О.С. Афанасьєва-Чужбинського
«Поездка в Южную Россию»)

Для багатьох поколінь істориків та дослідників краю зібрання рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва є важливим джерелом наукових досліджень, в тому числі й краєзнавчих. 150-річний ювілей відзначає таке популярне серед науковців видання як двотомник Олександра Степановича Афанасьєва-Чужбинського «Поездка в Южную Россию», виданий впродовж 1861-1863 років.

Олександр Степанович Афанасьєв-Чужбинський («Чужбинський» – псевдонім, обраний письменником на початку літературної діяльності) народився 12 березня 1816 року в с. Ісквіцях тодішнього Лубенського повіту на Полтавщині в сім'ї поміщика. Освіту здобув у Ніжинській гімназії, де товаришував з Є.П. Гребінкою. Влітку 1843 року познайомився з Т.Г. Шевченком, супроводжував його згодом у подорожах Україною, зустрічався з поетом і в Петербурзі, після повернення його із заслання. Згодом залишив про письменника спогади. Помер у вересні 1875 року.

О.С. Афанасьєв-Чужбинський був професійним літератором, майже чотири десятиліття займався літературною творчістю як поет, прозаїк, літературний критик та журналіст. Творчий шлях він розпочав у 1838 році публікацією вірша «Кольцо» в петербурзькому журналі «Современник». Російськомовна спадщина письменника містить понад сотню віршових творів, цикли нарисів «Безыменные очерки», «Провинциальные очерки», «Очерки прошлого», повість «Бабушка (Деревенские сцены)», романи «Соседка», «Петербургские игроки», «Чугуевский казак», «Рыцари зеленого поля» (останні два незавершені), низку оповідань. Дебют його як українського поета відбувся 1841 року, коли в альманасі «Ластівка» було надруковано його вірші «Є.П. Гребінці» та «Прощання». Згодом вийшла збірка поезій «Що було на серці». Творчість О.С. Афанасьєва-Чужбинського українською мовою, хоч і невелика за обсягом, але гармонійно вписалася в національний культурний контекст.

Вдалою була його журналістська кар'єра, етапами в якій стало редагування неофіційної частини «Воронежских губернских ведомостей», а після переїзду до Петербурга – газет «Петербургский листок» і «Новости». Завдяки його перекладам творів Фенімора Купера, Генрика Жевуського, Юзефа-Ігнація Крашевського, Юзефа Коженювського російські читачі мали можливість ознайомитися з творчістю цих письменників.

До його творчої спадщини належать також етнографічні нариси, записи кількох народних дум та повір'їв, історичні замітки. 1855 року в «Известиях» Відділу російської мови та словесності імператорської Академії Наук було надруковано укладений Афанасьєвим-Чужбинським «Словарь малорусского наречия, А – З» (праця незакінчена), що дістав схвальну оцінку російських та українських філологів.

Вагомою у вивченні української історії та етнографії є його двотомна праця «Поездка в Южную Россию», написана в результаті експедиційної поїздки південними приморськими та прирічковими районами, організованої Морським міністерством. О.С. Афанасьєв-Чужбинський обрав для дослідження Придніпров'я та Придністров'я, як більш знайомі для нього краї. Як писав сам автор: «мене було відряджено морським керівництвом з метою описати судноплавство, рибальство та взагалі побут селян, що проживають понад Дніпром та Дністром».

О.С. Афанасьєв-Чужбинський, одним з перших серед учасників експедиції, ще 1856 року почав публікувати матеріали мандрівки, з яких згодом і склалася книга в двох частинах.

Перша частина «Очерки Днепра» вийшла з друку в 1861 року у друкарні Морського міністерства. В ній О.С. Афанасьєв-Чужбинський в яскравих описах розповів про свою подорож по Дніпру. Насамперед автор зауважив, що «вважаю за необхідне в загальних рисах представити побут цього племені, яке проміняло спис та шаблю на плуг та косу й мирно займається своїми промислами там, де ще в минулому столітті розігрувались жадливі криваві драми».

Книга розпочинається вступною частиною «Загальний погляд на побут придніпровського селянина», в якій автор окреслив основні віхи історичного шляху українців, охарактеризував мешканців – «...народ тихий, добрий та надзвичайно домовитий, різко відрізняється від свого північного собрата типом, мовою, одягом, нравами та звичаями». Він досконало змалював тогочасний побут селянства, особливості одягу, народні звичаї та обряди, традиційні свята. Звернув увагу на побожність

й шану до віри й церковних уставів та надзвичайну любов до пісні – «в продовження всієї літньої ночі не затихають пісні, що своєю приємною мелодією змушують часто замислюватися знавця музики». Автор яскраво описав подорож до Катеринославу, Лоцманської Кам'янки, острова Хортиця, Олешки, шлях до Херсону, розповів про пороги, фарватери, особливості судноплавства, проведення ярмарок, благоустрій міст і сіл, через які проїжджав. Переконаливо говорив дослідник і про українську мову як одну з найдавніших, що лягла в основу інших слов'янських мов.

Широкий розголос першої частини привернув увагу приватних підприємців, тому другу частину книги 1863 року друкував петербурзький книгар А.О. Базунов. Ця частина «Очерки Дністра» є цінною для краєзнавців Вінниччини, адже географічно частина нашої області знаходиться у басейні цієї ріки. Розпочинається розповідь описом річки Дністер, історичними відомостями про край, міста і села, характеристикою жителів, їхнього побуту і звичаїв. У книзі подано описи Хотина, Жванцю, Студениці, Нагорян, Комарова, Ломачинець, Неславе, Могилів-Подільського, Атак, Сорок, Бендер, Тирасполю, Акерман та інших населених пунктів. Загалом, як писав автор, «села і поселення по дністровському побережжю вирізняються красою розташування... Дністер має ту особливість, що тече між скелястими берегами, а ніщо не надає такої краси картині як стрімчаки, оточені багатою рослинністю». Автор майстерно описав життя селян, господарювання та ремесла, детально передав розмови з місцевими жителями, дотримуючись місцевого колориту.

У фонді рідкісних і цінних видань нашої бібліотеки зберігається декілька примірників першого видання книги, а також зразки пізніших перевидань. До фонду бібліотеки перші видання потрапили з комерційної публічної бібліотеки Анни Грищенко у Кишиневі. Це була одна з перших книгозбірень Молдови, відкритих для широкого загалу читаючої публіки, що знайомила з демократичною літературою. На початку ХХ ст. фінансові проблеми змусили власників книгозбірні продати її, і так вона потрапила до фонду Вінницької міської бібліотеки ім. М.В. Гоголя.

Сьогодні праця користується заслуженою популярністю серед дослідників історії та культури нашого краю.

Матеріал підготовлений Г.М. Слотюк

Статут Великого князівства Литовського – найбільше досягнення юридичної думки середньовічної Східної Європи та основний збірник права в Україні

2011 року відзначалося 200-ліття з часу друку «Статуту Великого князівства Литовського» (СПб., 1811) російською мовою. Переклад був здійснений з польської під наглядом обер-прокурора 3-го департаменту російського Сенату Посникова з польського видання 1786 року.

Литовські статuti – кодекси середньовічного права Великого князівства Литовського (ВКЛ) діяли на литовських, білоруських, російських та українських землях, що входили колись до складу цієї держави, з XVI ст. Статут був головним джерелом права в Гетьманській Україні, де використовувався при спробі кодифікації українського права у збірнику «Права, по котрым судится Малороссийский народ». Деякі законоположення були внесені до збірника Російської імперії і зберегли законну силу в Чернігівській та Полтавській губерніях до 1917 року. На Правобережній Україні Статут був основним збірником права і діяв аж до скасування указом царя Миколи I 25 червня 1840 року.

Протягом XVI ст. було розроблено три редакції Литовського статуту: 1529 («Старий»), 1566 («Волинський») і 1588 («Новий»). Статут ВКЛ 1588 року мав 488 артикулів і був найбільш прогресивний на свій час кодекс законів Європи, складений після Люблінської унії. Він юридично запровадив кріпосне право на Брацлавщині (тепер частково Вінницька, Київська та Черкаська області), закріплював феодальну власність на землю, передбачаючи і власність на неї селян, регулював державні та цивільно-правові відносини. Статuti ВКЛ охоплювали поточне законодавство, судові постанови, норми попередніх законів (Статuti 1529, 1566 років, сеймові постанови різних років), німецьке, польське, римське та звичаєве право Литви, Польщі, України тощо. Його норми були спрямовані на захист приватної власності (особливо земельної), закріплювали станові привілеї землевласників, шляхти, визначали правові підстави феодальної експлуатації і закріпачення селянства, права та обов'язки шляхти, міщан і селян, інших станів (соціальних груп), а також національних меншин, врегульовували

спадкове право, сімейний устрій, торговельну діяльність, митну справу, порядок укладення договорів. Даний Статут знаменував собою найбільше досягнення юридичної думки в усій середньовічній історії регіону Східної Європи.

Відомий польський учений, історик права слов'янських народів В.Мацейовський ще в середині XIX століття писав: «Литовський Статут є значною пам'яткою законодавства своєї епохи і таким, якого не мала сучасна йому Європа».

Секрет популярності в науковому світі Статуту коріниться в його змісті, який, у свою чергу, є віддзеркаленням правової культури, історичних умов і специфіки суспільних відносин у ВКЛ. На формування правової системи князівства впливала західна традиція права, але визначальною все ж була східна традиція, яку репрезентувала права спадщина Київської Русі. Із самого початку свого існування ВКЛ формувалося як багатонаціональне, як Литовсько-Руська держава. Просвітництво і культура українського і білоруського народів не могли не вплинути на загальний хід кодифікаційних робіт у ВКЛ. Завдяки цьому тут сформувалася правова система, яка суттєво відрізнялася від класичної системи римського права і в основу якої були закладені такі демократичні принципи, як суверенітет держави, єдність права, пріоритет писаного права, яке превалює над догматами канонічного права.

У фонді рідкісних і цінних видань ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва є лише частина друга Статуту, яка починається з VII розділу, I артикулу. В даному виданні йде паралельний текст польською і російською мовами. В кінці вміщено абетковий покажчик: «Указатель къ Литовскому Статуту расположенный по алфавиту», всередині за ключовими словами, далі – за окремими поняттями, з посиланнями на розділи, артикули, параграфи. Покажчик подається лише російською мовою.

Невідомою особою зроблені примітки (на титульному аркуші та сторінках 426-427) про відсутність повноти матеріалу і вміщені деякі доповнення та коментарі до нього (див. відображення).

На жаль, оригінальна обкладинка втрачена, зроблена сучасна оправа, що затрудняє встановлення попереднього власника книги. Наявність штампів про переоблік 1937 року та штампів «МУРИ» свідчить про те, що книга входила до складу фонду Вінницької філії ВБУ при

ВУАН, яка формувалася у 20-х роках ХХ ст. на основі націоналізованих книжкових зібрань Східного Поділля.

Доцільно зауважити, що фонд ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва в останній період поповнився тритомним виданням «Статути Великого князівства Литовського» за редакцією С.Ківалова, П.Музиченка, А.Панькова, кожний том якого присвячений одному із статутів, зокрема: 1529, 1566 і 1588 років. Авторський проект, здійснений Одеською національною юридичною академією, поданий мовою оригіналу з перекладом українською мовою.

Матеріал підготовлений П.І. Цимбалюк

Хроніка. Події

Пропонований перелік найцікавіших, на наш погляд, подій, дотичних до книжкового Всесвіту, допомагає уявити повсякденне життя Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А.Тімірязєва впродовж 2011 року

Січень

13 січня, в рамках традиційних Стусівських читань, пройшов літературно-мистецький вечір «Світла доля і пам'ять...», присвячений 73-й річниці від дня народження поета-земляка, Героя України Василя Семеновича Стуса (1938-1985). У творчій акції взяли участь заступник голови Вінницької обласної державної адміністрації Л.М.Спірідонова, начальник управління культури і туризму, заслужена артистка України М.В.Скрипник, директор ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва Н.І.Морозова, яка запалила традиційну свічку пам'яті і відкрила вечір, а також письменники Вінниччини. У програмі заходу відбулася презентація ювілейного літературно-мистецького альманаху «Стусове коло», яке представив редактор, письменник, голова Конгресу української інтелігенції Вінниччини, голова обласного літературно-мистецького об'єднання ім. В.Стуса В.Кобець та члени цього об'єднання. Моновиставу «Суфлер» В.Стуса репрезентував Олександр Бойцун, актор народного театру «Сьоме небо» Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова (худ. керівник І.Байгузіна, режисер-постановник М.Ревенко). Захід супроводжували бібліотечні виставки: «Тернова доля Василя Стуса...», «Коли не я, то хто?» та перегляд газетних публікацій «Великий Українець – Василь Стус».

20 січня відбулася презентація біобібліографічного покажчика «Подільський сміхотворець», присвяченого 75-річчю від дня народження поета-гумориста Анатолія Гарматюка, підготовленого фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства.

27 січня пройшла презентація книги Ганни Волошенюк «Народної ниви жниця Настя Присяжнюк», організована ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва спільно з Вінницьким обласним центром народної творчості. У заході взяли участь автор книги Г.Волошенюк, начальник управління культури і туризму облдержадміністрації, заслужена артистка України М.Скрипник,

директор обласного центру народної творчості, заслужений працівник культури України Т.Цвігун, земляки Насті Присяжнюк з Погребищенського району. Супроводжував вечір перегляд літератури «Терни і лаври Насті Присяжнюк», підготовлений фахівцями відділів літератури та інформації з питань краєзнавства та мистецтв.

На розгляд відвідувачів було представлено такі виставки та перегляди літератури:

– «Сам собі психолог» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Усміхнена слава поета у рідній країні живе» (до 75-річчя від дня народження поета-гумориста Анатолія Гарматюка) – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства;

– «Невідома Україна», презентація книжкової серії видавництва «Наш час» до Дня Соборності України – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Феномен на прізвище Ромм» (до 110-ї річниці від дня народження майстра кіно, видатного радянського режисера і сценариста Михайла Ромма) – відділ літератури та інформації з питань мистецтв;

– «Чи знаєте ви, що...?» – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Люди науки: видатні економісти України і світу» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Аграрне виробництво: інноваційні пріоритети розвитку» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

Лютий

3 лютого – «У дружнім колі “Великої рідні”» – така назва засідання краєзнавчого літературно-мистецького клубу «Птах душі», у програмі якого відбулася презентація нових книг Т.Яковенко «Живий вогонь», О.Вітенко «Каліграфія життя» та історичної повісті Марка Вовчка «Маруся». Керівництвом громадської літературно-мистецької організації «Велика рідня» було вручено премії ім. Марка Вовчка лауреатам 2010 року – композиторам Я. Поляхівському та В.Швецю.

9 лютого

– пройшла презентація бібліографічного покажчика «Для нього

світлом було слово» (до 70-річчя від дня народження В.Забаштанського), підготовленого фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства за участю письменників, науковців, ЗМІ;

– в ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва було проведено прес-конференцію директора бібліотеки Наталії Морозової про реалізацію програми «Бібліоміст», її можливості та перспективи.

Користувачам бібліотеки у цьому місяці було запропоновано книжкові виставки та перегляди літератури:

– «ТОП-20» (найпопулярніші економічні книги 2010 року) – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Абетка для бармена» (до Міжнародного дня бармена) – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Правова культура в контексті розвитку українського суспільства» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Жива енергія танцю» – відділ літератури та інформації з питань мистецтв;

– «Увага! Цікаве видання! Журнал “Питьевая вода”» – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Битви. Герої. Нагороди» (до Дня захисника Вітчизни) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Ми – зорі одного неба» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук.

22 лютого – книжково-ілюстративні виставки до 140-річчя від дня народження Лесі Українки:

– «Любов. Страждання. Боротьба... і Слово» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Леся Українка і Вінниччина» (із циклу «Зірки українського письменства») – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства.

Березень

2 березня

– сектор газетної періодики спільно з відділом літератури та інформації з гуманітарних наук організував і провів творчу зустріч із редакцією всеукраїнського часопису «День газети “Історія України” у Вінниці»;

– у відділі літератури та інформації з питань економіки і права було проведено зустріч із директором Вінницького міського Центру соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, депутатом обласної ради, кандидатом наук із Державного управління Сулімовою Світлою Іванівною за темою: «Жінка-мати – жінка-керівник», де відбулася презентація її нових поетичних творів. Експонувалася виставка «Жінка-керівник: особливості ділової кар'єри».

3 березня відбувся літературно-мистецький вечір «Довго щирими словами до людей промовлятиму я» (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки). У вечорі взяли участь актори Вінницького обласного академічного музично-драматичного театру ім. М.Садовського, які зіграли уривок із вистави за п'єсою Лесі Українки «Лісова пісня». Під час проведення заходу було презентовано Театр книги «Прочитання», створений на базі театру-студії «Сьоме небо», члени якого виступили з літературно-мистецькою композицією за книгою «Леся Українка. Сюжети з життя».

10 березня, в рамках підготовки до 200-літнього ювілею Т.Г.Шевченка та з нагоди 150-річчя з дня смерті Великого Кобзаря, у бібліотеці пройшов День пам'яті «Хресна дорога любові і болю», в ході якого демонструвалися фільми про Т.Г.Шевченка, експонувалася виставка «В душі народу – Кобзареве слово» та відбувся поетичний марафон «Від вінничан – Шевченкові уклін!». У дійстві взяли участь поетеси Жанна Дмитренко, Олена Вітенко, користувачі бібліотеки, ЗМІ.

14 березня

– відбулася презентація факсимільного видання унікальної книги «Реймське Євангеліє Анни Ярославни» (2010), яка побачила світ за сприяння канадської Фундації Енциклопедії України у Львівському видавництві «МС». У заході взяли участь голова Громадської ради при Вінницькій облдержадміністрації та Вінницькій обласній раді П.Г.Прудіус, професор, завідувач кафедри історії України ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, доктор історичних наук І.М.Романюк, Президент канадської фундації Олег Іванусів та член цієї організації Божена Іванусів, головний редактор Львівського видавництва «МС» Зіновій Марчак, поетеса Ж.В.Дмитренко, голова Суспільної служби України Г.В.Чайковська. Фахівці бібліотеки підготували коментований перегляд книг Святого Письма «Книга книг» (видання «Біблії» з фондів рідкісних і цінних видань

ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва). Унікальну книгу в подарунок отримала ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва та окремі учасники зібрання;

– фахівці відділу літератури та інформації з питань краєзнавства з нагоди відзначення 40-річчя Вінницької обласної письменницької організації у фойє концертної зали обласної філармонії «Плеяда» експонували розгорнуту ювілейну книжково-документальну виставку «Літературне сузір'я Вінниччини».

15 березня пройшов творчий літературно-мистецький вечір відомої української письменниці, нашої землячки Ганни Чубач «Ця вічна жінка, почуттям глибока». У заході взяли участь відомі вінничани – Генеральний директор телерадіокомпанії «Вінтера» Л.Коваленко, автор і редактор літературно-мистецьких програм ВДТ, заслужений працівник культури України Г.Секрет, начальник управління культури і туризму облдержадміністрації, заслужена артистка України М.Скрипник, директор обласного центру народної творчості, заслужений працівник культури України Т.Цвігун, поетеси Валентина Сторожук, Олена Вітенко, Валентина Козак, а також заслужений діяч мистецтв, співак і композитор, виконавець пісень Г.Чубач Сергій Томілін із Києва. Фахівці відділу довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування бібліотеки презентували підготовлений ними біобібліографічний покажчик «Іду в життя, неначе в пісню», присвячений 70-річчю від дня народження поетеси, та влаштували книжково-ілюстративну виставку «Поетичний всесвіт Ганни Чубач».

17 березня до Дня визволення м. Вінниці та Вінницької області від німецько-фашистських загарбників відбулася презентація книг: «Жизнь в оккупации. Винницкая область. 1941-1944 гг.» та «Визволення Вінниччини від нацистських загарбників» кандидата історичних наук, голови Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслуженого працівника культури України С.Д.Гальчака за участю заступника голови Вінницької облдержадміністрації Л.М.Спірідонової, відомих вінницьких краєзнавців, істориків. Супроводжував захід перегляд літератури за темою: «Весна визволення». Бібліотека та учасники заходу отримали в подарунок книги автора.

21 березня до Всесвітнього дня поезії у читальній залі відділу літератури та інформації з питань мистецтв відбулася презентація книги поета, голови обласної організації НСП України, заслуженого працівника

культури України Михайла Каменюка «Пісні ніжного волоцюги» (2010). Перегляд літератури «Михайло Каменюк – поет Подільського краю» був підготовлений фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства.

24 березня відділ літератури та інформації виробничого профілю організував та провів День фахівця «Побутовий сервіс: розвиток і перспективи» (до Дня працівників житлово-комунального господарства, побутового обслуговування населення).

31 березня відбулося відкриття науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю», на якому було презентовано книгу краєзнавця із Жмеринського району П.В.Синюка «Станіславчик: погляд у минуле».

Схвальну оцінку відвідувачів бібліотеки отримали книжкові виставки та перегляди літератури:

– «Авіація і космонавтика. Видатні постаті російського ракетобудування» – відділи рідкісних і цінних видань і літератури та інформації виробничого профілю;

– «В душі народу – Кобзареве слово» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Інновації як фактор розвитку економіки» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Бібліотечний простір: нові умови, нові реалії», перегляд методичних матеріалів із циклу «Професійна інформація тут і зараз» – відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі;

– «Колокола собора чувств» (російська поезія «срібного віку» в українських перекладах) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Земля – наше багатство» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

Квітень

12 квітня у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук Вінницьким обласним товариством «Україна-Росія» проведено засідання Круглого столу «50 років польоту Ю.О.Гагаріна в космос». У заході взяли участь члени Вінницької обласної та міської рад організації ветеранів України, Вінницької організації ветеранів космодро-

му «Байконур». Фахівці відділу літератури та інформації виробничого профілю підготували виставку-фактаж «Зоряна траса: до 50-річчя польоту першої людини в космос».

21 квітня пройшов загальнобібліотечний День інформації «Українська книга: час читати!», присвячений Всесвітньому дню книги та авторського права, у рамках якого відбулися:

- творча зустріч із відомими письменницями Вінниччини Тетяною Яковенко та Оленою Вітенко «Слово мого серця», які презентували свої нові книги «Живий вогонь» та «Каліграфія життя» – відділи літератури та інформації з питань краєзнавства і виробничого профілю;

- літературна година на тему: «Уклін книзі!» за участю викладачів та учнів Вінницької ЗОШ № 6. Фахівці відділу рідкісних і цінних видань зробили коментований перегляд літератури з історії книги – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

- книжкова виставка «Авторські права в інформаційному суспільстві» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права.

29 квітня відділом науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі спільно з провідними фахівцями інших структурних підрозділів бібліотеки було організовано виїзний День інформації для працівників бібліотек Липовецького району «Людина, природа – пошук гармонії за допомогою інформації».

Цікавими у цьому місяці були наступні перегляди літератури та книжкові виставки:

- «Людина з сонячного Всесвіту» (до 120-ї річчя від дня народження російського композитора Сергія Сергійовича Прокоф'єва) – відділ літератури та інформації з питань мистецтв;

- «Багатогранний талант Олега Черногуза» (до 75-річчя від дня його народження) – виставка відбулася у концертній залі Вінницької обласної філармонії «Плеяда», влаштована фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства;

- «Земля завітчана садами», книжкова виставка – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

У програмі Місячника популяризації екологічних знань «Людство і природне середовище», що проходив у рамках відзначення Всеукраїнського дня довкілля, Міжнародного року лісів та Міжнародного року хімії демонструвалися наступні виставки:

– «Про їжу серйозно й жартома» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Трансгенні рослини» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;

– «Екологія довкілля: економіко-правовий аспект» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Чорнобильська катастрофа: дії, результати та уроки» – відділ літератури та інформації виробничого профілю.

Впродовж Місячника було презентовано анотований бібліографічний список статей з газети «Вінниччина», опублікованих 26 квітня з 1986 до 2010 року про Чорнобильську трагедію (відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі), віртуальний рекомендаційний список літератури «Ліс: державна та світова проблема збереження» (відділ довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування), а також проведено бібліографічний огляд літератури «Екологічне законодавство України у системі економіко-правового механізму охорони довкілля» (відділ літератури та інформації з питань економіки і права).

Травень

6 травня відбулася презентація виставки до 150-річчя від дня народження та 70-річчя з дня смерті Ігнація Яна Падеревського за участю Маршалка Сейму Республіки Польща, представників Генерального Консульства Республіки Польща у м. Вінниці, керівників польських громадських організацій, керівництва міста й області. У вестибюлі бібліотеки експонувалася книжково-ілюстративна виставка «Його геній належить людству».

11 травня організовано День інформації «Сім'я у правовому полі», у рамках відзначення Міжнародного дня сім'ї – відділ літератури та інформації з питань економіки і права.

12 травня відбулося засідання Круглого столу за темою: «Михайло Булгаков: уроки долі», присвячене 120-річчю від дня народження М.Булгакова, організоване бібліотекою спільно з російсько-українським культурно-просвітницьким центром «Співвітчизники».

23 травня у відділі рідкісних і цінних видань пройшло засідання Круглого столу за темою: «Релігійна символіка в сучасному житті», в рам-

ках відзначення Року української Першокниги, 450-річчя Пересопницького Євангелія і Дня слов'янської писемності та культури.

24 травня до Дня слов'янської писемності та культури ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва спільно з центром «Співвітчизники» було проведено традиційні VII науково-освітні Подільські Кирило-Мефодіївські читання «Традиції слов'янських просвітителів св. Рівноапостольних Кирила і Мефодія і сучасні освіта та інформація».

26 травня відбулася презентація нової книги заслуженого журналіста України, письменника Анатолія Гончара «Коріння, або «Ми – діти України»», присвяченої родинним цінностям та приуроченої 50-річчю початку творчої діяльності автора і 70-річчю від дня його народження. Фахівці відділу літератури та інформації з питань краєзнавства підготували перегляд літератури «Анатолій Гончар – журналіст, літератор, воїн-інтернаціоналіст».

Упродовж місяця читачі мали змогу ознайомитися з такими бібліотечними виставками та переглядами літератури:

– «Немеркнуче світло Великого Подвигу» (до Дня Перемоги) – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства;

– «Світ Михайла Булгакова» (до 120-річчя від дня народження письменника) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Банки України у контексті викликів фінансової кризи» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Вінничани – лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка» (до 50-річчя з часу заснування літературної премії) – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства;

– «Україна – незалежна держава Європи і світу» (до Дня Європи) – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Український книгодрук» (до Дня працівників видавництва, поліграфії і книгорозповсюдження) – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Калейдоскоп ягідних культур», «Рослина чарує і лікує» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

Червень

1 червня до Міжнародного дня захисту дітей робота бібліотеки здійснювалася в рамках Міжнародного десятиліття культури світу і нена-

силля в інтересах дітей планети. Проведено низку заходів, влаштовано виставки, перегляди літератури, публікації з періодичних видань на теми: «Я – диво... або Мої права» (сектор газетної періодики), «1 червня – День дитинства й миру на Землі» (відділ літератури та інформації з гуманітарних наук).

Під час проведення урочистих зборів в обласному музично-драматичному театрі ім. М.Садовського з нагоди відзначення Дня Конституції фахівцями відділу літератури та інформації з питань економіки і права було влаштовано виїзну книжково-ілюстративну виставку «Конституція України – гарант стабільності і демократії».

20 червня пройшла презентація виїзної виставки «Пісні – це людське добро...» (до 110-річчя від дня народження Гната Танцюри), проведена фахівцями бібліотеки у кіноконцертній залі «Райдуга» (в рамках Міжнародної науково-практичної конференції).

У рамках відзначення Дня Скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні та 70-річчя початку Великої Вітчизняної війни відділом літератури та інформації з питань економіки і права було організовано книжкову виставку «Держава і право України в роки Великої Вітчизняної війни».

Відвідувачі бібліотеки мали змогу оглянути також виставки:

– «Увага! Цікаве видання! Журнал «Энерготехнологии и ресурсосбережение», присвячена Всесвітньому дню охорони навколишнього середовища – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Легка промисловість та ІТ-технології» (з циклу «Календар професійних свят») до Дня працівників легкої промисловості – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Комп'ютер – ваш помічник» (на допомогу абітурієнту) – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Сільське господарство: мандрівка світом» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

Липень

1 липня у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук відбувся творчий вечір гумору і сатири «У колі друзів» Валентини Козак та презентація її нової книжки «Ваше сміхородіє» з наго-

ди відзначення 65-річчя від дня народження поетеси-землячки. До цього заходу фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства підготовлено перегляд літератури «Кредо поетичних шукань Валентини Козак».

25 липня привернула увагу громадськості, священнослужителів, представників влади книжково-ілюстративна виставка «Християнство в історії європейської культури», презентація якої відбулася в рамках підготовки до відзначення 1025-річчя Хрещення Київської Русі.

Для відвідувачів діяли книжкові виставки:

- «Державна податкова служба України: рух до Європейських стандартів» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;
- «Корпоративна культура як формула успіху організації» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права.

Серпень

До 20-ї річниці Незалежності України діяла загальнобібліотечна книжково-ілюстративна виставка «Україна: шлях до себе. Здобутки і перспективи», а відділом літератури та інформації з питань економіки і права було підготовлено книжково-ілюстративну виставку «Найбільше творення народу України – незалежна і вільна українська держава», відділом рідкісних та цінних видань – виставку однієї книги «Україна. Герби та прапори».

Для читачів діяли книжкові виставки:

- «Альтернативна енергетика в Україні» – відділ літератури та інформації виробничого профілю;
- «АПК: проблеми і складові успіху» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;
- «Журналістика – це спосіб життя» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;
- «Видавнича діяльність бібліотек області» – виставка видань бібліотек Вінниччини із циклу «Професійна інформація тут і зараз» – відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі;
- «Аграрна освіта: інноваційні форми навчання», книжкова виставка – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;
- «Використання інформаційних технологій у формуванні профе-

сійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов» (зарубіжна методика викладання англійської мови) – відділ літератури іноземними мовами;

– «Уся радість життя – у творчості» (творчий підхід до викладання іноземних мов) – відділ літератури іноземними мовами.

Вересень

Акції, події, заходи вересневого Місячника 2011 року «Бібліотека – світ інформації, знань, успіху!», приуроченого Всеукраїнському дню бібліотек:

1 вересня – загальнобібліотечний День інформації «Освіта протягом життя» (до Дня знань);

– виставка однієї книги «Ювілейний збірник на пошану академіка М.С.Грушевського» – відділ рідкісних і цінних видань;

– демонстрація у фойє бібліотеки промо-ролика «Скажіть, будь ласка, як пройти до бібліотеки?» – служба інформаційно-бібліотечного сервісу;

– «Бібліотека Open-air». У програмі – віртуальна хроніка дня «Цей день в історії і літературі», інтелектуальний моціон, магічне дійство «Бібліомантія», у рамках акції «Бібліотека виходить у місто» – відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі.

5 вересня відбулися Стусівські читання «Дорога довга, дорога болю...», приурочені дню пам'яті поета-земляка, Героя України В.С.Стуса на майдані його імені, біля пам'ятника. Захід організований ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва спільно з Вінницькою обласною організацією НСПУ, обласним літературно-мистецьким об'єднанням ім. В.Стуса за підтримки Вінницької обласної державної адміністрації та управління культури і туризму облдержадміністрації, за участю громадськості міста і області, студентської та учнівської молоді.

14 вересня у вестибюлі основного приміщення бібліотеки відбулася презентація книжкової виставки «Митець світової літератури», присвяченої 147-й річниці від дня народження відомого українського письменника, нашого земляка М.М.Коцюбинського та 30-річчю заснування Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Михайла Коцюбинського за участю відомих вінницьких письменників, членів

НСПУ – голови обласної письменницької організації Михайла Каменюка та поетеси Тетяни Яковенко – лауреатів цієї престижної премії, засобів масової інформації, бібліотечних працівників Барського району та ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва, студентської молоді та інших користувачів бібліотеки.

20 вересня

– у рамках засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю» відбулася презентація бібліографічного покажчика «Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині», підготовленого фахівцями відділів літератури та інформації з питань краєзнавства, а також рідкісних і цінних видань;

– відділ літератури та інформації виробничого профілю організував та провів День фахівця «Машинобудування. Технологія металів», присвячений Дню машинобудівника.

22 вересня відбулося відкриття виставки книг та публікацій «Хресний хід Святителя Луки», присвяченої пам'яті лікаря, Святителя і сповідника Луки (Войно-Ясенецького), у якому взяли участь та виступили: Л.В.Шепель – провідний спеціаліст відділу у справах релігій Вінницької облдержадміністрації, Протоієрей отець Володимир (В.М.Тютенко), настоятель храму Святителя Луки Кримського УПЦ у м. Вінниці, Протоієрей Тульчинської єпархії УПЦ. Презентувала виставку завідувача сектором журнальної періодики ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва Л.І.Заря. Участь у заході взяли духовенство, студенти Вінницького медичного коледжу ім.Д.К.Заболотного, бібліотечні працівники, мас-медіа.

24 вересня у рамках Днів Мазовії на Поділлі відбулося відкриття виставки, присвяченої відомому польському письменнику Адаму Міцкевичу, та підписання двосторонньої угоди про співпрацю у сфері проведення і координації культурних заходів у ході реалізації завдань обох бібліотек між ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва та публічною бібліотекою ім. Зигмунда Яна Румля в районі Прага – Полудне м. Варшави. У заході взяли участь голова Вінницької обласної ради С.П.Татусяк, заступник голови Вінницької ОДА Л.М.Спірідонова, представники польської делегації на чолі з Надзвичайним та Повноважним послом Республіки Польща в Україні Генриком Літвіном, а також Консул Генерального Консульства у м. Вінниці Кшиштоф Свідерек, Маршалек Мазовецького воєводства Адам Струзік.

26 вересня

– відбувся коментований перегляд документів «Бібліотеки світу» у

відділі літератури іноземними мовами для студентської молоді.

– делегація державних службовців на чолі з головою Вінницької обласної ради С.П.Татусяком відвідала виставку, присвячену Адаму Міцкевичу, де працівники бібліотеки ознайомили присутніх із польськими книгами із фонду рідкісних і цінних видань бібліотеки, у тому числі виданнями творів А. Міцкевича.

28 вересня відбулася презентація діяльності відділу літератури та інформації з питань економіки і права (10 років з дня відкриття) «А у нас – ювілей!» та зустріч усіх поколінь бібліотекарів «Від свята до свята» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права.

29 вересня у бібліотеці відбулася реєстрація учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Доля старообрядства у XX – початку XXI століття: історія та сучасність». А також було презентовано перегляд літератури «Великий розкол: драма в історії» (супровід конференції) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук.

30 вересня у концертній залі обласної філармонії «Плеяда» відбувся Перший обласний бібліотечний форум «Публічна бібліотека Вінниччини: новий образ у новому столітті», присвячений Всеукраїнському дню бібліотек. У форумі взяли участь заступник голови Вінницької облдержадміністрації Л.М.Спірідонова, провідні фахівці Вінницької обласної ради, заступник начальника управління культури і туризму облдержадміністрації Г.Д.Куделя, представники органів місцевої влади з районів та міст області, працівники обласних, районних, міських, сільських книгозбірень із усіх куточків Вінниччини, бібліотечні фахівці вищих навчальних закладів – члени громадської організації «Асоціація бібліотек Вінниччини» («АБВ»), а також директор програми «Бібліоміст» в Україні Матей Новак. До програми форуму організатори включили проведення виставки-ярмарки друкованої продукції провідних видавництв і видавничих організацій області. Учасниками I обласного бібліотечного форуму була прийнята Резолюція. Презентовано I випуск бюлетеня «АБВ» – «Наші новини», який отримали всі учасники бібліотечного форуму.

Експонувалися також виставки видавничої продукції бібліотек області «Видавничий кейс бібліотек Вінниччини», фотовиставка «Люди. Книги. Долі...», банер-квілти «Бібліоліт» (літературна творчість бібліотекарів) та «Бібліооація – 2011» (привітання з професійним святом), нагородження кращих фахівців.

- Бібліотечні книжкові виставки присвячувалися темам:
- «Рок-музика: її роль, стилі і напрями» (до Міжнародного дня музики) – відділ літератури та інформації з питань мистецтв;
 - «Вінниця – древня і вічно молода» (у рамках святкування Дня міста) – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства;
 - «Малий бізнес – основа економічного потенціалу України!?» (до Дня підприємця) – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;
 - «Читати – це зростати!» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;
 - «Подорожі, пригоди, відкриття», «Мистецтво відпочинку і подорожування» (до Дня туризму) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;
 - «Лауреати Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Михайла Коцюбинського» (до 30-річчя з часу заснування) – відділ попереднього замовлення: МБА, ЕДД, ПА;
 - бібліографічний урок для вихованців Вінницького обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій» «Як знайти літературу в бібліотеці» – відділ довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування;
 - перегляд-рекомендація літератури «На допомогу студенту-правознавцю» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;
 - «Для допитливих, зацікавлених і всіх, всіх, всіх...» (із циклу «Точка зору») – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;
 - презентація книг видавництва «Нова Книга» – відділ літератури іноземними мовами;
 - «До лісу – як у храм» (до Дня працівників лісу) – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;
 - «В книгах – світло мудрості» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;
 - «Партизанський рух на Вінниччині» – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства;
 - «Туристична індустрія: економіко-правові аспекти формування» (до Всесвітнього дня туризму) – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;
 - «Європейський день мов» – відділ літератури іноземними мовами;

– «Тваринництво: сучасні тенденції розвитку», книжкова виставка – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства.

Жовтень

2, 3, 4 жовтня на базі ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва проходила школа-семінар підвищення кваліфікації співробітників бібліотек, музеїв і архівів України, які працюють з книжковими пам'ятками кириличного шрифту XVI –XVIII ст., що мають загальнослов'янське значення. Проводила заняття професор Московського Державного університету ім.М.В.Ломоносова Ірина Василівна Поздєєва. Участь у ньому взяли фахівці з Вінниці, Києва, Хмельницького, Кіровограда, Харкова, Львова.

3 жовтня у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук відбулася передача представниками Генерального Консульства Республіки Польща у Вінниці польської літератури ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва у кількості 639 примірників. У заході взяли участь голова Вінницької обласної ради С.П.Татусяк, заступник голови Вінницької облдержадміністрації Л.М.Спірідонова, представники польської делегації на чолі з Надзвичайним та Повноважним послом Республіки Польща в Україні Генриком Літвіном, а також Консул Генерального Консульства у м. Вінниці Кшиштоф Свідерек, Маршалек Мазовецького воєводства Адам Струзік.

4 жовтня у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук Вінницької ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва відбулася презентація документальної повісті професора Вінницького кооперативного інституту, Героя Соціалістичної Праці, учасника Великої Вітчизняної війни, зокрема партизанського руху в Україні – Бондарчука Івана Афанасійовича «Непокоренные» за участю самого автора та почесних гостей. У презентації, зокрема, взяли участь голова товариства «Україна-Росія», депутат Верховної Ради України V скликання – І.М.Бондарчук, заступник голови Вінницької обласної державної адміністрації Л.М.Спірідонова, директор ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва Н.І.Морозова, доцент ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, кандидат історичних наук, голова Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України С.Д.Гальчак, доцент ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, кандидат історичних наук Г.Я.Буртяк, ректор Вінницького кооперативного

інституту А.Г.Драбовський, син командира партизанського загону Юхима Посвятенка – Д.Ю.Посвятенко та гість із Житомира – член обласної ради ветеранів І.П.Карпенко.

Пісні воєнних років прозвучали у виконанні викладачів та студентів Вінницького училища культури і мистецтв ім. М.Леонтовича.

Вірш «Було це давно...» прочитала співробітниця ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва Альона Ніжньовська.

Супроводжувала захід книжково-ілюстративна виставка «Партизанський рух на Вінниччині», підготовлена фахівцями відділів літератури та інформації з питань краєзнавства та гуманітарних наук.

10 жовтня у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук відбувся ювілейний літературно-мистецький вечір, присвячений 75-річчю від дня народження відомого вінницького письменника, майстра детективного жанру, члена НСПУ Віктора Мефодійовича Тимчука за участю письменників, бібліотечних працівників, освітян, студентської та учнівської молоді, ЗМІ. Фахівці відділу літератури та інформації з питань краєзнавства підготували перегляд літератури «Його називають вінницьким «Мегре»», присвячений ювіляру.

11 жовтня була презентована монографія кандидата історичних наук, доцента ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, голови правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України С.Д.Гальчака «Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі ХІХ – поч. ХХІ ст.» (2011).

14 жовтня у Вінницькій обласній філармонії «Плеяда» фахівцями бібліотеки була презентована виїзна книжково-ілюстративна виставка, присвячена Дню українського козацтва «Мовою слова про козацьку славу».

17 жовтня відбулася презентація книги почесного краєзнавця України, члена Національної спілки краєзнавців України М.Н.Дороша «Ференц Ліст і Кароліна Вітгенштейн: драма великого кохання», у рамках засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю». Захід присвячувався 200-літньому ювілею угорського композитора, піаніста, громадського діяча Ференца Ліста.

24 жовтня пройшла презентація книг «Битва на Синій воді 1362 року (або таємниця річки Сниводи)», «Витоки. Призабуті сторінки нашої історії. Хмільницький район. Дослідження, оповіді, версії» Миколи До-

роша та «Українське Куликове поле: на берегах Синюхи чи Сниводи?» Сергія Гальчака.

Читачам цього місяця були представлені такі книжкові виставки та перегляди літератури:

– «Місцева демократія – орієнтир на європейські стандарти» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Великомученик і герой: доля Петра Калнишевського» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Золотиться осінь урожаєм» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;

– «Світ бджолої сім'ї» (до Дня пасічника) – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;

– «Фітодизайн оселі» – відділ літератури та інформації з питань сільського господарства;

– «Ференц Ліст – філософія життя» – відділ літератури та інформації з питань мистецтва;

– «Янгель М. К. (1911-1971) – конструктор ракетної техніки» – відділ літератури та інформації виробничого профілю.

Листопад

1 листопада у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук для викладачів географії ЗОШ шкіл міста Вінниці, Вінницького району та учасників курсів, що проходили на базі Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників відбулася творча зустріч із редакцією всеукраїнського часопису «Краєзнавство. Географія. Туризм» за назвою: «Географічна наука і освіта: практична спрямованість».

8 листопада відбувся літературно-мистецький вечір «Мова моя українська, мова моя материнська», присвячений Дню української писемності та мови. На вечорі виступила доктор історичних наук, завідувача кафедри етнології та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського О.А.Коляструк, студенти цього навчального закладу, заступник начальника управління культури і туризму Вінницької облдержадміністрації С.В.Гарбулінський. Фахівцями відділу літератури та інформації з гуманітарних наук, де проходив захід, було

презентовано книжково-ілюстративну виставку «Дві перлини на схилах Дніпра».

9 листопада у відділі літератури та інформації з питань мистецтв пройшла презентація книги «Служба на Новой Земле, или в войсковой части ЮЯ 77510» заслуженого журналіста України, літератора, учасника бойових дій в Афганістані, полковника у відставці Анатолія Гончара.

10 листопада відбувся літературно-мистецький вечір «Геній Федора Достоєвського», присвячений 190-річчю від дня народження Ф.М.Достоєвського, на якому науковці представили свої розвідки про творчість письменника. Особливий інтерес викликало дослідження краєзнавця, начальника архівного відділу Липовецької райдержадміністрації М.П. Рогового про зв'язки родини Достоєвських із нашим краєм. Захід організований спільно з російсько-українською громадською організацією «Співвітчизники». Фахівці відділу літератури та інформації з гуманітарних наук презентували присутнім ювілейну книжково-ілюстративну виставку «Я – Федор Достоевский...».

15 листопада відділ літератури та інформації виробничого профілю організував та провів День фахівця «Зв'язок-2011: новини галузі» з нагоди відзначення Дня працівників радіо, телебачення та зв'язку України.

22 листопада у читальній залі відділу літератури та інформації з питань мистецтв пройшла презентація книги заслуженого журналіста України, колишнього представника Національної ради України у Вінницькій області Олега Пасічника «Полонянка». Працівники відділу літератури та інформації з питань краєзнавства підготували перегляд літератури «Олег Пасічник – поет, педагог, журналіст ...».

23 листопада у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук відбулася презентація підручника «Історія України. 11 клас», за участю авторів: доктора історичних наук, професора, ректора Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників С.І.Дровозюка, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних наук цього інституту О.К.Струкевича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України Інституту історії, етнології і права ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського І.М.Романюка.

25 листопада до 60-річного ювілею поетеси Ж.В.Дмитренко у читальній залі відділу літератури та інформації з гуманітарних наук

пройшла презентація її нової збірки поезій «Носовецька левада» (2011). Експонувався перегляд літератури на тему: «З творчого доробку Жанни Дмитренко», підготовлений фахівцями відділу літератури та інформації з питань краєзнавства.

26 листопада проведено загальнобібліотечний День інформації: «Інформація та знання – основа суспільно-економічного розвитку» (до Всесвітнього дня інформації).

29 листопада відбулася презентація книги «Надсобський край: маловідомі сторінки історії» Ольги Рудник з Іллінеччини.

Схвальну оцінку відвідувачів бібліотеки отримали книжкові виставки:

– «Данило Галицький: дипломат, полководець, король» (до 810-ї річниці від дня народження) – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук;

– «Інформація та знання – основа суспільно-економічного розвитку» – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «Людина в комунікативному просторі» – відділ літератури та інформації з гуманітарних наук.

Грудень

7 грудня в приміщенні муздрамтеатру ім. М.Садовського експонувалася виїзна книжково-ілюстративна виставка «Місцеве самоврядування як форма безпосередньої демократії» (у рамках святкування Дня місцевого самоврядування в Україні), організована відділом літератури та інформації з питань економіки і права.

8 грудня у вестибюлі ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва організовано День презентацій, присвячений 190-річчю з дня народження відомого російського поета М.О.Некрасова під назвою «Я ліру присвятив народові своєму», де було представлено електронний бібліографічний покажчик «Наснажений Поділлям» і книжково-ілюстративну виставку, підготовлені фахівцями відділу літератури та інформації з гуманітарних наук, а також презентовано нову збірку краєзнавця з Немирова М.Ф.Денисенка «На Вороновицькій греблі».

12 грудня відбулася презентація книги М.Ястремського, М.Лаціса, В.Сокола «Полинові шляхи вінничанок» з нагоди відзначення Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

14 грудня започатковано презентації книг вінничан, виданих у 2011 році за рахунок обласного бюджету, книгою художньо-публіцистичної есеїстики М.Каменюка «Анкета для Господа Бога» – відділ літератури та інформації з питань мистецтв.

20 грудня відбулася презентація книги поета, священика А.Загрійчука «Золото Покрови» – відділи літератури та інформації з питань мистецтв та краєзнавства.

22 грудня у відділі літератури та інформації з питань мистецтв пройшла презентація двох біобібліографічних покажчиків «Леонід Пастушенко – прозаїк, публіцист, журналіст» (до 75-річчя від дня його народження) та «Родом з України – землі козаків» (до 75-річчя від дня народження письменника М.Рябого) за участю ювіляра, а також поета, голови Вінницької обласної організації НСПУ Михайла Каменюка, письменника Віктора Тимчука та інших.

Увазі відвідувачів протягом місяця було представлено такі книжкові виставки:

– «Право на життя без перешкод: інваліди і суспільство» (до Міжнародного дня інвалідів) – відділ літератури та інформації з питань економіки і права;

– «З Новим роком! З Різдвом Христовим! Смачного!» – відділ літератури та інформації виробничого профілю;

– «Новорічно-різдвяне Поділля» – відділ літератури та інформації з питань краєзнавства.

Традиційно протягом листопада і грудня в бібліотеці проходила акція «Подаруй дитині книгу!», метою якої був збір книг, іграшок для дітей-вихованців Іванівської спеціальної загальноосвітньої школи Калинівського району. До акції долучилися користувачі бібліотеки, учні та викладачі ЗОШ міста Вінниці (№ 2, № 9), вихованці дитячого садка № 3 та всі небайдужі громадяни. 19 грудня, у день Святого Миколая, за традицією, працівники Вінницької ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва завітали до підшефної школи, привітали дітей зі святом та подарували зібрані книги.

У всіх відділах обслуговування протягом року функціонували виставки нових надходжень книг та журналів – «Нові книги», «Нові журнали», «Знайомтеся – нові надходження!», «Наші новинки», «Увага! Останній номер!».

Відомості про авторів

Валігура Ірина Миколаївна – бібліотекар 1-ї категорії відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Вешелені Олександр Миколайович – арт-менеджер Книгарні «Є» у Вінниці, аспірант кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

Котуз Тетяна Вікторівна – завідувач відділу літератури та інформації з питань краєзнавства Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Марчук Тетяна Олександрівна – в.о. завідувача відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Морозова Наталя Іванівна – директор Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Мрищук Тетяна Андріївна – директор Вінницької обласної дитячої бібліотеки ім. І.Я. Франка

Сафронова Олена Вадимівна – провідний бібліограф відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Сеник Лариса Борисівна – заступник директора з основної діяльності Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Слотюк Галина Миколаївна – заступник директора з інформатизації та інноваційної роботи Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Соломонова Тетяна Робертівна – кандидат історичних наук, доцент Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, провідний бібліограф відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Цимбалюк Поліна Іванівна – вчений секретар відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ ім. К.А. Тімірязєва

Шилін Олександр Юрієвич – бібліофіл, колекціонер

Зміст

Від укладача	3
Про книги і про себе	4
<i>Мрищук Т.</i> Роль книги в становленні особистості дитини	4
З книжкових колекцій бібліотек Поділля	
(за фондами ВОУНБ ім. К.А.Тімірязєва)	9
<i>Сафронова О.В.</i> Старовинний « <i>Atlas de Russie</i> » (колекція карт XVII-XVIII ст.)	9
<i>Сеник Л.Б., Марчук Т.А.</i> Колекція прижиттєвих видань польських письменників другої половини XVIII – початку XX ст.	27
Бібліотеки і бібліофіли	43
<i>Валігура І.М.</i> Періодичні видання другої половини XIX – початку XX ст. з бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії	43
<i>Соломонова Т.Р.</i> Польське бібліофільство на Поділлі другої половини XIX – початку XX ст.	53
<i>Шилін О.Ю.</i> Друковане Євангеліє 1921 року українською мовою	66
Екологія книжкової культури	70
<i>Морозова Н.І.</i> Ще раз про роль книги та книжкової культури у розвитку людського суспільства	70
Чарівний трикутник	75
<i>Вешелені О.М.</i> Де живуть українські книжки?	75
Сторінками архівних документів	82
Список культурно-просвітницьких установ м. Вінниці, липень 1921 р. <i>Примітки Т.Р. Соломонової</i>	82
Вінницький «The BEST»	86
<i>Котуз Т.В.</i> Письменники-земляки – лауреати Шевченківської премії (до 50-річчя Національної премії України імені Тараса Шевченка)	86

Наші земляки – лауреати літературних премій України 2011 року. <i>Матеріали підготувала Т.В. Котуз</i>	92
Місцеві видання, що друкувалися за фінансової підтримки Вінницької облдержадміністрації та обласної ради 2011 року	96
Книжкова полиця	98
Подорож з О.С. Афанасьєвим-Чужбинським у минуле Придніпров'я та Придністров'я (до 150-річчя книги О.С. Афанасьєва-Чужбинського «Поездка в Южную Россию») <i>Матеріал підготовлений Г.М. Слотюк</i>	98
Статут Великого князівства Литовського – найбільше досягнення юридичної думки середньовічної Східної Європи та основний збірник права в Україні (до 200-річчя першого видання російською мовою) <i>Матеріал підготовлений П.І. Цимбалюк</i>	101
Хроніка. Події	104
Відомості про авторів	125
Зміст	126

Наукове видання

ПОДІЛЬСЬКИЙ КНИЖНИК
Альманах

Випуск 4
(2011 р.)

*Автор проекту та відповідальна за випуск Н.І.Морозова,
директор ВОУНБ ім.К.А.Тімірязєва*

Укладач Т.Р.Соломонова

Редагування: М.Г.Спиця, О.Г.Поліщук

Сканування О.В.Стояльникова

*Підготовка ілюстративного матеріалу до друку, верстка,
оригінал-макет, дизайн обкладинки Н.В.Спиця*

Підписано до друку 14.11.2011. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Умов. друк. арк. 8.0. Тираж 1000.